

DRŽAVNO-PRAVNI POLOŽAJ SLAVONIJE I SRIJEMA U DOKUMENTIMA 1699–1848.

Poslije velikog rata za oslobođenje od Turaka (1683–1699) Hrvatska je bila primorana braniti svoje povijesno pravo na istočnu Slavoniju i zapadni Srijem. Obrana toga prava tekla je u nekoliko faza. Nakon svršetka rata za oslobođenje i sklopljenog mira u Karlovcima (1699) i u Požarevcu (1718)¹, prošlo je gotovo pola stoljeća da je konačno Marija Terezija donjoslavonske županije (Požešku, Virovitičku i Srijemsku) i pravno pridružila Hrvatskoj. Stupanjem Hrvatske u tješnju vezu s Ugarskom 1790. započelo je razdoblje u kojem je Ugarska nastojala proširiti punu vlast na područje Hrvatske i Slavonije. U tome su ugarski staleži vodili dugoročnu politiku, ponajprije nastojeći uvesti mađarski jezik u škole i javnu upravu, a potom iznoseći i izričita teritorijalna presizanja na područje Donje Slavonije. Svoje pravo na Donju Slavoniju hrvatski su staleži uporno branili na Hrvatskom i na Ugarskom saboru. Zaključci Hrvatskog sabora 1848. kao i Hrvatsko–ugarska nagodba 1868. sankcionirali su pravo Hrvatske na Slavoniju i Srijem. Ukidanjem Vojne krajine 1881. Trojednici Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji pridruženi su i oni dijelovi koji su bili pod vojnom upravom. Nakon Prvog svjetskog rata Hrvatska je u novu zajednicu Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca ušla s područjem Srijemške županije do Zemuna, a na jugu s Bokom kotorskom. Dio Hrvatske (Istra, Rijeka, Kvarnerski otoci izuzev Krka, Zadar i Lastovo) Rapalskim ugovorom pripao je Italiji.

---

¹ Usp. M. Kruhek – A. Pavlović, *Granice Republike Hrvatske u svjetlu Karlovačkog (1699) i Požarevačkog (1718) mira*, *Croatia christiana periodica* XV (1991) 28, 105–138.

1. *Od mira u Karlovcima 1699. do reinkorporacije 1745.*

I prije sklapanja Karlovačkog mira 1699. postavljalo se pitanje uprave donjoslavonskih županija, a time u konačnici i pitanje budućeg položaja tih županija. Hrvatski staleži, unatoč presizanja i Beča i Pešte na to od Turaka novoosvojeno područje, branili su pravo Hrvatske na Slavoniju i Srijem. Već u ožujku 1688. na saboru koji se sastao u Zagrebu oni traže da se Virovitička i Požeška županija koje su "nekoć bile u granicama i unutar međa ovoga Kraljevstva", pritjelove tome Kraljevstvu i stave pod njegovu upravu.² Kralj Leopold je u svome otpisu Hrvatskom saboru 28. rujna 1697. o uređenju Donje Slavonije iznio kako je obaviješten da vojno osoblje i ratni povjerenici samovoljno uzimaju stanove i nameću podavanja bez prisutnosti građanskih vlasti i tako opterećuju puk koji je u posljednje četiri godine u broju većem od 3 000 bio prisiljen iseliti iz tih krajeva. Razlog je tome što u Kraljevini Slavoniji ne postoji uređena uprava, pa nalaže da u upravi sudjeluju županijski službenici kako bi se spriječili izgredi vojnog osoblja. Naložio je stoga Saboru da što prije uspostavi upravu i donese odredbe da županijski službenici ispravno vode javne poslove. U tu svrhu potrebno je da se održavaju županijske skupštine i sudovi redovno zasjedaju, a u svemu neka se poštuju propisi Kraljevine Hrvatske.³ Nakon nešto više od mjesec dana kralj Leopold je 7. studenoga 1697. imenovao i povjerenstvo na čelu s Ferdinandom Karlom grofom Caraffa de Stigliano sa zadatkom da ispita stanje i predloži uređenje tih krajeva. O tome je kralj obavijestio i Hrvatski sabor.⁴

Hrvatska kraljevinska konferencija na svojoj sjednici od 7. siječnja 1698. pozivom na otpis kralja Leopolda o slanju kraljevske komisije u novoosvojene slavonske krajeve u svrhu uspostave redovne uprave, donosi odluke o sudjelovanju hrvatskih članova u Caraffinoj komisiji. Za članove kraljevinskog povjerenstva za Donju Slavoniju imenovani su Petar Keglević i Petar Gotal i dana im je uputa kako imaju braniti prava Hrvatske. Istodobno je Konferencija uputila zahtjev Ratnome vijeću da naredi svojim časnicima u

---

² Zaključci Hrvatskog sabora (ZHS). Izdanje Arhiva Hrvatske u Zagrebu. I, 506.

³ ZHS II, 151: "Turibus denique ipsorum populorum ad normam et methodum regulati Regni nostri Croatiae omni meliori modo prospiciatur".

⁴ ZHS I, 156. Usp. I. Mažuran, Izvještaj Caraffine komisije o uređenju Slavonije i Srijema nakon osmanske vladavine 1698. i 1702, *Historijski arhiv Osijek*, Osijek 1989.

novoosvojenim slavonskim županijama neka se ne miješaju u županijsku upravu, već da se u skladu s kraljevskom odredbom pokoravaju Saboru.⁵

Jasno stajalište hrvatskih staleža gledom na budući položaj i pripadnost donjoslavonskih županija izraženo je i u Uputi koju su dali Petru Kegleviću i Petru Gotalu, članovima kraljevske komisije. Oni su dobili zadatak da iznesu "kraljevinska prava i povlastice" te porade da se u Požegi, Vukovaru i Virovitici uspostavi uprava, a da se vojna vlast razdvoji od civilne. Posebno su se imali zalagati da se u svemu poštuju prava Kraljevine Hrvatske, a u slučaju da iskrсну nepredviđene teškoće, odmah o tome imaju obavijestiti Sabor. Konačno, naredeno im je da ostanu i sudjeluju u radu komisije sve dok ih iz tih krajeva ne pozove natrag sam Sabor. Mjesec dana kasnije, Konferencija 1. veljače 1698. osniva posebnu službu banskog namjesništva za donjoslavonske županije. Petar Gotal je imenovan namjesnikom i dobio je zadatak da preuzme nadzor nad novoosvojenim krajevima. Ukoliko zbog izmjene kraljevskog naloga o pripojenju tih krajeva Kraljevini banski namjesnik ne bi mogao ondje stalno ostati, odredit će mu se sjedište ili u krajinama ili u krajevima civilne uprave. Na tom zasjedanju Hrvatska kraljevinska konferencija donijela je i zasebnu uputu o banskom namjesništvu: glavna mu je zadaća braniti i promicati prava i slobodine Kraljevine.⁶ Konferencija te krajeve smatra dijelom Hrvatske pozivajući se pritom na kraljevu odluku kojom te krajeve podvrgava upravi hrvatskih staleža.⁷

U navedenoj uputi o banskom namjesništvu od 1. veljače 1698. Konferencija ističe kako je kralj novostečene krajeve podložio Kraljevini s ciljem da se ondje uspostavi redovna uprava kao i u ostalim županijama, pa se stoga i osniva služba banskog namjesnika koji će u svemu biti na pomoći velikim županima. Glavna mu je zadaća uspostaviti pravosuđe i voditi brigu o izvršenju sudskih presuda. Petru Gotalu, kao namjesniku, preporuča se da prisustvuje županijskim sjednicama. Naloženo mu je da promiče vjeru i stoga dobiva u zadatak da na stara mjesta vrati svećenike i redovnike Zagrebačke biskupije. Kako su stizale vijesti o štetama što ih u Osijeku nanosi vojska, određeno je da se ondje osnuje ured banskog namjesnika, koji će popisati svu

---

⁵ ZHS II, 152–161.

⁶ ZHS II, 158–159: "ut ubique iura et libertates Regni promovere possint".

⁷ ZHS II, 162.

štetu i o tome izvijestiti Sabor, a Sabor će zahtijevati naknadu preko svoga izaslanika na bečkom Dvoru. Banski namjesnik je imao zadatak da u odsutnosti velikih župana po banovu nalogu podiže pučki ustanak i njime zapovijeda. Isto tako smio je primiti tužbe i njih rješavati. Plaću mu je za prvu godinu osigurao Sabor, a u narednim godinama dobivat će je od žitelja tamošnjih krajeva.⁸

Izgledalo je da će uprava novostečenih krajeva biti odmah predana Kraljevini. Na Konferenciji 9. lipnja 1698. pročitana je izvještaj P. Gotala koji nagovijesta da će se ostvariti iščekivanja Hrvatskoga sabora. Konferencija je odmah uputila dopis Caraffinoj komisiji da što prije preda svoj dokument kako bi se on podastro kralju na odobrenje te bi konačno Hrvatski sabor došao u posjed svojih prava bez uplitanja vojnih vlasti. Konferencija je u znak zahvalnosti odredila dar i novčanu nagradu predsjedniku komisije Caraffi.⁹

Hrvatski staleži ponovno u siječnju 1699. raspravljaju na Konferenciji o pitanjima reinkorporacije Donje Slavonije. Upućena je molba u Beč da se po zaključenju mirovnog ugovora između Austrije i Turske područje Slavonskoga generalata zajedno s Karlovačkim ponovno vrati pod upravu Sabora i bana. U tu svrhu je u Beč poslan Franjo Černkoci da ondje pripazi kako na to gledaju u Beču.¹⁰

Usporedo s akcijom oko dobivanja uprave u donjoslavonskim županijama, hrvatski staleži sudjeluju u utvrđivanja granica Hrvatske sa susjednim zemljama, posebno prema Dalmaciji gdje je razgraničenje nakon zaključenja mira u Karlovcima 1699. provodila Marsiglijeva komisija. Hrvatska kraljevska konferencija 1. travnja 1700. imenuje posebno povjerenstvo koje će u kraljevinskom i privatnim arhivima potražiti isprave o granicama Hrvatske sa susjednim zemljama, posebno s kraljevinom Dalmacijom¹¹ te ih proslijediti Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Beč. Posao na istraživanju dokumentacije o

---

⁸ ZHS II, 169–172.

⁹ Hrvatske kraljevske konferencije (HKK) I, Izdanje Arhiva Hrvatske, Zagreb 1985, 93–94; ZHS II, 176–177.

¹⁰ HKK I, 103, 107–108.

¹¹ HKK I, 148: "Quatenus litteras et litteralia instrumenta eiusmodi, ex quibus videlicet metae et limites Regni Croatiae a circumvicinis provinciis et signanter Regni Dalmatiae finibus elici et comprobari possent".

granicama završen je vrlo brzo, jer Konferencija već 6. svibnja iste godine zadužuje P. R. Vitezovića da Marsigliju odnese dosada pronađene isprave o granicama Kraljevine Hrvatske, a prijepis pošalje u Beč zagrebačkom biskupu.¹² Istraživanje dokumenata o granicama se nastavilo i nakon toga.¹³ Kralj je krajem svibnja poslao posebnu komisiju za razgraničenje, pa Konferencija 29. svibnja 1700. donosi zaključak da se izvrše pripreme za prijem te komisije u kojoj je bio i turski izaslanik, a imala je zadatak obići područje banske jurisdikcije i provesti razgraničenje oko područja rijeke Une.¹⁴

Do reinkorporacije Slavonije ipak nije došlo. Caraffina komisija je i 1702. boravila na području Donje Slavonije i Srijema i provodila reforme koje su postale osnovom daljega društveno-gospodarskoga razvitka tih krajeva. Konačno, uvedena je sasvim u te krajeve komorska uprava, pod izravnom nadležnošću Beča.

Hrvatski staleži, međutim, i dalje zahtijevaju da se ti krajevi pripoje Hrvatskoj. U uputi izdanoj zagrebačkom biskupu Martinu Brajkoviću, koji je 1706. putovao u Beč po nalogu Hrvatske kraljevske konferencije, izričito se navodi da treba poraditi na pripajanju novostečenih krajeva Slavonije, koji su i ranije pripadali Kraljevini.¹⁵

Hrvatski sabor ponovno 23. siječnja 1708. nalaže hrvatskim izaslanicima da na ugarskom saboru u Bratislavi porade na pripojenju cijele Slavonije Hrvatskoj.¹⁶ S istim zahtjevom istupa Hrvatski sabor i 1712. te u uputi za sabor u Bratislavi traži od izaslanika da požure pritjelovljenje donjoslavonskih županija.¹⁷ O reinkorporaciji Donje Slavonije hrvatski staleži ponovno raspravljaju na Konferenciji 2. siječnja 1723. Tom su prilikom zaključili da podban i prabilježnik zajedno s predstavnikom Kaptola podastru banu spise u svezi s reinkorporacijom donjoslavonskih županija.¹⁸ Pitanje reinkorporacije Donje

---

¹² HKK I, 160.

¹³ HKK I, 162.

¹⁴ HKK I, 164, 166.

¹⁵ HKK I, 270: "Neoaquisita Slavoniae, ut Regnis nostris, iam prius habitae Slavoniae, una cum tricesimis etiam in Confiniis existentibus, incorporentur".

¹⁶ ZHS II, 357.

¹⁷ ZHS II, 496: "Instabunt domini aبلغati, ut Slavonia Regnis his incorporetur cum suis comitatibus siquidem ita et ab antiquo de iure unita fuit et uniri debet".

¹⁸ HKK II, 108–109.

Slavonije sadržano je i u uputi koju su staleži dali na saboru 1. ožujka 1741. izaslanicima za Ugarski sabor.¹⁹

Na krunidbenom saboru u Bratislavi 14. svibnja 1741. Marija Terezija je potvrdila članke 18. i 50. kojima se uređuje pripajanje donjoslavonskih županija Ugarskoj. U zakonskoj odredbi sadržanoj u čl. 18. navedeno je da se te županije pritjelovljuju Ugarskoj,²⁰ no u dva druga članka jasno se utanačuje da se te županije podređuju banskoj vlasti, pa prema tome i čine sastavni dio Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Članak 50. izričito govori o reinkorporaciji Slavonije, a članak 51. o reinkorporaciji Kutjeva, te se izrijeком navodi da je Donja Slavonija podređena hrvatskome banu. Uz to ta dva članka donesena su u sklopu drugih zakonskih odredbi koje se isključivo odnose na Hrvatsku.²¹ Na tom saboru je istodobno u članku 47. u punini potvrđena banska vlast na području Hrvatske.²² Tom prilikom osnovano je posebno povjerenstvo za utvrđivanje granica između Hrvatske te Štajerske i Kranjske.²³

Slijedom tih zaključaka Hrvatski sabor 15. ožujka 1743. imenovao je pomoćnike banu "u poslu inkorporacije Donje Slavonije",²⁴ a 8. travnja iste godine i poseban saborski odbor na čelu s Ljudevitom Erdödyjem radi izrade razratka o uvođenju uprave u krajeve Donje Slavonije i Srijema koji će se

---

¹⁹ ZHS IV, 267: "Quoniam vero et Inferior Sclavonia ad iurisdictionem Regni banalem ab antiquo spectaret, et incorporatio illius medio commissionis effectuanda articulo 118.1715. Dietae Posoniensis ordinata esset, et neque Domini Status et Ordines interea si quidpiam demeritos esse sentirent effectuationem, ideo praecitati quoque Articuli consequenter Reincorporationem Inferioris Sclavoniae quoad iurisdictionem dumtaxat Domini Ablegati instabant et urgebunt".

²⁰ Članak 18.1741: "De Transylvaniae reapplicatione item et reincorporatione comitatum, districtum et locorum ad Regnum Hungariae spectantium".

²¹ Članak 50: "De reincorporatione Inferioris Sclavoniae. – Illud, quod formalitate supra in articulo 18. denotata, ex inferiori Sclavonia iurisdictioni Regni et bani, clementer annuente sacra regia Maiestas iuxta etiam articulum 118.1715. subordinabitur, ac una quoque supremi comitis (in quantum denominati non essent) per suam sacram regiam Maiestatem pro tenore etiam superscripti articuli constituentur".

Članak 51: "De appertinentiarum infrascriptarum familiae Erddianae restitutione eidemque impetranda satisfactione et districtus Kuttiensis iurisdictioni Regni reapplicatione".

²² Članak 47: "De autoritate banali. – Intra limites Regni permansurus in plenam et legalem autoritatem atque iurisdictionem iuxta articulos 114.1715. et 87.1723. hic loci confirmatos, reponenda atque in eodem conservandus statuitur."

²³ ZHS IV, 301.

²⁴ ZHS IV, 392.

ponovno pritjeloviti Hrvatskoj.²⁵ Odbor je još za saborskog zasjedanja podastro iscrpno izvješće i u sedam točaka iznio projekt o reinkorporaciji Slavonije gledom na pitanje vjere, vojne uprave, zatim pravne, građanske i gospodarske poslove, te imenovanja upravitelja u županijama Požega i Valpovo kao i pitanje Moslavine.²⁶

Saborski odbor podnio je svoje izvješće na sljedećem saborskom zasjedanju 9. srpnja 1743.²⁷ I na zasjedanju 16. prosinca sabor raspravlja o reinkorporaciji, osvrćući se na pismo što ga je saboru iz Beča uputio ban Karlo Batthyany. Ban je osobno kraljici najprije usmeno, a potom i pismeno podastro predstavku i od nje dobio jamstvo o reinkorporaciji i razgraničenju od vojne uprave. Pošto je Marija Terezija konačno donijela odluku o pripajanju Donje Slavonije Hrvatskoj, imenovani su na saboru 27. travnja 1745. kraljevinski povjerenici za tu provedbu.²⁸ Na zasjedanju 5. listopada iste godine poseban saborski odbor raspravlja o utvrđivanju granica i zaključuje "da se slavonske i srijemske županije imaju tretirati poput ostalih županija Kraljevstva Ugarske i Hrvatske".²⁹ Konačno, Srijemska i Virovitička županija poslale su zahvalnicu za pripojenje Hrvatskoj i o tome je sastavljen poseban saborski članak na saboru 15. ožujka 1746.³⁰

U uputi o uređenju Srijemske županije 1. srpnja 1745. Marija Terezija, pozivajući se na članke 18. i 50. iz 1741, izričito ističe kako se područje Srijema i Donje Slavonije, izuzev Krajine, pritjelovljuje pod vlast bana i Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Te tri županije sva svoja pitanja

---

²⁵ ZHS IV, 399.

²⁶ ZHS IV, 406–409.

²⁷ ZHS V, 14.

²⁸ ZHS V, 104.

²⁹ ZHS V, 125.

³⁰ ZHS V, 138: "Tam ex Syrmienti, quam et Verocenzi comitatibus de suo in gremium matris suae, patriae scilicet huiusce redditu et sui post tot retroactorum annorum effluxum et perpassas diversas temporum vicisitudines sacrae coronae et Regno huic iure postliminii reincorporatione, ad Dominos Status et Ordines scriptas, et non sine peculiari animi solatio intellectas litteras aggratulatorias, paris argumenti responsorias rescribendas decernunt Domini Status et Ordines, simulque iisdem comitatibus significandum statuunt, quod ex priori adhuc generali congregatione ad antevvertendum illud, quod ex consueta violenta per Generalem Trenk militum conductione et legionis suae redintegratione senserunt praegravium, in suis locis debitos fecerint passus et instantias".

imaju rješavati na Hrvatskom saboru na kojem su zastupane preko svojih izaslanika.³¹

Marija Terezija je rektifikaciju pripojenja donjoslavonskih županija potpisala 27. travnja 1746. priloživši svojoj odluci i uputu od 1. srpnja 1745. upućenu tim županijama, kao i odluku da se Kutjevo izuzme od reinkorporacije i preda Komori. Kad je kraljičin otpis pročitana na saboru 24. listopada 1746, sabornici su imali primjedbe na one točke koje se protive njihovim pravima i banskoj vlasti, posebno glede odredbi o porezu i odluci o gospoštiji Kutjevo. Osnovan je i poseban odbor koji će sve to ispitati. Na kraju, sabor je razmotrio izvješće povjerenstva koje je radilo na pripojenju Slavonije i Srijema.³² Slijedom tih odluka sabor 30. siječnja 1747. donosi odluku da se u pitanju revizije računa Virovitička, Požeška i Srijemska županija ne trebaju obraćati Ugarskom namjesničkom vijeću te se ponovno obraća kraljici predstavkom u kojoj ističe da su te županije "iure postliminii" pripojene Kraljevini, pa zato nikada nisu bile podložne Ugarskom namjesničkom vijeću i predlažu da se računi na reviziju šalju Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Beču.³³ To je kraljica iste godine prihvatila i o tome obavijestila Hrvatski sabor.³⁴ Marija Terezija donijela je tom prilikom i odredbe o cjelovitom upravnom, pravnom i gospodarskom uređenju Donje Slavonije i Srijema na temelju prijedloga što ga je izradio grof Aleksandar Patačić, koji je kao komornik i kraljevski savjetnik bio poslan da ispita stanje u tim krajevima. U svojem elaboratu on je dao prijedlog novog poreznog razreza i utvrdio granice, posebno one s vojnom upravom.³⁵

Pripajanje donjoslavonskih županija Hrvatskoj naišlo je na otpor kod ugarskih staleža. Na saboru u Bratislavi 1751. virovitički podžupan Antun Špišić Japranski iznio je prijedlog da novouređene slavonske županije izravno šalju po dva zastupnika na Ugarski sabor, kako to čine i županije u Ugarskoj.

---

³¹ HIDA, Srijemska županija, Protokol 1. "Districtus Sirmii et Inferioris Slavoniae, exceptis Confiniis, banali et provinciali Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae iurisdictioni incorporari, illosque, incluso Valkoiensi in tres comitatus Sirmiensem utpote, Poseganum et Veroecensem subdividi resolverimus".

³² ZHS V, 172–174.

³³ ZHS V, 191.

³⁴ ZHS V, 215–216.

³⁵ ZHS V, 217–222.

To je potkrijepio činjenicom da su te županije uređene poput ugarskih. Podržali su ga ugarski staleži s očitom namjerom da se ugarske ovlasti prošire i na područje Slavonije, što će u sljedećem stoljeću ti isti staleži i otvoreno tražiti. Taj je prijedlog i ozakonjen (23.1751) unatoč protivljenju hrvatskih izaslanika, s time da je unesena zaporka da se time ne povrjeđuju prava Kraljevine Ugarske i hrvatskoga bana, pa su su županije i dalje ostale pod banskom upravnom i sudbenom vlašću, a svoje su izaslanike slale na Hrvatski sabor.³⁶

2. *Razdoblje 1790–1848.*

U razdoblju nakon smrti Josipa II. (1790) do građanskog prevrata 1848. Ugarska sve jače izražava svoja presizanja na to područje. Leopold II. (1790–1792) u proglasu hrvatskim i ugarskim staležima obećava da će im vratiti sva njihova prava i slobodine što im daju ustav i zakoni. Već u doba prosvjetiteljstva i u Ugarskoj i u Hrvatskoj počela se buditi narodna svijest, što će biti osnova i kasnijem narodnom preporodu. U tome Mađari su išli mnogo dalje od Hrvata. Oni su se možebitnim pokušajima germanizacije jasno suprotstavili idejom o samostalnoj mađarskoj državi, iznoseći zamisao da "kao što ima samo jedan Bog i jedan kralj, tako treba da bude samo jedna država, jedan narod i jedan jezik od Karpata do Adrije".³⁷

Hrvati su u novim političkim promjenama krivo ocijenili da će se stupanjem u tješnju svezu s Ugarskom oduprijeti novom valu germanizacije, iako su u tome vidjeli početak većeg upravnog i kulturnog osamostaljivanja. Zagrebački veliki župan Nikola Škrlec na poznatoj sjednici velike skupštine Zagrebačke županije od 2. ožujka 1790. predložio je kao protutežu ranijoj centralističkoj vlasti da se Hrvatska "nerazriješivom vezom sjedini s Ugarskom". Hrvatski sabor koji se sastao 12. svibnja iste godine donosi zaključak da se za Hrvatsku i Ugarsku osnuje zajednička vlada (Namjesničko vijeće),

---

³⁶ Članak 23:1751: "De comitatibus Syrmienti, Veroczeni et Posegano ad generalia Regni comitia convocandis. – Sacratissima caesarea regiaeque Maiestate clementem probante assensum per Status et Ordines Regni conclusum est, ut comitatus Syrmii, Veroczensis et Posegani per Suam Maiestatem sanctissimam posthoc ad diaetales Regni concursus evocandi, inter reliquos Regni huius comitatus sessiones et voto postliminio gaudere possint, salva in reliquo Regni Hungariae* (Croatiae*) et banali iurisdictione".

³⁷ F. Šišić, *Priručnik...* 372.

naglašavajući pri tom da ona ima budno paziti da se ništa ne dogodi što bi bilo u opreci s ustavom i zakonima Ugarske i Hrvatske. Takvu vladu Sabor je predložio kao privremeno rješenje dok se ne osvoje i Hrvatskoj pridruže oni dijelovi Hrvatske koji su pod turskom i mletačkom vlasti.³⁸ Pravo na vlastiti teritorij i vlastitu upravu s poštivanjem prava Hrvatske sabor je istaknuo i u uputi izraženoj za hrvatske izaslanike na Ugarski sabor u Budimu. Izaslanicima je naloženo da se u općejavnim poslovima imaju pokoravati većini glasova, ali ipak tako da time ne budu povrijeđena posebna prava Kraljevine Hrvatske.

Premda se Ugarska zajedno s Hrvatskom usprotivila centralističkoj vlasti Beča, na saboru u Budimu je započeo proces koji će trajati sve do 1848, a u kojemu je Ugarska htjela nametnuti Hrvatskoj ono protiv čega su njezini staleži ustajali u doba prosvijećenog apsolutizma. Ideja o jednoj Ugarskoj od Karpata do Jadrana provodila se na dvije razine. Ponajprije, Mađari su htjeli uvesti mađarski jezik u saborske rasprave i dnevnik, a to će u kasnijem razdoblju nastojati proširiti i na druga područja javnoga života i u školama. Zatim, ugarski staleži počinju sebi prisvajati pravo na donjoslavonske županije. Tome su se oštro usprotivili hrvatski izaslanici. Franjo Bedeković 1790. na Ugarskom saboru zastupa mišljenje svih hrvatskih predstavnika tvrdeći da Hrvatska ne može pristati na uvođenje mađarskog jezika kao službenog na saboru, "jer je narod hrvatski korjenit kao i mađarski, a bila bi velika sramota kad bi s vremenom, izgubivši svoj (hrvatski) jezik, prestao biti kao zasebni narod i postao slugom Mađžara". Na saboru su se oštro usprotivili u gornjoj kući ban Ivan Erdödy i zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac postupnom uvođenju mađarskoga kao službenoga jezika u urede u Ugarskoj i Hrvatskoj. Ban je istaknuo da se time "jedno kraljevstvo hoće suprotstaviti drugome" jer jedno drugome želi nametnuti svoj zakon ("cum alterum alteri legem ponere

---

³⁸ U Uputi izaslanicima na Ugarski sabor Hrvatski sabor tražio je osnivanje "Senata Kraljevine". Ako to ne bude moguće ostvariti, neka se donese novi zakon o Namjesničkom vijeću: "Erectionem Senatus Regni omnimode adurgebunt, si tamen id quoque modo in effectum venire non posset, urgebunt ut ad minus Consilio Locumtenentiali nova et legalis instructio et pro eius individuis depromenda ex ipso singuli officii merito formula elaboretur et hunc solum casum declarent, quod eousque, donec recuperatis, quae nunc a Turca et Veneto tenentur, Croatiae partibus, sufficiens pro manipulatione unius dicasterii politici comitatuum numerus efformari potuerit, sex Regni huius comitatus in ulteriori intimata a Consilio Locumtenentiali accipiendi ita permancant, ut ad idem Consilium a proportione sex comitatuum individua semper applicentur, de eoque articularis securitas procuretur" (ZHS IX, 57–58).

conaretur”), što je u korijenu poznate krilatice ”Regnum regno non praescribit leges”. I M. Vrhovac je na tom saboru izjavio: ”Budući da se ovo kraljevstvo sastoji od mnogih naroda, nedostožno je i nepravedno da jedan narod prisiljava druge da prihvate njegov jezik”.³⁹

Na istome saboru pokrenuto je i pitanje položaja Slavonije. Kada se ban Ivan Erdödy usprotivio da se u Hrvatskoj i Slavoniji dadu građanska prava protestantima, pozivajući se na stare hrvatske zakone i kraljevske potvrde, ugarski staleži počeli su tvrditi da se te potvrde tiču samo Hrvatske, a ne i Slavonije, gdje, prema njihovoj izjavi, nije bilo banske vlasti. Naprotiv, hrvatski izaslanici sukladno hrvatskim pravima nisu zauzeli takav stav prema pravoslavicima koji su u Kraljevini Hrvatskoj dobili pravo boravišta te ga i dalje mogu zadržati.⁴⁰ Intervencija hrvatskog bana glede prava protestanata u biti je bila konzervativna, protivna tada već usvojenom načelu o vjerskoj toleranciji. No, njezin cilj bio je obraniti zaseban položaj i prava Hrvatske i kao takova naišla je na ugarski otpor i to isključivo u onoj odrednici koja se odnosila na državnopravnu svezu Hrvatske i Slavonije. Hrvatski staleži podastrijeli su na Ugarski sabor poseban spis *Fundamenta quibus ostenditur tres Inferiores Sclavoniae comitatus semper ad iurisdictionem Regni et Bani Sclavoniae pertinuisse*. Tiskanom tekstu koji ima 8 strana velikog formata priložen je i *Acta Comitiorum Regni Hungariae* 1790. što se čuva u Hrvatskom državnom arhivu s potpisom *Nunciū Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae*, a isti je tekst ponovno 1832. tiskan kao zasebna knjižica u tiskari Franje Supana u Zagrebu. Očito je sastavljač toga teksta ili njegov konačni redaktor bio Nikola Škrlec kojeg je Hrvatski sabor izabrao za izaslanika u gornju (velikašku) kuću sabora u Budimu 1790/91. godine. U istom primjerku *Acta Comitiorum Regni Hungariae* uvezan je i još jedan spis o jeziku koji su hrvatski izaslanici izradili na saboru u Budimu pod naslovom: *Declaratio ex parte nunciorum Regni Croatiae quoad inducendam Hungaricam linguam*. Iznad riječi *Croatiae* stoji zvjezdica i ispod teksta bilješka koja je očito izazvana navedenom raspravom o pripadnosti Slavonije: *Hic subintelliguntur Regna Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae: quod semel, pro semper dictum esto*.

---

³⁹ *Diarium Diaetae*, p. 139.

⁴⁰ *Diarium...* 124.

Hrvatski staleži su podastrijeli i poseban prijedlog za izradu saborskih zaključaka⁴¹ u kojem traže da se zajednička "vlada" nazove *Supremum Nationale Consilium*,⁴² dok je u konačnom tekstu zaključka Ugarskog sabora, na inzistiranje ugarskih staleža usvojen naziv "Ugarsko namjesničko vijeće".⁴³ Drugi značajni prijedlozi hrvatskih staleža, kao onaj o banskoj vlasti i nadležnosti u vojnim pitanjima, nisu ozakonjeni.⁴⁴

Na tom saboru hrvatski izaslanici prihvatili su da budu upravno podređeni Ugarskom kraljevskom namjesničkom vijeću, ali s time da u tom vijeću budu razmjerno zastupani i predstavnici Kraljevine Hrvatske i ban, a hrvatski autonomni poslovi imaju se i nadalje raspravljati samo u Hrvatskom saboru. Unatoč otporu hrvatskih staleža tada je ipak uveden mađarski kao neobvezatan predmet u pučkim i srednjim školama u Hrvatskoj i Slavoniji, a člancima 58. i 59. Hrvatska se počela shvaćati u službenoj praksi i u političkom životu kao sastavni dio Ugarske. Položaj je postao tim teži, jer je na čelu Ugarskog namjesničkog vijeća od 1790. do 1848. bio jedan od nadvojvoda, koji je sebi prisvajao političku vlast, pored koje su ban i Hrvatski sabor gubili na značenju.⁴⁵

Hrvatski su izaslanici prvotno polagali velike nade u taj sabor jer su očekivali da će biti vraćena sva prava Hrvatskoj. Međutim, on je bio početak jednog dugog razdoblja u kojem se pritisak Ugarske sve više osjećao kako s obzirom na uvođenje mađarskog jezika tako i s obzirom na sve snažniji politički utjecaj i na teritorijalna presizanja. Uvođenju mađarskog jezika Hrvati su se suprotstavili zadržavanjem latinskog jezika kao službenog jezika. Političkim pak i teritorijalnim presizanjima trajno su pružali otpor, koji svoj završni izraz ima u Hrvatskom saboru 1848. kada se prekidaju državnopravne veze s Mađarskom.

---

⁴¹ Propositiones ex parte Statuum et Ordinum Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae in Generalibus inelyti Regni Hungariae Comitibus 6. iunii 1790. in Liberam regiamque civitatem Budensem indictis pro diaetalibus articulis mox post coronationem formandis factae.

⁴² De activitate Supremi Nationalis Consilii etiam ad Regna Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae extendenda.

⁴³ De activitate Regii Locumtenentialis Consilii Hungarici ad Regna Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae extendenda.

⁴⁴ Acta Comitiorum Regni 223–224: "De autoritate banali" i "De iure comiti bano officiales militares, Regnis vero Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae capitaneum et vicecapitaneum Regni creandi".

⁴⁵ F. Šišić, *Priručnik ...* 377–378.

Na Ugarskom saboru u Budimu 1807. izaslanik Pavao Nagy izrekao je misao koja odražava bit sukoba ugarskih i hrvatskih staleža u jezičnom pitanju: "Materinji jezik važniji je faktor od ustava i staleštva" jer se podjarmljeni narod može osloboditi, ali propašću jezika propao je i narod.⁴⁶ Razumljivo je stoga da se pitanje mađarskog jezika ponovno postavlja i na Ugarskom saboru 1825/1827. Hrvatski su staleži popustili i 10. rujna 1827. na saboru u Zagrebu donijeli zaključak da hrvatska mladež u svim školama obvezno ima učiti mađarski jezik. Istodobno je po prvi put nakon 1802. ponovno zatraženo sjedinjenje Dalmacije i Vojne krajine s Hrvatskom, kao i da ubuduće tri slavonske županije plaćaju porez kao hrvatske jer pripadaju banskoj upravi.

Kao odgovor na sve izraženije težnje Ugarske da se u Hrvatsku uvede mađarski jezik i proširi vlast Ugarskog namjesničkog vijeća, ograničavanjem vlasti hrvatskoga bana, 1830. godine izišla je knjižica prabilježnika Josipa Kuševića "Jura municipalia"⁴⁷ u kojoj dokazuje na temelju isprava kako je Hrvatska imala vazda zasebni državno-pravni položaj. Ta je knjižica nastala na temelju zaključka Hrvatskoga sabora od 10. rujna 1827. kojim je osnovan poseban saborski odbor sa zadatkom da skuplja i redigira municipalna prava i zakone.⁴⁸ Temeljem saborskog zaključka od 4. kolovoza 1830, kada je već izišla navedena knjižica, nastavljen je rad na istraživanju i objavljivanju povijesnih i diplomatskih dokumenata kojima se potkrijepljuju hrvatska municipalna prava.⁴⁹

Ugarska presizanja na Slavoniju posebno su se intenzivirala upravo 30-ih godina. Ugarski sabor ponovno 1830. inzistira da se mađarski uvede kao službeni jezik i u Hrvatskoj. Štoviše, Mađari su na tom saboru u raspravama tvrdili da je "Hrvatska dio Ugarske, koja mora slušati svoju mater-zemlju" i

⁴⁶ F. Šišić, *Priručnik ...* 388.

⁴⁷ F. Ks. Žigrović-Pretočki koji je 1883. izdao prijevod te knjižice smatra da je njezin autor zapravo V. Kirinić, zemaljski arhivar. *Usp. Vj. Klaić, u Vjesniku Zemaljskog arhiva IX (1907), 199.*

⁴⁸ ZHS XI, 57: "ut municipalia Regnorum horum iura et statuta in unum corpus cum deductione motivorum, quibus vigor et validitas eorum innitur, coligantur et redigantur et vocatis in administrum quibusvis in Archivo Regni huius aut aliis tabulariis publicis existentibus diplomaticis et historicis documentis tale operatum elaboretur, quod in tuitione municipalium Regni huius iurium posteris quoque suffragari possit".

⁴⁹ ZHS XI, 101–102: "De uberioribus historicis et diplomaticis documentis scopo redigendorum iurium municipalium et statutorum subservire quaeantibus exquirendis".

da nije nikakva "savezna kraljevina". U tome su imali podršku i kod mađaronski usmjerenog dijela hrvatskoga plemstva. Tako je Virovitička županija svojim izaslanicima na Ugarski sabor 1832. dala uputu, u kojoj osporava bansku vlast u Donjoj Slavoniji, ali i druga prava Kraljevine Hrvatske. Zbog toga je poseban saborski odbor Hrvatskog sabora izradio smjernice s povijesnim opravdanjem da je Donja Slavonija trajno bila ujedinjena s Hrvatskom i podređena banskoj vlasti. Donjoslavonske županije podređene su Ugarskom namjesničkom vijeću samo u poreznim i dijelom gospodarskim pitanjima, a u svemu ostalom u nadležnosti su Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.⁵⁰ U Uputi danoj hrvatskim izaslanicima istaknuta je njihova obveza da brane hrvatska prava i traže sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom.⁵¹

Iste godine Janko Drašković izdaje svoje djelo *Disertatia iliti razgovor darovan gospodi poklisarom zakonskim y buduchjem zakonotvorzem kraljevinah nasih za buduchbu Dietu Ungarsku odaslanem*, namijenjeno također hrvatskim izaslanicima. U njem se zalaže za obranu hrvatskih prava i predlaže ujedinjavanje u jednu političku cjelinu, Veliku Iliriju, svih hrvatskih zemalja (Hrvatska, Slavonija, Dalmacija, Vojna krajina, Rijeka i Bosna), s time da joj se pridruže i slovenski krajevi Kranjske i Koruške.

Na Ugarskom saboru 1832/36. ugarski staleži ističu svoje pretenzije za Donjom Slavonijom, najprije čisto formalno u pitanju "naziva Slavonije", a zatim i otvoreno. Godine 1835. oni su podastrlili kralju razradak o urbarijalnim pitanjima (operatum urbariale) u kojem predlažu da se iz urbarijalnih članaka izostavi poimeničan spomen (nomenclatio) Donje Slavonije s trima županijama (Požeškom, Virovitičkom i Srijemskom), i da se te županije navedu naprosto u nizu iza ugarskih županija. Štoviše, donja kuća (staleška) u poruci gornjoj (velikaškoj) kući izrijeком je ustvrdila da rečene županije pripadaju Kraljevini Ugarskoj. To je bio povod da se pod zasjedanjem bana u Budimu sastala Hrvatska kraljevinska konferencija 23, 24. i 28. veljače 1835. Ban je pozvao prisutne hrvatske staleže da donesu odluku hoće li se predstavkom zatražiti od kralja da uskrati svoje odobrenje tom izostavljanju poimenična

---

⁵⁰ ZHS XI, 188–190: "Quod Inferior Slavonia a saeculis, ante adhuc invasionem Turcicam cum Regno Croatiae unita autoritate banali subordinata fuerit".

⁵¹ ZHS XI, 182.

spomena donjoslavonskih županija. Mišljenje članova Konferencije bilo je različito: neki su zagovarali da se ne šalje nikakva predstavka, jer je nemoguće da kralj odustane od već odobrenoga zaključka i jer bi to izazvalo nove saborske razmirice. Predložili su, ako već treba slati predstavku, da je bolje prepustiti banu kao državnom poglavaru neka je on uruči kralju. Prevladalo je mišljenje većine, da se odustane od toga privatnog banova utoka, jer je djelotvornije ako nastupi Banska konferencija, koja je, dok zasjeda Ugarski sabor, zamjena za Hrvatski sabor. U predstavi hrvatski su staleži podrobno iznijeli povijesno pravo Hrvatske na Donju Slavoniju. Nakon *Fundamenta* sastavljena 1790. u svrhu obrane trajne povezanosti Slavonije, sada nastaje drugi, još opsežniji spis u kojem se brani to pravo na temelju povijesnih dokaza. To je *Repraesentatio ex Conferentia Banali, qua remonstratur Inferiorem Slavoniam ad Regna Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae spectare, sub decursu Comitiorum anno 1835. Suae Maiestati submissa*, koju ovdje objavljujemo. Kralj je udovoljio zahtjevu hrvatskih staleža i tako je osujećen još jedan pokušaj ugarskih staleža da se Slavonija i Srijem pridruže Ugarskoj. Hrvatski izaslanici su o svemu tome podnijeli iscrpno izvješće na Hrvatskom saboru koji se sastao u Zagrebu 4. kolovoza 1836. O tome ponovno raspravlja poseban saborski odbor.⁵² U 4. zakonskom članku (*De nomenclatione Inferioris Slavoniae*) Sabor izrijekom iznosi kako je kralj potvrdio naziv Donje Slavonije, a time i municipalna prava Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te bansku vlast na Donju Slavoniju i zbog toga mu staleži izražavaju javnu zahvalnost.

Naziv Slavonije predmet je ponovnih rasprava na Hrvatskom i na Ugarskom saboru 1839. godine.

Hrvatski sabor 21. svibnja 1839. u Uputi za Ugarski sabor zakazan za 2. lipnja iste godine izrijekom izaslanicima nalaže da zatraže neka se u kraljev naslov za Ugarsku, a poslije Češke, važda unosi još i "Dalmacija, Hrvatska i Slavonija" te se ukloni tada uobičajeni obrazac "pridružene strane" (*partes adnexae*).⁵³

---

⁵² ZHS XII, 11–12.

⁵³ ZHS XII, 91: "...in Actis postremorum Comitiorum nomen Inferioris Slavoniae penitus emanserit et hanc constituentes tres comitatus nominibus duntaxat propriis insigniti fuerint, separatio quaequam a vinculo municipalium cum Regnis Croatiae et Dalmatiae praeparari tentetur, quae nec cum Regni legibus et municipalibus statutis, sed nec cum desideriis eorundem componi potest, idcirco de hoc quoque Inferioris Slavoniae nomine in futurum in Actis comitialibus accurate observando curas suas porro

Nakon Ugarskoga sabora ponovno se sastao Hrvatski sabor 10. kolovoza 1840. u Zagrebu radi proglašenja zakonskih članaka i izvješća hrvatskih izaslanika na Ugarskom saboru. Izaslanici su sa žaljenjem izvijestili da na posljednjem Ugarskom saboru po uzoru na onaj 1832/36. ugarski staleži niječu vezu Slavonije s Kraljevinom Hrvatskom, već smatraju da je on "sastavni dio Ugarske", pa protivno dosadašnjem običaju i potešćice Slavonije nisu podastрте s onima iz Hrvatske. Zbog toga Sabor pravu na Slavoniju ponovno pridaje puno značenje i osniva se saborski odbor na čelu s Jurjem Haulikom, zagrebačkim biskupom, koji će osvijetliti zakonsku povezanost između Kraljevine Hrvatske i Slavonije.⁵⁴ Kako se ne bi u pitanje dovodila banska vlast i ustavno pravo Kraljevine, odlučeno je da se *in via dicasteriali* zatraži od kralja da se tri županije (Požeška, Virovitička i Srijemska) obuhvaćaju pod nazivom Donje Slavonije. Na tom saboru zatraženo je i ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom te nastavak rada na povijesnom utemeljenju municipalnih prava Kraljevine.⁵⁵ Spomenuti odbor sastao se u dva navrata, 11. siječnja 1843. i 17. ožujka te u višednevnom radu sastavio opširan elaborat "in merito elucubrandi Croatiae cum Slavonia municipalis nexus".

Hrvatski sabor 24. travnja 1843. u Uputi za izaslanike na Ugarski sabor ponovno u središte svojih rasprava stavlja prava Kraljevine i cjelovitost hrvatskih zemalja. Posebno su naglašena municipalna prava, ali i izričita obrana hrvatsko-slavonske narodnosti.⁵⁶ Izrijekom se zahtijeva da se u saborskim spisima uvijek navode tri županije i naziv Slavonija. Inzistira se da se Donjoj Slavoniji "iure postliminio" vrate sva prava, pa i ona glede uređenja porezne osnove (*negotium contributionis ad pedem Croaticum ponendae, portarum rectificatio*). Zakonskim člankom 14. zaključeno je da se na izričit zahtjev bečkoga Dvora izradi razradak u kojem će se iznijeti pravo Hrvatske na Slavoniju.⁵⁷ Već navedeni saborski odbor podastro je opširan razradak

---

convertent eatenusque agenda agent".

⁵⁴ ZHS XII, 120–121, članak 11: "Delegali nexu inter Regnum Croatiae et Regnum Slavoniae intercedente per Deputationem ellucubrando".

⁵⁵ ZHS XII, 122–123, članak 15: "De ellucubratione iurium municipalium et statutorum Regnorum horum, nec secus nexus inter Dalmatiam et Croatiam intercedentis".

⁵⁶ ZHS XII, 149: "nationalitas Croatico-Slavonica".

⁵⁷ ZHS XII, 178: "De remissione operati Regnicolaris Deputationis nexum inter Croatiae et Slavoniae Regna illustrantis ab Altissimo Loco expetita".

ponovno dokazujući, na temelju povijesnih prava, trajnu municipalnu povezanost Slavonije s Hrvatskom. U drugom dijelu toga elaborata pobija navode pisca knjige *Croatiae et Slavoniae disquisitae*, objavljene u Budimu 1839, u kojoj se s ugarske strane pokušava osporiti pravo Hrvatske na njezinu trajnu povijesnu i municipalnu vezu sa Slavonijom.

Naspram ugarskim težnjama stvaranja jednog političkog naroda i sve otvorenijim prezimanjima ugarskih staleža prema Hrvatskoj, posebno za teritorijem Slavonije i nametanjem mađarskoga jezika, Hrvatski sabor donosi zaključke kojima promiče municipalnu samobitnost Hrvatske. U rujnu 1845. hrvatski staleži u nekoliko saborskih zaključaka iznose cjelokupni državno-pravni program Hrvatske: traže reinkorporaciju Dalmacije (čl. 9), osnivanje zasebne zagrebačke nadbiskupije, kako bi se Hrvatska i u crkvenom pogledu osamostalila od Ugarske (čl. 8), ponovno stvaranje zasebne hrvatske vlade obnavljanjem Hrvatsko-slavonskoga vijeća te osnivanjem zasebnog odjela u Beču pri Dvorskoj ugarskoj kancelariji, koji će biti nadležan isključivo za hrvatske poslove, a da u ustanovama i nadležstvima zajedničkim Ugarskoj i Hrvatskoj bude razmjernan broj i Hrvata (čl. 10). Staleži su, nadalje, tražili da se Pravoslavna akademija uzvisi na rang sveučilišta (čl. 27).⁵⁸ U posebnom članku Sabor je inzistirao da se razradak Odbora koji je istražio veze Slavonije i Hrvatske što prije pošalje bečkom Dvoru.⁵⁹

Sve te zahtjeve obnavlja i Hrvatski sabor koji se sastao u listopadu 1847. U Uputi hrvatskim izaslanicima na Ugarski sabor ponovno se traži očuvanje cjelovitosti i zasebnosti hrvatskih zemalja.⁶⁰

Nakon 1848. više se ne dovodi u pitanje povezanost Slavonije s Hrvatskom. Konačno, u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi 1868. u članu 65. uređeno je i pitanje cjelokupnosti kraljevina Hrvatske i Slavonije tako da je nagodbom utvrđeno da "Kraljevina Ugarska priznaje zemljišnu cjelokupnost kraljevina Hrvatske i Slavonije". U istom članku određuje se, nadalje, "da se onaj dio Vojne krajine, koji ka kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji spada, skupa sa

---

⁵⁸ ZHS XII, 218–220, 226.

⁵⁹ ZHS XII, 233, članak 30: De actorum Deputationis Regnicolaris in merito subversantis inter Regna Croatiae et Slavoniae nexus servatae remissione ab Altissimo Loco denuo sollicitata ac Slavoniae Inferioris nomenclatione penes altiora dicasteria retineri expetita".

⁶⁰ ZHS XII, 257–258: "... ratio servandae Regnorum horum integritatis ac municipalis nexus".

vojnim krajiškim komunitetima sjedini sa pomenutim kraljevinama” te će se ujedno zahtijevati ”da se Dalmacija pridruži kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji”. Paragraf 66. pak u smislu prijašnjega paragrafa utvrđuje teritorij kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Ostalo je neriješeno pitanje položaja grada, luke i kotara riječkoga tada prihvaćeno kao ”posebno s ugarskom krunom spojeno tijelo”, s time da će se konačno pitanje Rijeke riješiti ”između sabora kraljevine Ugarske i sabora kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i grada Rijeke”. U sastavu Kraljevine Hrvatske u Hrvatsko-ugarskoj nagodbi navedene su sve županije, uključujući i Srijemsku koja se prostirala do Zemuna, te krajiške pukovnije i napokon ”sadašnja Dalmacija”.

S tim područjem Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija ušla je u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.

Josip Kolanović

1 1790. Budim*

Zbog nedostatka građe teško je pouzdano odrediti granice kraljevstava i provincija u prethodnim, davno prošlim stoljećima. No, nekim provincijama kao da je sama priroda dala stalne i postojane granice. Takova je Slavonija o kojoj je ovdje riječ, zatvorena s jedne strane Savom, s druge Dravom i Dunavom. Već su i Rimljani, kada su došli u ove krajeve, ustrojili jednu provinciju nazivajući je Savia i Interamnensis. Kada su za Heraklija naši preci svladali Avare i zaposjeli Dalmaciju koju kasnije nazivaše Hrvatskom, jedan je njihov rod prešao Savu i zauzeo čitavo ovo područje koje se od početka, za razliku od sestrinske Hrvatske, naziva Slavonija. Ponekad su istočni carevi, a kasnije i Huni zauzimali njezine istočne dijelove, no oni su se uvijek vraćali matici tako da je čitavo područje omedeno navedenim rijekama, istoga jezika, običaja i zakona, dospjelo pod imenom jedne provincije pod vlast Ladislava i Kolomana.

Iako je to teško jasno pokazati zbog nedostatka izvornih svjedočanstava, ne može se održati tvrdnja da su ugarski kraljevi oduzeli Ugarskoj tri županije da bi uvećali Slavoniju. Ostaje, dakle, pokazati da su ove tri županije od vremena Kolomana pa nadalje uvijek pripadale Slavoniji.

Zbog turskog pustošenja i uništenja obiteljskih isprava o tome je sačuvano malo dokaza iz najstarijih vremena. Premda su, dakle, rijetki dokumenti koji potvrđuju ovu tvrdnju, oni su ipak dovoljni da uklone svaku sumnju.

1. U arhivu Zagrebačke biskupije isprava kraljice Elizabete Starije iz 1283. godine kao i isprava Elizabete Mlade iz 1284. god. kojima se zagrebačkom biskupu vraćaju desetine kraljevskih gradova Virovitice i Lipove te čitave Slavonije odakle slijedi da je Virovitička županija pripadala Slavoniji.

2. U kraljevinskom arhivu isprava Zagrebačkog kaptola iz 1349. godine upućena slavonskome banu Nikoli u svezi s daćama u Velikoj u Požeškoj županiji i Zdcencima u Virovitičkoj županiji, odakle slijedi da se ovdje protezala vlast slavonskoga bana.

3. Kada je Ludovik I. 1351. godine pokušao u Slavoniji zvesti državni porez oslobadajući je u članku 12. obaveze plaćanja marturina, jasno se navodi da Požeška i

* Latinske tekstove te sadržaj spisa za godine 1790. i 1843. za tisak su priredili Josip Kolanović, Josip Barbarić i Jožo Ivanović; dok je sadržaj za predstavku iz 1835. godine izradio prof. dr. Mate Križman.

Valpovačka županija pripadaju Slavoniji. Što se ne navode Virovitička i Srijemska županija, valja tumačiti namjerom da se porez uvede postupno.

4. *Da su ovi donji krajevi i pod Sigismundom pripadali Slavoniji, govori onaj poznati udes što je kod Bosuta zadesio dvije kraljice. Ban je, po svjedočanstvu pisaca, da bi bio sigurniji, prokleo vinovnike ovog djela počinjenog na području njegove jurisdikcije.*

5. *Isto dokazuje diploma grofa Hermana Celjskog, bana Slavonije, u kraljevinskom arhivu pod brojem 12.*

6. *Da je Virovitička županija pod Matijom I. pripadala Slavoniji vidi se iz isprave u arhivu br. 34 kojom se 1468. godine Varaždinska, Križevačka i Virovitička županija te čitava Kraljevina Slavonija izuzimaju iz nadležnosti ili palatinskog suda. Izostavljanje Požeške i Srijemske županije opravdano je spominjanjem čitave Kraljevine Slavonije.*

7. *Zagrebački biskup je 1474. godine sklopio ugovor s bosanskim kraljem Nikolom Iločkim o isplati desetine. Kako je ovaj imao posjed samo u Srijemu, to znači da je Srijem pripadao Slavoniji.*

8. *Zagrebački je biskup također sklopio ugovor s Vukom, raškim despotom, koji podlaže desetini svoj grad Bijelu Stijenu, a taj se grad nalazi u Požeškoj županiji.*

9. *Iz isprave o uvođenju pavlina u posjed Dobra Kuća slijedi da se taj posjed nalazio u Požeškoj županiji, a u posjed je uvodio Ladislav de Eggevara, ban Slavonije.*

10. *Isti je ban 1487. godine donio presudu kojom zagrebačkom biskupu daje pravo da prisili Zdence na plaćanje desetine. Pripadnost triju županija Slavoniji potvrđuju i molbe njihovih gradova koje se mogu naći u arhivu Ugarske komore.*

11. *Da je Virovitička županija pod Vladislavom pripadala Slavoniji potvrđuje njegova isprava iz 1495. godine (u kraljevinskom arhivu br. 68) u kojoj nalaže banu Ivanu Korvinu da dovede u red vojvode koji su skrivali mnoge zločine po čitavoj kraljevini, a naročito u Križevačkoj i Virovitičkoj županiji.*

12. *Kralj Vladislav ispravom (nalazi se u kraljevinskom arhivu pod brojem 79) iz 1498. godine zabranjuje Bosanskom kaptolu obavljanje službe u Slavoniji jer tu već postoje tri kaptola (Zagrebački, Čazmanski i Požeški).*

13. *U sporu o desetini s pečujskim biskupom zagrebački je biskup predočio ispravu Ludvika II. kojom se potvrđuje pripadnost svih triju navedenih kaptola Slavoniji.*

14. *Predočio je i pismo Požeškog kaptola upućeno slavonskome banu u kojem se govori o nadležnostima što ih je ban dao tom kaptolu.*

15. Predočio je i dokaz da je Požeški kaptol postupio u sudskom postupku prema zahtjevu podbana.

16. Predočio je i drugu Vladislavovu ispravu utjerivačima kunovine kojom ih obavještava da su neka mjesta Križevačke i Virovitičke županije oslobođena tog podavanja.

17. Da su ovi krajevi pripadali Slavoniji i u vrijeme stupanja na prijestolje Austrijske kuće pokazuje i Istvanffy koji u osmoj knjizi govori da je Franjo Batthyany, za Ferdinanda slavonski ban, naložio da na saboru u Rajecu iz Virovitičke županije bude prisutan Ivan Banffy. Isto slijedi iz članaka što ih je 1538. godine izdao Sabor u Križevcima, gdje vladar za spremište žita određuje Viroviticu i Veliku.

Ugarski su staleži na saboru 1608. godine, dok su ovi krajevi bili još pod Turcima, u čl. 11. posvjedočili jurisdikciju bana od Drave do Jadranskoga mora.

U sporu s bosanskim biskupom oko desetine u ovim krajevima zagrebački se biskup poziva na povlastice i presude kraljeva. Leopold 1696. godine potvrđuje pravo zagrebačkoga biskupa na desetinu u čitavoj Slavoniji. Tu se izričito kaže da je Požega u Slavoniji.

Ugarski sabor 1715. godine u čl. 40. govori o sporu glede granica između Srijemske i Baranjske županije tokom rijeke Drave. Baranjska županija nalazi se nasuprot Virovitičkoj, a ova je u Slavoniji. Na istom saboru u čl. 118. pripojenje donjeslavonskih županija tražila je Hrvatska, a ne Ugarska. Ponovni zahtjev uslijedio je 1723. godine, a komisija imenovana čl. 88. sastojala se isključivo od Hrvata. 1741. godine pripojenje je određeno tako da se Donja Slavonija pripaja Svetoj kruni i podređuje jurisdikciji Kraljevine Hrvatske i bana. Do pripojenja dolazi 1743. godine u vrijeme bana Karla Batthyanya.

Ugarski staleži priznavali su 1715, 1723. i 1741. godine da su ove županije prije turskih osvajanja pripadale Kraljevini Hrvatskoj jer inače ne bi dopustili da pripajanje traže Hrvati i da se županije podlože jurisdikciji bana.

Podijelivši staležima Slavonije ispravu kojom Kraljevini obnavlja pečat, Ladislav kaže da se ova Kraljevina nalazi između Save i Drave. To je navelo neke da krajeve između Save i Dunava smatraju dijelom Ugarske. No, već je dokazano da su Valpovačka i Virovitička županija pripadale Slavoniji i protezale se dalje od ušća Drave.

Mnogima je povod za sumnju o Srijemskoj županiji dala banovina (kasnije preimenošana u vojvodstvo) koju je ustanovio Matija Korvin. Međutim, ako se ta riječ usporedi s onim što je prije rečeno i sa starijim spisima koje donosi Timon u šestoj glavi, očito je da ona ne označava namjesničku kraljevsku vlast u provinciji, nego pogranično vojno

zapovjedništvo. Naime, u čl. 7. iz 1478. godine stoji da je u isto vrijeme postojala i Srijemska županija. Mnogi su ranije težili za nazivom bana tako da se značenje riječi od prvog dostojanstva proširilo i na počasti. Uostalom, banska je vlast osobita slavenska služba te i sam naziv odaje da se radi o slavenskim, a ne o ugarskim običajima.

Ne poriče se da su Ugri zauzeli neke krajeve između Save i Dunava u vrijeme kada su Ugarska i Slavonija bile pod različitim vladarima, na što ukazuje oporuka Rade palatina iz 1077. godine. Između Save i Dunava, od dolaska Slavena na ovo područje, živio je slavonski narod, a ako su Ugri nekada zauzeli dio tog područja, kao da su zauzeli dio Kraljevine Slavonije. Kada je Slavonijom i Ugarskom zavladao jedan kralj, ti su se dijelovi vratili matici. Ako su Salamon, Geza i Ladislav 1073. godine zauzeli Beograd zbog upada Bugara i Srba na područje Srijema, ne znači da su Ugri taj dio Srijema držali sve do 1102. godine.

Preostaje još da kratko razmotrimo mišljenja koja se suprotstavljaju ovim tvrdnjama koje su zasnovane na ispravama i zakonima. U Verböcyeju katalogu županija ove se donje županije priključuju Ugarskoj, a ne Slavoniji, no on i inače u mnogo čemu griješi. On je pisao krajem Vladislavove vladavine čijim je javnim ispravama dokazano suprotno mišljenje.

Postoji knjiga računa pečujškoga biskupa Sigismunda iz 1495. godine gdje se napose navodi daća Požeške županije, a posebno daća Slavonije prema čl. 2. iz 1492. godine. No, već je diplomatski dokazano da je Požeška županija tada pripadala Slavoniji. Uzrok posebnog vođenja računa vjerovatno je nezakonito ubiranje daće.

U čl. 7. iz 1576. godine i 16. iz 1498. godine sporne se županije navode među nekim ugarskim županijama. To se ne može prihvatiti kao argument jer bi prema čl. 20. iz 1498. godine (među biskupima Ugarske za koje se utvrđuje banderijalna obaveza spominje se zagrebački biskup, a među baronima obaveznima na vojnu službu i krbavski) Zagrebačka i Krbavska županija bile ugarske. U čl. 18. iz iste godine među raznim ugarskim gradovima navodi se Brdo Grič ili Zagreb. Prema čl. 16. iz 1498. godine moglo bi se na isti način tvrditi da Bačka i Čongradska županija pripadaju Slavoniji jer se i za njih kaže da pripadaju Donjim Krajevima, a čl. 6. iz 1741. godine govori o gradovima naše Kraljevine u Gornjim i Donjim Krajevima ili u Kraljevini Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Ne treba se, međutim, hvatati za riječi, već se valja držati duha zakona. Do ovakvog miješanja dolazi, u stvari, zbog toga što Kraljevina Slavonija pripada Svetoj kruni.

Regnorum⁶¹ provinciarumque limites, cum pro diversa temporum ratione frequenter variari contigerit, post plura retro saecula certis definire terminis perquam arduum est, praesertim ubi instrumentorum ad tempora usque adeo vetusta pertingentium aut nulla, aut prorsus exigua copia superest. Accidit nihilominus bona nonnullarum provinciarum sorte ut suos ipsis limites optima rerum omnium opifex natura statuerit, quos ubi semel illocatus in iis populus suscepit, continua postea semper temporum serie solet retinere. Tales potissimum sunt provinciae illae quarum limites maioribus perpetuoque duraturis fluminibus circumscribuntur, atque ut aliae praetereantur, talis in particulari est regio illa, quam modo Slavoniam appellamus. Cum enim regio haec illinc Savo, hinc primum Dravo, tum vero, ubi influens in Danubium Dravus nomen amittit, Danubio perbelle includatur, videtur ipsa id iam definivisse natura ut quidquid intra hunc ambitum terrarum interiacet, id ad ius unius eiusdemque provinciae debeat pertinere. Et sane quoad longissime retro scriptorum fide pertingere possumus, constat mox atque Romani in has partes penetraverunt, eos ex illo terrarum tractu, qui dictis fluminibus interiacet, unam confecisse provinciam, quam Saviae et Interamnensis adpellatione designaverunt. Ab eo tempore per omnes, quas partes hae sustinuerunt, barbarorum immigrationes, quicumque hos inter fluvios consederat populus, totam, ut ita dicam, insulam hanc occupabat, semper illa ad ius ditionemque unius populi pertinebat, ad nomen unius provinciae referebatur.

Inde factum ut, cum infusi sub Heraclio partibus his maiores nostri, expulsis Abaribus, Dalmatiam, et quae postea ab eorum nomine Croatia dicta est, occupassent, una eorum tribus transmissio Savo totam hanc occupaverit regionem, quae ad contradistinctionem germanae Croatiae ab origine populi longo postea tempore Slavonia nuncupabatur. Et quamvis subinde ex orientali regionis huius tractu particulas quasdam, quandoque Orientis imperatores, tum vero qui postremo Pannoniam insedere Hunni decerpissent, eadem tamen, quod ex ipso situ loci illas his retinere difficile, illis vero easdem recuperare pronum feret, suo, non longo semper intervallo, corpori restitue-

---

⁶¹ Tiskani tekst nalazi se uvezan u knjizi zapisnika Ugarskog sabora koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, iza zapisnika Ugarskog sabora 1790/1791. godine. Potpisani su izašlanici Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Isti je tekst tiskan "patriotarum sumptibus" u Zagrebu, 1832. u tiskari Franje Župana. Naslovljen je *Fundamenta quibus ostenditur tres inferiores Slavoniae comitatus semper ad iurisdictionem regni et bani Slavoniae pertinuisse.*

bantur. Sic ut palam sit, et tum, cum s. Ladislaus ad regionem hanc occupandam accessisset, et cum postea regna haec Colomanno se ultro subiecere, totam inter haec flumina interiacentem regionem, lingua, moribus, habitu et legibus unitam, sub unius provinciae nomine venisse.

Et quamvis obrutis invidia vetustatis temporum illorum monumentis id distinctim demonstrare perarduum sit, conficit nihilominus quaestionis huius punctum ratio illa, quod sano sensu credi nequeat, subsequos reges decerpisse Hungariae tres comitatus ut Slavoniam augeant, nisi hi ipso occupatae regionis huius tempore iidem ad Slavoniam pertinuisent. Superest itaque id tantum demonstrare, quod secuti etiam longo postea intervallo Colomannorum reges tres illos inferiores comitatus semper velut ad Slavoniam pertinentes, et in donationibus, et in rescriptis suis tractaverint, quod in legibus publicis eos Slavoniae adscriperint, quod ipsi Slavoniae status comitatus illos, velut membra sua semper consideraverint, denique quod bani Slavoniae suam in tres etiam inferiores comitatus exercuerint iurisdictionem: cum enim banis Slavoniae in comitatibus ad regnum Hungariae adtinentibus nullam unquam competiisse potestatem constet, evicta semel banorum in comitatus illos iurisdictione, eos immediate non ad Hungariam, sed ad Slavoniam pertinuisse suapte apparebit. Eo enim semel constituto, tota dein quaestio ex eo etiam recepto historiae principio facile resolvitur, quod cum ab adverso certa epocha statui non possit quo comitatus illi ab Hungaria avulsi, Slavoniae vero addicti fuissent, vel inde primum sit inferre eos semper et inde ab origine ad Slavoniam pertinuisse.

Item, qui Colomannum immediate consecuti sunt, rara admodum, in alio etiam genere, exstant monumenta. Comitatus porro illis non modo saepius per Turcas vastatis, sed et longo postea tempore possessis, dispersis deficientibusque, quae eosdem olim habitabant, familiis, direptis tabulariis, magnam quoad partes illas documentorum inopiam nos ultro confiteri oportet. Vel tamen haec, quae tanquam erepta e vetustatis naufragio, tabulae supersunt monumenta, nullum in proposita quaestione vel dubio locum relinquere videntur. Exstant nimirum

1. In archivo episcopatus Zagradiensis litterae Elisabethae reginae Maioris de 1283, litterae per Elisabetham Iuniolem 1284. confirmatae, quibus decimae oppidorum reginalium Veröcze et Lipova ac totius Slavoniae episcopo Zagradiensi restituuntur, adeoque comitatum Veröczensem et tum, et iam

antea ad Slavoniam pertinuisse apparet. Nisi enim iam antea et ius hoc ad episcopum et comitatus Veröczensis ad Slavoniam pertinisset, decimae hae non restitutae, sed de novo collatae fuissent. Exstant

2. In regni archivo de 1349. relatoriae capituli Zagradiensis ad Nicolaum totius Slavoniae banum super tributis quae uspiam in regno indebite fuissent inducta. In quarum serie ponuntur duo tributa in Velika, loco comitatu Posegano ingremiato inducta. Ponitur et Zdenecz prope Diako, situm in comitatu Veröczensi. Ex quo bani Slavoniae ad hos etiam comitatus extensam fuisse auctoritatem clare patet.

3. Inducto per Carolum I. in regnum Hungariae lucro camerae, Croatiam et Slavoniam eius solutioni non fuisse subiectam, verum in suo marturinas exolvendi usu relictam aliunde constat. Ludovicus I. Slavoniam lucro camerae subicere tentavit 1351. per articulum 12. relaxata marturinarum exolutionis obligatione: ubi id saltem clare expressum habetur comitatus Poseganum et Valponensem, qui maximam eorum moderni comitatus Veröczensis partem complectebantur, ad Slavoniam pertinuisse: Nobiles, inquit, *intra fluvios Dravae, Savae ac de Posega et Valpo cum aliis viris nobilibus regni nostri unanimiter ad cameram regis solvere teneantur*, eximendo deinde eos a collecta marturinarum; marturinas in Slavonia tantum exigi fuisse solitas constat. Totum proinde hoc ad Slavoniam referri manifestum est. Quod Veröczensem et Syrmiensem comitatus hoc articulo non adtigerit Ludovicus, inde factum credi debet, quod uti parens eius Carolus in Hungaria, ita iste in Slavonia sensim et per partes inducere voluerit lucrum camerae, quamquam irritum conatu: tota enim Slavonia mox sub Sigismundo excussit lucrum camerae et ad usum collectarum marturinalium rediit, ut adparet ex diplomate regni sub nro. 22.

4. Sub Sigismundo partes illas inferiores ad iurisdictionem bani pertinuisse docet tragicus ille, alioquin vulgo notus reginarum casus, qui ad defluens per Veröczensem et Syrmiensem comitatum flumen Bossuth intervenit. Omnes enim in eo scriptores consentiunt banum, ut securior esset, execrandum actum illum in terreno suae iurisdictionis commisisse. In particulari

5. Sub eodem rege comitatum Veröczensem ad Slavoniam pertinuisse apparet ex diplomate Hermani Cileae comitis et Slavoniae bani in archivo regni sub nro. 12. ubi sic dicitur: *una cum praelatis, baronibus regnique Slavoniae proceribus in Zagradiensi, Varasdinensi et de Veröcze comitatibus constitutis ad praesentes*

octavas confluentibus. Item inferius quod non plures nisi quatuor octavas instituemus, in quibus universis nobilibus regni Slavoniae in Crisiensi, Zagrabiensi, Varasdinensi et de Veröcze comitatibus iudicium, et iustitiam...

6. Rursus in particulari de comitatu Veröczeni, quod sub Matthia I. ad Slavoniam pertinuerit, patet ex diplomate regni nro. 34. ubi Matthias *comitatus Varasdinensem, Crisiensem, et de Veröcze ac totum regnum Slavoniae* a generali seu palatinali iudicio eximit de 1468. Nec tamen inde fortasse quispiam inferat, Poseganum ergo et Syrmiensem non pertinuisse; salvat enim obiectionem istam clausula illa: *ac totum regnum Slavoniae*, cui nisi hic intellectus adtribuatur, eadem sequelae necessitate sequeretur, nec Zagrabiensem eotum ad Slavoniam pertinuisse.

7. Habet episcopus Zagrabiensis contractum cum Nicolao Uilak, dicto rege Bosniae de 1474, per quem se obligat ad deponendas de bonis suis in Slavonia sitis decimas: hunc vero praeter ducatum in Syrmio nulla in Slavonia tenuisse bona constat, atque adeo sub Matthia I. ipsum Syrmium ad ius Slavoniae pertinuisse conficitur.

8. Habet et alium cum Lupo, Rasciae despota, contractum, quo castrum suum Fejérkö, nativo idiomate Bela Ztena, in Slavonia situm, decimae submittit. Castrum hoc actu etiam in comitatu Posegano reperiri palam constat; quid plura quando

9. Ex productis, per patres Paulinos, in processu Dobrakuttiensi de anno 1492. introductorii possessionem illam, et per regem, qua in comitatu Posegano ac regno Slavoniae sitam, fuisse collocatam, et introductorias per Ladislaum de Eggervara, qua banum Slavoniae elargitas fuisse constat. Habere insuper

10. Episcopus Zagrabiensis sententiales eiusdem bani de 1487. quibus oppidum Zdenczy, prope Diako in comitatu Veröczeni situm, ad praestandas decimas adstringit. Ita sub Mathia et Poseganum et Veröcensem et Syrmiensem comitatus ad ius Slavoniae pertinuisse docetur, possetque id multo adhuc liquidius edoceri si factae sitorum in his comitatibus locorum impetrationes nobis suppeterent, quarum complures in tabulariis cameralibus reperiri non dubitamus. Iam sub Vladislao

11. Rursus in particulari, quod comitatus Veröczensis ad Slavoniam pertinuerit, adparet ex eiusdem diplomate de 1495. in archivo regni nro. 68,

per quod iubet Ioanni Corvino, bano, ut vaivodas, veluti plurium scelerum patratores per totum regnum, sed potissimum in comitatibus Crisiensi et de Veröcze in ordinem redigat. Patet etiam

12. Ex eiusdem diplomate de 1498. in archivo regni sub nro. 79. quo inhihet capitulum Bosnense a faciendis in Slavonia executionibus, propterea quod regnum Slavoniae alioquin tribus provisum sit capitulis. Capitula haec specificè non recensetur, sed id alioquin constat tempestate illa post Zagrabienſe, Csasmense aliud intelligi non potuisse, quam Poseganum. Si capitulum Poseganum, adeoque ipsum caput comitatus Posegani Slavonia fuit, necessario comitatus quoque ad Slavoniam pertinebat; sed et alioquin

13. Produxerat episcopus Zagrabienſis, in controversia ipsum inter et Quinqueecclesiensem de decimis partium illarum agitata, diploma Ludovici II. in quo omnia illa tria capitula specificè numerantur et Slavoniae addicuntur. Produxerat etiam

14. Relatorias eiusdem capituli ad banum Slavoniae ex quibus adparuit habuisse et banum in rebus iudicialibus capitulo illi mandandi auctoritatem et illud suam parendi obligationem agnovisse. Immo

15. Produxerat certum instrumentum ex quo apparuit capitulum Poseganum erga requisitorium etiam vicebani processisse; adeo clara est his temporibus partium illarum a magistratibus regni Slavoniae dependentia.

16. Produxerat denique aliud Vladislai diploma ad exactores marturinarum per quod eis intimat certa comitatus Crisiensis et Veröczienſis loca a praestatione illarum per se immunitata haberi; iam vero marturinas non nisi in Slavonia persolvi solitas fuisse alioquin notum est. Superest ut ostendamus, quod tempore etiam, quo augusta domus Austriaca regnum adiit, partes illae ad Slavoniam pertinuerint. Docetur id

17. Partim autoritate Istvanffii, qui libro 8. nobis auctor est, Franciscum Baththyanium, Slavoniae pro Ferdinando banum, in comitiis ad oppidum Raieciam celebratis, ex comitatu Veröczienſi cum copiis adesse iussisse Iannem Banffium; partim ex articulis 1538. per status Slavoniae Crisii editis et corpori iuris insertis, ubi regnum pro depositoriis annonae constituit Veröcze et Velikam: illud caput comitatus agnominis, hoc in Posegano situm comitatu. Ita inde vetustissimis temporibus partes illas velut ad Slavoniam pertinentes consideratas fuisse ad ea usque tempora, quo per Turcas occupa-

tae sunt, docetur, adeoque resumpto, quod supra positum est, principio, cum supponi non possit reges Hungaros Hungariam minuere, augere vero Slavoniam voluisse, conficitur necessario eas partes inde semper ab origine ad Slavoniam pertinuisse, potissimum adstipulante ipso naturali situ loci et idiomatis conformitate.

Haec ad tempora usque illa quo per Turcas occupatae fuere partes illae. Videamus quid de iis actum sit postquam victricibus Leopoldi armis recuperatae sunt. Gemebat iam potior inferiorum illorum comitatum pars sub iugo Turcico cum status regni Hungariae 1608. art. 11. ante coronationem iurisdictionem bani a Dravo usque Mare Adriaticum extendi agnoverunt: *ut banatum, cum vetusto sua plenaria auctoritate, a Dravo usque Mare Adriaticum bene meritae alicui personae conferat*. Iam vero comitatus illos terminis his includi nemo ignorat. Dum vero rex bani in eos iurisdictionem vetustam appellat, ea, quae supra protulimus, utique diserte confirmat.

Moverat Zagrabiensi quaestionem de decimis partium illarum tanquam sibi viciniorum Bosnensis episcopus; Zagrabiensis se privilegiis regum, adjudicatoriisque octavalibus tuebatur, quae totam Slavoniam iustae episcopi Zagrabiensis decimationi addicunt. Negabat ille partes illas ad Slavoniam pertinere, hic adfirmabat. Leopoldus vero capta prius genuina per solennem eatenus ordinatam commissionem informatione 1696. ita pronunciavit: quod ex privilegiis per se notum sit totam Slavoniam iurisdictionis iustaeque decimationis esse episcopatus Zagrabiensis, sensum item communem (qui in antiquis plurimum praevaleret) quidquid inferius infra Savum et Dravum comprehenderetur, in specie vero Posegam in Slavonia sitam esse.

In Diaeta 1715. art. 40 dicitur: *Circa differentias, quae occasione metarum per defluentiam Dravi inter comitatum Syrmiensem et Baranyiensem, nec non Slavoniam haberentur, Baranyiensis directe ex opposito est Veröczyensi, hic ergo pro Slavonia habebatur*.

In eadem Diaeta de incorporatione trium horum inferiorum comitatum primum actum fuit. Inspiciantur Diaria Comitatorum illorum: legatur articulus 118. et apparebit non ex parte Hungariae, sed ex parte Croatiae incorporationem petitam et ad preces nunciorum Croatiae eandem resolutam fuisse.

Incorporatione non subsecuta, 1723. eandem iterum non status Hungariae, sed Croatiae aduserunt. Et ideo tota, quae ad effectuantam illam articulo 88. nominata est commissio, e meris Croatis consistebat.

Cum nec hic articulus effectui datus fuisset, tandem 1741. incorporatio haec efficaciter decreta fuit, et ut quaestioni, quae nunc movetur, omnis ansa praescindatur, disertis verbis, eminens iurisdictio sacrae coronae, respectu Hungariae, et immediata iurisdictio regni et bani, respectu Croatiae expressa sunt. Dicitur enim: *Id quod ... ex Inferiori Slavonia iurisdictioni sacrae regni* (nempe Hungariae) *coronae reincorporabitur iurisdictioni regni* (nempe Croatiae) et bani subordinabitur.

Quare incorporatio haec per eotum comitem, postea principem Carolum de Batthyan, 1743. qua eotum banum re ipsa peracta comitatusque illi ab eo inde tempore usque hodiernam diem sub iurisdictione bani et regni Croatiae in politicis et iudicialibus permanserunt, tantum quod anno 1751. per articulum 23. eorum nuntiis sessio in Diaeta admissa fuerit, quod inde evenit, quia contributione illorum non ad fumos, ut in reliquis Slavoniae comitatibus, sed ad portas regulata, de hac in Diaeta agi debuit.

Noverant nempe status Hungariae et 1715. et 1723. et 1741. congregati quod comitatus illi, antequam a Turcis occuparentur, ad ius regni Croatiae iurisdictionemque bani continuo pertinuerint. Quod si enim eos immediate ad Hungariam pertinere existimassent, certe nec 1715. et 1723. incorporationem a nunciis Croatiae urgeri, nec 1741. eosdem iurisdictioni bani subici admisissent, verum incorporatio eorum ad rationem Hungariae adursa et comitatus illi iurisdictioni exstantis iam 1741. tum Consilii locumtenentialis subiecti fuissent. Videamus iam quid re ipsa causam quaestioni huic dare potuerit.

Vladislaus in elargito statibus Slavoniae 1496. diplomate, quo regno sigillum renovat, ita ait: nam regnum hoc inter duo flumina, videlicet Savum et Dravum constitutum contra et adversus Turcas Christianitatis perpetuos hostes et inimicos sibi proxima loca tenens continuo bella exercet. Unde in privatis publicisque monumentis propagata opinio Slavoniam Dravi Savique limitibus contineri. Iam cum influens ad Essekinum in Danubium Dravus nomen amittat, quodque abinde praetenditur terrarum, non iam Savo et Dravo, sed Savo et Danubio includatur, movit ea res nonnullos ut plagam

illam non iam ad Slavoniam, sed ad Hungariam pertinere arbitrarentur. Atque supra abunde edoctum est et Valponensem et Veröczensem comitatus ad Slavoniam semper pertinuisse, iam autem olim Valponensem, eo vero abolito Veröczensem, etiam ultra Dravi et Danubii confluentiam fuisse extensos in comperto est.

Caeterum novum de comitatu Syrmienti dubitandi fundamentum multis praebuit institutus ibidem a Mathia Corvino banatus, postea in ducatum conversus. Iam enim in eius decreti secundi conclusione ponitur: *honore banatus Syrmientis vacante*. In decreti vero sexti epilogo Andreas de Zokol et Franciscus de Haraszth Syrmientes bani exprimuntur. Adhuc sub Vladislao de 1492. art. 8. fit mentio banatus Syrmientis, verum si lex ista cum iis, quae supra adlata sunt, aliisque vetustioribus ab ipso etiam Tymone in *Hungaria nova* capite 6. prolatis tabulis rite conferantur, facile adparebit Syrmientem illum banatum non proregiam, qualem banus Slavoniae obtinebat in integram quampiam provinciam auctoritatem, verum militare in finitimum quodpiam castrum imperium seu, ut vulgo loquimur, commandam alicuius notabilioris confiniarii praesidii importasse; maxime, quando ex articulo 7. 1478. constat, ipsa illa tempestate stetisse comitatum etiam Syrmientem. Nimirum adfectabatur a pluribus illustre omni retro aetate bani nomen, quo factum est, ut adpellatio haec ad munera etiam a ratione dignitatis huius longe aliena extenderetur. Quemadmodum postea, cum comitatus iis, qui hunc praesentabant honorem, non sufficerent, nomen istud absque omni potestate, veluti nunc comitatus Bodroghiensis, compluribus ambitiose concedi consuevit. Caeterum cum banatus magistratum Slavis esse gentilitium nemo infitari possit, ipsa illa bani Syrmientis nomenclatio partes illas non Hungaricis, sed Slavicis moribus eotum etiam egisse prodit; ex eo vero quod banus Syrmientis non fuerit subordinatus bano Slavoniae, Syrmium ad Hungariam pertinuisse tam parum inferri potest, quam male nunc concluderetur generalatum Carlostadiensem ad Carnioliam pertinere propterea quod bani Croatiae imperio non subsit, sed peculiarem habeat bellicum magistratum, seu commendantem generalem. Denique duces Syrmii etiam ante Laurentium et Nicolaum Ujlak reperiri eruditis in comperto est. Neque ego abnuerim, cum adhuc Hungaria et Slavonia diversis principibus pareret, aliquam Danubio et Savo interiacentis regionis particulam per Hungaros occupatam mox iterum amissam, verum denuo recuperatam fuisse, quando id ex testamento Rado palatini de 1077.

satis constat. Id tantum aio inter Savum Dravique et Danubii confluenta, inde a Slavorum in has partes adventu, per omnem eam regionem populum semper egisse Slavonicum, et si quam etiam aliquando Hungari trans Danubium usque Savum occupaverant particulam, eam ab iis velut portionem regni Slavonici possessam fuisse. Unde ubi postea Slavonia cum Hungaria sub uno rege coaluit, rediit ad incunabula sua particula etiam illa. Quamquam ut maxime id Theroczii auctoritati deferatur, quod circa 1073. Salamon, Geisa et Ladislaus duces propter factam a Bulgaris et Rasciis in agro Syrmienti incursionem Albam Graecam seu Belgradum obsederint caeperintque, inde necdum conficitur Hungaros illam agri Syrmientis partem ad annum usque 1102, quo Colomanno se Croatia dedit, retinuisse. Sed ut a remotis his temporibus, velut spissa vetustatis caligine obsitis, praescindamus, praelatum certe ab Ujlakiis ducis Syrmientis nomen bani regnique Slavoniae in regionem Syrmientem iurisdictioni tam parum officere potuit, quam parum nunc iuri comitatus officeret, si princeps Odescalchi ducem se Syrmientem inscriberet.

Superest ut pauca illa diluamus, quae confirmatae tot legibus et diplomatibus sententiae obici solent.

Obvertitur catalogus comitatum a Verböczio concinnatus in quo comitatus illi inferiores non Slavoniae, sed Hungariae adscribuntur. Verum catalogum hunc in aliis etiam bene multis, quae hic recensere operae pretium non videtur, erroneum iam dudum plures eruditi observarunt. Cum Verböczius plures alios in catalogo hoc errores commiserit, infirmum iam eo ipso evadit eius in proposita quaestione testimonium. Deinde Verböczius scripsit sub finem Vladislai regni. Iam vero nos supra publicis eiusdem Vladislai tabulis contrarium evicimus, his autem Verböczii autoritas non potest praevalere. Reliqui omnes posteriores comitatum indiculi e Verböcziano descripti sunt adeoque eandem subeunt considerationem.

Obvertitur deinde liber rationum Sigismundi, episcopi Quinqueecclesiensis, eorum thesaurarii, de 1495. in Palatina bibliotheca asservatus, in quo thesaurarius distinctim de dicis a comitatu Posegano per unum florenum, distinctim vero de dicis a Slavonia conformitate articuli 2. 1492. per medium florenum exactis, rationes reddit. Verum comitatum Poseganum ipsa hac epocha ad Slavoniam pertinuisse iam supra diplomate ostendimus. Et vero qui situm partium illarum novit, nunquam sibi persuadebit ut asserto semel Slavoniae comitatu Veröczensi, qui solo Dravo ab Hungaria seiungitur, Poseganus,

quem fatus comitatus Veröczensis ab Hungaria intersecat, ad eam immediate pertinere potuerit. Citius ego in eam concedam sententiam quod dicatores, quos aetate illa multa ex arbitrio egisse propositae adversus eos querelae satis testantur, a Posegano comitatu praeter fas unum florenum exegerint, hacque deinde de causa thesaurarium distinctim a reliquis comitatibus rationes subducere debuisse.

Obvertuntur deinde art. 7. 1476. et 16. 1498. quorum ille sic habet: "demptis comitatibus Posega, Valko, Syrmiensi, Baranya, Csanadiensis etc.", hic vero ita sonat: "demptis certis comitatibus partium inferiorum Posega, Valko, Syrmiensi, Bacs, Csongrad etc." Si ex his articulis colligere licet tres illos priores comitatus ad Hungariam pertinere, ego episcopatum Zagrabiensem esse Hungaricum, Zagrabiam civitatem Hungariae, Corbaviensem comitatum Hungaricum probabo quando art. 20. 1498. inter alios Hungariae episcopos banderia dare obligatos etiam Zagrabiensem, inter barones vero exercituare obligatos etiam comites Corbaviae ponuntur et adhuc in fine additur: "in hoc regno Hungariae." Porro in art. 18. eiusdem anni inter varias civitates Hungariae ponitur etiam Mons Graeciae seu Zagrabia.

Deinde si dialecticae argumentari libet, tantum abest ut ex articulis illis pro Hungaria concludi possit, ut potius inferri deberet Bachiensem etiam Csongradensem et alios in posteriori articulo expressos comitatus ad Slavoniam pertinuisse. Cum enim articulus 6. 1741. sic habeat: "Regni nostri castra finitima in partibus scilicet inferioribus et superioribus sive in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae etc." adparet nomine partium inferiorum regna haec venisse. Proinde quos citatus 16. 1498. dicit esse comitatus partium inferiorum, ii omnes ad dicta regna pertinere existimari deberent. Verum non est haec genuina leges exponendi ratio scopum et mentem legis non verba spectare oportet. Nimirum fit non raro ut dicti comitatus sub illa generali acceptione, qua una cum toto Slavoniae regno ad ius sacrae coronae pertinent, mixtim cum Hungaricis recenseantur, quemadmodum exempli causa, si in hac Diaeta liber quaestus vicinioribus comitatibus in Austriam admitteretur, posset in articulo recte sic exprimi: "Ex iure bonae viciniae liber in Austriam et Styriam quaestus admittitur vicinioribus comitatibus, utpote Poseniensi, Soproniensi, Castriferrei, Szaladiensis, Varasdinensi, et Zagrabienisi", quin inde arguere liceret, postremos duos comitatus immediata iurisdictione ad Hungariam pertinere. Ad scriptorum, qui ab adverso adlegantur, testimonia respon-

dere nec opere pretium est, cum horum adversus tanta tamque luculenta diplomatica et legalia testimonia nulla autoritas esse possit.

Anno 1790. nuncii regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae.

HDA, Sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Zapisnici ugarskog sabora 1790-1792.

2 1835. veljača 28. Bratislava

Konferencija je održana 23. i 24. veljače 1835. godine prigodom zasjedanja Ugarskoga sabora, kod hrvatskoga bana baruna Franje Vlačića. Pribivali su joj, pored ostalih, pečujski biskup Szepessy, križevački veliki župan Bedeković, virovitički veliki župan Szegedy, prabilježnik Ožegović.

Ban je otvorio konferenciju i iznio predmet rasprave: Ugarski sabor u svojoj urbarijalnoj predstavi caru predlaže da se iz urbarijalnih članaka izostavi poimeničan spomen (nomenclatio) Donje Slavonije s trima županijama - Požeškom, Virovitičkom i Srijemskom - i da se te županije imenuju naprosto u nizu iz ugarskih županija. Još veća šteta "Pridruženim Kraljevinama" prijeti stoga što Staleška kuća u poruci Velikaškoj kući izrijeком tvrdi da rečene županije pripadaju Kraljevini Ugarskoj. Ban je zato okupio zastupnike Hrvatskoga sabora koji su bili nazočni na Ugarskom saboru u Požunu. Konferencija mora odlučiti hoće li se predstavkom zatražiti od cara da uskrati svoje odobrenje tom, Pridruženim Kraljevinama nadasve štetnom, izostavljanju poimenična spomena Donje Slavonije.

Na to se ban zbog zdravstvenih tegoba povukao u svoju odaju, a vodstvo konferencije prepustio je velikom županu Bedekoviću. Neki članovi konferencije zagovarali su da se ne šalje nikakva predstavka jer je, po njima, nemoguće da car odustane od već odobrenoga zaključka Ugarskoga sabora i jer bi to izazvalo nove saborske razmirice: ako se već mora slati predstavka, bolje ju je prepustiti banu kao državnom poglavaru da je on na svoj način i bez buke uručí caru. Većina je ipak odlučila da će od toga privatnog banova utoka biti djelotvornije ako nastupi Banska konferencija koja je, dok zasjeda Ugarski sabor, zamjena za Sabor Pridruženih Kraljevina, za Hrvatski sabor.

Predsjedavajući barun Bedeković predložio je da se raspravi već pripremljeni nacrt predstavke, ali je zbog poodmakla vremena odlučeno da ga razmotri poseban odbor. Ovaj je izostavio drugi odjeljak nacrta koji bi mogao razdražiti članove Ugarskog sabora, pa je nacrt tako dotjeran i priređen čistopis. Konferencija je isti potom ovierila, a na dvor u Beč ga je, opet zbog banove bolesti, odnio veliki župan križevački Bedeković. (Zapisnik je potpisao kraljevinski prabilježnik Stjepan Ožegović.)

Sadržaj predstavke:

Banska konferencija sa žaljenjem utvrđuje da su na tekućem Ugarskom saboru osporena samosvojna prava (iura municipalia) Pridruženih Kraljevina, pače i sama njihova cjelovitost. Ugarski je sabor podnio na carsko odobrenje urbarijalne članke u kojima se Požeška, Virovitička i Srijemska županija više ne navode pod zajedničkim nazivom kao dijelovi Donje Slavonije, niti su na prvašnjem mjestu iza Hrvatske, nego je odatle i odasvud u urbarijalnim člancima izbačeno ime Donje Slavonije, a njezine su županije spomenute samo u nizu, izravno uz ugarske županije. Očiti su, dakle, napori da se rečene tri županije otrgnu od cjeline Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Pitanje o tome kada se i kako imaju službeno navoditi donjoslavonske županije i da li se njihov skupni naziv mora izostaviti posve je neočekivano i za saborski red neprihvatljivo, to više što je sličan prijedlog na jednoj prijašnjoj saborskoj sjednici (sessio regnicolaris) naišao na jednodušno odbijanje. Dok se u urbarskom nacrtu iz 1833. ime Donja Slavonija spominje osam puta, a naziv Slavonija u značenju Donja Slavonija dva puta, u carskoj odluci iz 1834. godine dva puta stoji Donja Slavonija, tri slavonske županije pet puta, slavonski urbar dva puta, pa opet slavonske županije jedanput. Unatoč tomu, Ugarski sabor donosi zaključak da se izbaci ime Donja Slavonija te sa županijama koje dolaze pod tim zajedničkim imenom, koje i pravno i činjenično pripadaju Pridruženim Kraljevinama, postupa kao da su ugarske; štoviše, on hoće da se slavonsko ime izbriše ne samo iz rečenih urbarskih članaka, nego i iz svih zakona koji će se u buduće donositi.

Iz domovinskih zakona i na njima zasnovanih neprekinutih običaja bjelodano proizlazi što je Donja Slavonija i kakve su joj ustavne veze (nexus) s Kraljevinama Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom. Pa ipak, dokazi u tom smislu nisu u Ugarskom saboru našli mjesta ni u staleškim porukama ni u uzvratnim velikaškim porukama. Valja se stoga obratiti caru, te:

- 1. iznijeti zakonske odredbe koje potvrđuju pravo Hrvatske na rečene tri županije koje joj u porukama osporava Staleška kuća,*

2. *potkrijepiti te odredbe diplomatskim ispravama,*
3. *pobiti dokaze u prilog suprotnomu gledištu i*
4. *dokazati na temelju spisa Ugarskog sabora da je sad osporavani izraz Donja Slavonija oduvijek bio i prihvaćen i zakonski utemeljen.*

Potrebno je da se izda carska odluka koja će jamčiti nepovredivost hrvatskoga prava na županije Donje Slavonije pod njihovim zakonskim imenima (zločin bi bio u to i posumnjati!) i onemogućiti svaku buduću nemilu odluku u tom smislu.

Dokazi u prilog hrvatskoga prava iznose se vremenskim slijedom, podijeljeni na četiri razdoblja:

1. *od Kolomana do Matijaša Korvina,*
2. *od Matijaša Korvina do Mobačke bitke,*
3. *od te bitke do 1715. godine i*
4. *od 1715. godine do sada.*

Prvo razdoblje

1. *Madari su se doista odmah po doseljenu zalijetali preko Dunava do Save pa čak i do Jadranskoga mora - uostalom kao i u Njemačku, Francusku i Italiju - ipak se vlast ugarske krune južno od Drave učvrstila tek po ravnopravno sklopljenom ugovoru (pacta conventa). Tada je uglavljeno i to da Hrvati vojuju preko Drave samo na kraljev trošak, čime je Drava priznata kao ugarsko- hrvatska državna međa.*

2. *Od Kolomanovih vremena kraljevski su sinovi nosili naslove hercega ili bana Slavonije, odnosno bana "svenukupne Slavonije" (totius Slavoniae), a Plemičke konstitucije Kraljevine Slavonije iz 1358. godine govore o "gornjoslavonskim" i "donjoslavonskim" županijama. Sve to potvrđuje da je Donja Slavonija s tzv. Srijemskim banatom pripadala Kraljevini Slavoniji.*

3. *Porez zvan marturina što ga je uveo Koloman, 1222. godine plaćao se samo u Slavoniji, i to Požeškoj i Vukovarskoj županiji, dakle u cijeloj Donjoj Slavoniji koja, prema tome, nije pripadala Kraljevini Ugarskoj, nego Kraljevini Slavoniji.*

4. *Kolomanova diploma iz 1231. i diploma Bele IV. iz 1344. godine o povlasticama nekim Vukovarčanima pokazuju da su se Vukovar i Virovitica s područjem svojih županija u vrijeme te dvojice "hercega cijele Slavonije" (totius Slavoniae duces) nalazili na tlu Kraljevine Slavonije.*

5. Iz jednog izvještaja Zagrebačkoga kaptola iz 1349. godine vidi se da je slavonski ban Nikola vršio vlast na području Velike u Požeškoj i Zdenaca kod Đakova u Virovitičkoj županiji.

6. Za Virovitičku županiju isto potvrđuje i diploma slavonskoga bana Hermana Celjskog iz vremena kralja Žigmunda.

7. Zaključci Ugarskog sabora iz 1445. godine pokazuju da su Požeška i Virovitička županija u Slavoniji i u djelokrugu vlasti Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

8. U arhivu Kraljevine Hrvatske čuva se i dopis Ugarskoga sabora u kojem se traži da Hrvatski sabor dade porušiti tvrđu Rača u Vukovarskoj županiji, čime priznaje da je to mjesto u djelokrugu vlasti Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Drugo razdoblje

U dekretima Matije I, Ladislava II. i Ljudevita II. doista ima nekih mjesta pomoću kojih se nastoji dokazati da Donja Slavonija pripada Ugarskoj, no ta mjesta niti pobijaju gore izvedene dokaze za suprotno, niti dokazuju da današnje donjoslavonske županije nisu dio Pridruženih Kraljevina. Kad se rečene županije u to doba prigodice navode skupa s ugarskima, onda je očito riječ o širem pojmu sveukupnoga područja pod ugarskom krunom, dakle i o Ugarskoj i o Hrvatskoj, pa se iz takvih podataka ne može zaključivati o hrvatsko-ugarskoj granici.

Ljuto se varaju oni koji iz čl. 8.1492. zaključuju da Srijemski banat (banatus Sirmiensis), pa onda ni današnji Povjerenstveni okrug srijemski (districtus commissariaticus Sirmiensis) ne pripadaju Kraljevinama Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji. Iz dekreta kraljeva Matije i Vladislava vidi se da je to bila slučajna i kratkotrajna tvorevina koja nije imala opseg današnjega Srijemskog okruga i da srijemski ban nije imao pravno svojstvo potkralja (vicereus) kao ostali banovi.

Treće razdoblje

U tom je razdoblju Donja Slavonija dugo vrijeme bila pod turskim jarmom, no ni iz tog vremena ne manjka potvrda o pripadnosti Donje Slavonije Kraljevini Hrvatskoj. Tako se npr. člankom. 7.1573. nalaže pečujskomu biskupu da dva puta godišnje ima u Zagrebu pribivati javnom sudovanju za Slavoniju: u njegovu pak biskupiju nikad nije spadalo ništa od Gornje Slavonije, nego samo donjoslavonske županije vukovarska, virovitička i dio požeške.

Četvrto razdoblje

Za to razdoblje i u zakonima i u saborskim zaključcima ima toliko toga što govori u prilog današnjim granicama Pridruženih Kraljevina da je nepojmljivo kako zastupnici Ugarskog sabora još i sada mogu pokretati pitanje Donje Slavonije - pitanje o tome što ona obuhvaća i komu pripada.

Tako je prema čl. 10.1715. za novooslobođene krajeve na području Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ustrojeno u Zagrebu povjerenstvo koje je bilo nadležno, pored ostaloga, za područje Vukovarske, Virovitičke i Požeške županije. Iz čl. 91, 59, 60. i 61.1715. proizlazi da se tridesetnički uredi u Petrovaradinu, Brodu na Savi, Vinkovcima i Osijeku (sva su ta sada vojnokrajiška mjesta onda bila u spornim trima županijama) nalaze u Slavoniji. Reskriptom od 27. srpnja 1746. godine tri donjoslavonske županije: virovitička, požeška i srijemska podvrgnute su Ugarskom namjesničkom vijeću samo glede poreza i popratnih javnih nameta, dok su u upravnim i nevojničkim poslovima i dalje ostale u nadležnosti Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a potom Hrvatskog namjesničkog vijeća koje je i u tim županijama razvijalo svoju djelatnost. Donjoslavonske su se županije doista utekle tadanjemu banu s molbom neka im se preko Hrvatskog sabora od cara ishodi dopuštenje da svoje zastupnike pošalju izravno u Ugarski sabor 1715. godine, i to upravo zbog rečene porezne potčinjenosti Ugarskoj, ali su dodale kako im uopće ne pada na pamet da se time otmu banskoj nadležnosti: poštuju, naprotiv, pradjedovsku vlast banova nad rečenim trima županijama, a bana štuju kao svoga preslavnoga poglavara. Čl. 26. i 59.1791. sadrže sve što može osvijetliti ovo pitanje:

- 1. Poimence spominju Gornju i Donju Slavoniju,*
- 2. Gornjoj Slavoniji pribrajaju Zagrebačku, Varaždinsku i Križevačku županiju,*
- 3. Tada su se današnje tri donjoslavonske županije - Požeška, Virovitička i Srijemska - ubrajale u Donju Slavoniju,*
- 4. Prava protestanata vrijedit će samo u Ugarskoj...*

7. Iznimno se ta prava potvrđuju za sela Retfalu, Hrastin i Laslovo u Virovitičkoj te Korod i Tordince u Srijemskoj županiji. Iz te se iznimke vidi kao na dlanu da su Virovitička i Srijemska, pa onda i između njih položena Požeška županija, tada pripadale Donjoj Slavoniji.

Ne može se, dakle, poreći sljedeće:

- 1. Od 1715. godine Donja se Slavonija spominje u zakonima pet puta, u saborskim spisima mnogo puta.*

2. Pod imenom Donje Slavonije svaki se put razumijevaju one županije koje su sami redovi i staleži poslije prethodne rasprave u uvodu čl. 2. i u njemu priloženoj razredbenoj tablici uvrstili iza hrvatskih županija pod imenom Donja Slavonija, to jest županije požeška, virovitička i srijemska.

3. Donjoslavonske su županije, nakon što ih je oslobodilo pobjedničko oružje sada vladajućega carskog doma, 1745. godine priključene Pridruženim Kraljevinama.

4. To je priključenje ojačano nesmetanim posjedom kroz 84 godine, od vremena kad je održan Ugarski sabor 1751.

5. Niti Donja Slavonija - tomu se protivi i sam naziv - pripada području Kraljevine Ugarske, niti je zakonski potvrđeno ime Donje Slavonije prazno i bez sadržaja, niti bi se području Donje Slavonije išta moglo pribrojiti kad bi se ustvrdilo da rečene tri županije pripadaju Ugarskoj.

6. Donjoj je Slavoniji pouzdano utvrđeno i ime i netom spomenuti teritorij tijekom sadanjega saborskog zasjedanja već samom suglasnošću Velikaške kuće i carevim odobrenjem.

7. Nitko ne može tvrditi da su ugarski staleži i redovi kojima je, kako to svjedoče zakoni, u najvećoj mjeri bilo na srcu priključenje svih oslobođenih krajeva, pristali na odcjepljenje triju županija od ugarskoga tla, ili pak da se pravo u pogledu državnih meda nakon stotinu i više godina može istražiti pomnije nego što se to dalo obaviti onda, odmah nakon dugo i željno očekivanog oslobođenja onih krajeva.

8. Jedino se u pogledu poreza i njemu srodnih naknada s trima donjoslavonskim županijama postupa onako kako se postupa s ugarskima.

Svemu tome valja pribrojiti i to što od vremena priključenja sljedom državnih zakona Donja Slavonija primjenjuje iste zasebne odredbe (*municipalia statuta*) osobito glede vjerskih pitanja, što ima iste opće sabore kao i Gornja Slavonija, što se kao i ova, a drukčije nego Ugarska, diže na pučki ustanak radi obrane Krume, i najzad - što je prizivnim sudištem za Donju Slavoniju Banski stol.

Pozivajući se na te neoborive dokaze Konferencija drži ispravnim moliti cara da u dubu zakona donesenih tijekom sedam stoljeća i dalje dobrostivo priznaje kako rečene donjoslavonske županije pripadaju Pridruženim Kraljevinama i da ustraje pri dosadanjem zakonski pribvaćenom i uobičajenom diplomatskom izrazu "Donja Slavonija" - kako u Urbaru što mu je podnesen, tako i zakonima.

Anno 1835., diebus 23. et 24. Februarii Posenii sub regni comitiis servata fuit apud excellentissimum dominum liberum baronem Franciscum Vlassich, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banum, confiniorum Colapianorum et Unnanorum supremum capitaneum, sacrae caesareae regiae et apostolicae maiestatis actualem intimum status prout et Consilii locumtenentialis consiliarium et generalem campi mareschalli locumtenentem, unius legionis Uhlanorum numero 2, duorum demum pedestrium regiminum banalium proprietarium colonellum, insignis Ordinis militaris Mariae Theresiae equitem, supremum armorum caesareo-regiorum in Croatia praefectum, excelsae Tabulae banalis praesidem, necnon inclyti comitatus Zagrabiensis supremum comitem, Conferentia banalis praesentibus excellentissimis, illustrissimis, reverendissimis, magnificis, spectabilibus et perillustribus dominis libero barone Ignatio Szepessy de Negyes, episcopo Quinqueecclesiensi, libero item barone Ludovico Bedekovich de Komor inclyti comitatus Crisiensis supremo comite, actualibus intimis status consiliariis Francisco Szegedy, inclyti comitatus Veröcensis supremo comite, et comite Carolo Zichy de Vasonkö, inclyti comitatus Castri Ferrei officii supremi comitis administratore, Stephano Osegovich, consiliario regio et regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae protonotario, nec non capituli Zagrabiensis et tam regni, quam Inferioris Slavoniae comitatum, liberarum item et regiarum civitatum ac absentium ablegatis, quam sua excellentia banalis suo sub praesidio quidem aperire et meritum Conferentiae indictum illud esse exponere dignabatur, quod, cum status et ordines regni diaetaliter congregati in repraesentatione sua postrema ad suam sacratissimam maiestatem dimissa, ope cuius operatum urbariale altissimae approbationi regiae substernunt, id proponant ut Inferioris Slavoniae nomenclatio quoad tres comitatus Poseganum, Veröcensem et Sirmiensem tam ex tabella constitutorum classificatoria, quam ex legibus urbarialibus emanet et comitatus hi simpliciter suo nomine post comitatus Ungaricos ad seriem ponantur ac per id regnis sociis tanto maius praeiudicium immineat, quod in nunciis statuum et ordinum ad Tabulam excelsorum procerum transmissis positive enunciatum sit ex articulo 92. 1715. et 23. 1751. aliarumque legum patriarum nullam diversam interpretationem recipientium sensu indubitatum evadere, quod comitatus Poseganus, Veröcensis et Sirmiensis ad territorium regni Hungariae spectent, pro sua iura regnorum adnexorum tuendi iurata obligatione status et ordines eorundem regnorum in

Diæta existentes ad Conferentiam fine eo convocare dignata sit, ut desuper, quid factu opus sit: an quippe humillima remonstratio suae maiestati sacratissimae et qualiter quibusve argumentis fulcienda submitti debeat, ope cuius resensus regnorum adnexorum, quorum etiam nomine, licet contrariantium, eadem repraesentatio adornata est, detegatur et eadem maiestas exoretur ne in exmissionem nomenclationis huius tanquam regnis adnexis summe praeiudiciosam benignum annutum suum impertiatur. Quibus succinte et cum iurium adnexorum regnorum conservandorum zeloso studio gratiose enunciatis et consultationi substratis propter infirmam valetudinem suam praesidio in excellentissimum dominum liberum baronem inclyti comitatus Crisiensis supremum comitem Ludovicum Bedekovich translato ad cubile suum recessit.

Capto per titulum dominum supremum comitem Crisiensem praesidio et iis, quae sua excellentia banalis sapienter proposuit, breviter recapitulatis necessitatem remonstrations faciendae allatis in medium ponderosis argumentis ostendit et eo sermonem suum conclusit, quod minime dubitet status et ordines conferentialiter congregatos eiusdem huius mentis futuros.

His ita propositis erant nonnulla excelsae Conferentiae membra quae eo ex obtutu, quod nec dubitari possit ut sua maiestas a concluso diaetali benigna sua resolutione ratihabito recedat atque in exmissionem nomenclationis Inferioris Slavoniae suum assensum largiatur, existimabant propterea nulla remonstrations opus esse, quam vel ideo suaderi non posse arguebant, quod per eam apud status et ordines regni attentio excitanda sit in tantum ut, postquam innotuerit in obversum diaetalis repraesentationis ex Conferentia remonstrations factam esse, disceptationes in sessionibus diaetalibus et statuum ac ordinum animositates vix evitari possint ac ideo hocque visus e puncto, si etiam aliquid repraesentandum esset, id suae excellentiae banali relinquendum ut suo modo absque strepitu, qua caput horum regnorum, recursum ad suam maiestatem faciat, opinabantur. Maior nihilominus pars eam sententiam tuita est ut status et ordines regnorum adnexorum ex Conferentia banali, quae sub Comitibus generalem regnorum congregationem supplet, remonstrations dimittant: quemadmodum enim singulis iurisdictionibus integrum est suae maiestati e generali sua congregatione remonstrare et petere ne annutum suum in proiectum legis eidem iurisdictioni quaecumque ex respectu praeiudiciosum praebeat, ita regnis adnexis, quae generalem congregationem sub Comitibus celebrare non possunt, idem ex Conferentia

banali qua regnorum adnexorum congregationis substituto facere salvum esse debet et eiusmodi remonstrationem semper efficaciorem fore, quam privatum suae excellentiae banalis, quam regna adnexa ut caput suum venerantur, recursum; sed nec metum aliquem disceptationum in sessione ideo exorendarum subversari quia, praeter quod talia quae in Conferentia aguntur publicari non debeant, insuper si etiam publica evaserint, cum nihil similis continere debeat repraesentatio, quod statibus et ordinibus regni subsumendi ansam praeberet; disceptationes porro in Tabula statuum nefors ideo exorturas metuendas non esse quia facile per ablegatos regni responsum dabitur quod, cum omnia, quae per eos in sessione contra thesim per status et ordines propugnatam dicta fuerant, nullius considerationis reputata fuerint, necessitas absoluta enata fuerit alteram partem legislationis de iis, quorum status et ordines nullam notitiam accipere volebant, hac via ad omne praeiudicium regnorum adnexorum intentatum antevitandum informandi.

Quia autem argumenta statuum et ordinum regni in nunciis ad excelsos proceres submissis contra regna adnexa prolata continentur, horum vero refutatio nec in his, nec in renunciis excelsorum procerum, minus argumenta ad rem eorundem regnorum in utraque tabula prolata occurrunt, necessariam consequentiam status et ordines conferentialiter congregati adinvenerunt ut haec suae maiestati sacratissimae ex legibus, actis diaetalibus et benignis resolutionibus regiis ac diplomaticis documentis desumpta altissimo obtutui substernantur et causae regnorum adnexorum iustitia evincatur.

Et cum proiectum repraesentationis per dominum regni protonotarium iam adornatum fuerit, hinc sua excellentia dominus liber baro praesidium gerens proponere dignabatur ut tale legatur et consultationi substernatur. Quoniam autem paragraphus secundus nonnulla complectebatur quibus animi statuum et ordinum regni irritari posse videbantur, potioritas eius mentis fuit ut hic simpliciter emanet et, quia Conferentia iam in longius protracta fuit, dignabatur excellentissimus dominus praesidium gerens proponere ut proiectum remonstrationis deputationi censurandum comittatur. Qua propositione communi voto acceptata idem excellentissimus dominus disposuit ut domini regni et primarii Inferioris Slavoniae comitatum ablegati cum domino protonotario apud excellentissimum dominum episcopum Quinqueecclesiensem sequenti die matutina conveniant, post meridiem autem desuper referant. Relatione proinde super eo, quod exmisso paragrapho secundo nihil in

repraesentatione contineri repertum fuerit quod reformationem recepisset, praestita remonstratio perlecta, approbata et ut pro maiestate ocyus describatur, subin vero ut pro dominis ablegatis dictetur, determinatum fuit; quam, postquam purisata fuisset, sua excellentia banalis dignabatur in convocata denuo Conferentia banali authenticationis gratia eam republicari curare ea cum declaratione quod, cum eadem sua excellentia banalis propter sinistrum valetudinis statum Viennam excendere nequeat, remonstratorem excellentissimo domino supremo comiti Crisiensi iam Viennae existenti pro exhibitione altissimo loco faciendam submittere velit.

Datum quibus supra.

Per Stephanum Osegovich, manu propria, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae protonotarium.⁶²

***

Sacratissima caesareo-regia et apostolica maiestas! Domine domine clementissime benignissime!

Dum maiestas vestra sacratissima praesentia regni Hungariae et partium adnexarum Comitum scopo systematicorum operatorum in revisionem summandorum, ut inde salva vitae constitutionis compage providae ocyus surgant legum sanctiones, quibus prosperitas publica ulteriore aucta robore in omne aevum salva florensque praestetur, benigne indicere dignabatur, nemo erat regnicolarum qui sibi quaeque optima ex consultationibus statuum et ordinum diaetaliter congregatorum pollicitus non fuisset. Expectatio generalis fuit ut naevi duntaxat, si qui in publicae administrationis aliquo ramo observarentur, corrigantur, iustitiae administratio promptior et minus sumtuosa reddatur, proprietatis privatorum securitas maior procuretur, iura autem saeculorum usu sacrata intacta et illibata conserventur.

Haec erant communia vota, haec regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae desideria e benigna maiestatis vestrae sacratissimae celebrandorum Comitiorum intentionis palam facta declaratione hausta. Interim cum dolore experimur iura regnorum adnexorum municipalia ipsamve integritatem eorum

---

⁶² Početak navoda nije označen.

dem quantumvis repugnante spiritu articuli 120. 1715. in controversiam vocari ita, ut homagialium precum nostrarum filiali cum fiducia ad maiestatem vestram sacratissimam reverentissime perferendarum imperiosam nobis necessitatem imponat ea humillimae repraesentationis comitalis maiestati vestrae sacratissimae erga benignam in urbarialibus editam resolutionem recenter exhibitae tabellaeque urbarialis pars, in qua comitatus Inferioris Slavoniae, scilicet Poseganus, Veröcensis et Syrmiensis, non amplius ut comitatus Inferioris Slavoniae neque priori loco, nempe post Croatiam, verum expuncta hic et ubivis in urbarialibus articulis Inferioris Slavoniae nomenclatione sub specifica duntaxat comitatum horum compellatione in serie comitatum immediate Hungaricorum comparent adeoque nisus hos tres comitatus a corpore regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae avellendi non obscure elucet.

Etenim, postquam propositio de seponenda quoad memoratos comitatus nomenclatione Inferioris Slavoniae in regnicolari sessione facta unanimiter reiecta atque sic praevia deliberatione proiecto urbarialium legum maiestati vestrae sacratissimae 19. Novembris 1833. demisse substrato nomenclatio Inferioris Slavoniae octo et eodem sensu Slavoniae binis vicibus inserta fuisset - signanter sequentibus: in praeambulo articuli 2. *in tribus Inferioris Slavoniae* comitatibus Syrmiensi, Verocensi, Posegano, articuli 2. paragrapho 1. salvo quoad comitatus Slavoniae Inferioris praehabito usu, in tabella classificatoria sessionalium constitutivorum immediate post comitatus Croatiae Inferioris Slavoniae Poseganus, Syrmiensis et Verocensis, eodem articulo, paragrapho 2. agrorum defectus in comitatibus Inferioris Slavoniae vineis quoque compensari solet, articuli 3. paragrapho 4. de glandinatione in comitatibus Inferioris Slavoniae, paragrapho 3. in tribus Inferioris Slavoniae comitatibus a vineis statum sessionalem haud ingressis pintae competunt, paragrapho 5. de laboribus inquilini in Croatia manualibus 18, in Slavonia 12, subinquilini in Croatia manualibus diebus 12, in Slavonia 10 tenentur - postquam etiam in benigna resolutione regia 28. Augusti 1834. edita Inferioris Slavoniae bis, tribus Slavoniae comitatibus quinques, Slavonico urbario bis et iterum Slavonicis comitatibus semel memoratis expressio in hodierna geographia et statistica civitate donata per maiestatem vestram stabilita fuisset, nihil profecto minus expectari, nihil ordini tractatum diaetalium magis adversum suscipi poterat, quam quaestionem illam, ubi et quomodo comitatus Slavoniae

Inferioris recensendi sint, velut accedente altissimo maiestatis vestrae sacratissimae annutu iam superatam, discussioni subicere.

Contigit nihilominus quod status et ordines ex obtutu regressus nec non e benigna resolutione maiestatis vestrae sacratissimae sub dato 28. Augusti anni prioris 1834. in merito urbariali ad status et ordines diaetaliter congregatos dimissa, vocum districtus Banatici in tabella classificationis constitutivorum sessionalium (in tenore enim articulorum nullibi occurrunt) exmissionem comitatumque duntaxat Temes, Torontal et Krasso immediate post comitatum Zoliensem specificam insertionem praecipiente, quasi eadem prorsus quoad utrumque subversaretur ratio, sumto argumento nomenclationem Inferioris Slavoniae exmittendam decreverint. Quum tamen ideo, quia maiestati vestrae omnia non probantur, haud sequatur nihil esse ad quod regressus non pateret, neque comitatum, qui nusquam in legum tabulis cum praedicto banatus comparent quive partem integram regni Hungariae constituunt, quos denique post factam regno Hungariae reincorporationem ad seriem reliquorum comitatum omnino reponere oportebat, eadem possit haberi ratio et consideratio quae comitatum sub nomine Inferioris Slavoniae venientium et de iure et de facto ad regna adnexa spectantium, quaestionem⁶³ de iure nostro ad tres hos comitatus movere controversamque reddere et hoc statuere, quod haec meritorie in discussionem summi debeat, nec id anno 1790. condito articulo 67. neque sub operatorum systematicorum elaboratione ulli in mentem venit. Nunc attamen status et ordines quaestionem hanc diplomaticam suo loco et tempore ex asse pertractatum iri non secus declararunt, ac si haec inter obiecta operatorum systematicorum suapte locum sortiretur, atque eodem tractu calami, quo praeiudicium nos ex hac pertractatione manens remove videntur, disertis verbis negarunt recognitum aliquando esse quod sub nomine Inferioris Slavoniae hi tres comitatus intelligantur (esto ad interrogationem per proceres propositam, qui nam ergo his tribus demtis sint illi comitatus qui sub intellectum Inferioris Slavoniae cadunt, responsum eos defecerit), imo nuncio septimo affirmarunt ex articulorum 92. 1715. et 23. 1751. aliarumque legum patriarum nullam diversam interpretationem recipientium sensu indubitatum evadere quod *comitatus*

---

⁶³ U izvorniku novi odlomak.

Poseganus, Veröcensis et Syrmiensis ad territorium regni Hungariae spectent adeoque, quia his nec tunc, si quaestio quam salvam relinqui aiunt aliquando cum strage iurium nostrorum dirimeretur, plus quam hoc dici posset, manifeste petitionem principii committunt litemque ab executione ordiuntur. Denique, ut discussio eo quo capta est spiritu claudatur, proceribus tandem post septem nuncia ideo duntaxat, quod a iustitia maiestatis vestrae sacratissimae talem benignam resolutionem sperent quae ordini diaetalium tractatum et iuribus nostris respondeat, cedentibus, sed contrariae suae convictioni inhaerentibus status et ordines non modo nomen Inferioris Slavoniae proiecto legum urbarialium isthic deleverunt, sed etiam tenores repraesentationis ultra limites operati urbarialis extendendo nomen Inferioris Slavoniae universim e codice condendarum in posterum legum proscribi petunt.

In hoc rei situ ea quidem est causae nostrae iustitia, ea iurium nostrorum evidentia et praeductae deliberationis illegalitas ut plena animorum tranquillitate altissimam maiestatis vestrae sacratissimae decisionem praestolari duntaxat possemus. Sufficeret attingisse quod in quaestionem perperam tracta tabellae urbarialis et projectorum urbarialium pars iam altissimo maiestatis vestrae sacratissimae assensu donata adeoque inalterabilis sit, quod leges patriae et in his fundatus continuus hodiedum perdurans usus abunde explicet quid sit Slavonia Inferior et quis sit huius cum regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae nexus, denique, quod alterationem eatenus seu in lege seu in stylo inducere nec ad praesentes urbariales pertractationes, neque ad ullum operatum systematicum spectet. Cum tamen et res ipsa et modus hac de re deliberandi et principia, quibus conclusum isthoc superstruitur, ne causae nostrae metuere videamur, nos tacere vetent, cum porro argumenta in rem nostram adducta nec statuum nunciis, nec ob declinandas prolixiores disceptationes procerum renunciis inserta sint, rem idcirco altius repetere et imprimis quidem quoad ius nostrum ad hos tres comitatus in nunciis statuum negatum leges recensere, has fide diplomaticorum documentorum succolare atque una argumenta in contrarium allata diluere, demum ex actorum diaetalium serie nunc tantopere invisam expressionem Inferioris Slavoniae receptam semper et legalem fuisse evincere cogimur, maiestatem vestram sacratissimam de genu orantes ut edenda benigna resolutione non modo iura nostra ad comitatus Inferioris Slavoniae una cum hac legali nomenclatione

integra servare, quod addubitare piaculo duceremus, sed et ingratis novis disceptationibus viam clementissime preecludere dignetur.

Argumenta ad praesens ius nostrum attinentia ordine cronologico in quatuor epochas partiri nobis liceat, quarum prima a Colomano rege usque Mathiam I. Corvinum, altera ab hoc usque cladem Mohatsiensem, tertia a clade hac usque annum 1715. et quarta tandem ab anno 1715. usque nunc intercedens tempus complectitur.

Quod epocham primam attinet:

Quamvis negari non possit fide nonnullorum historicorum Hungaros occasione primae occupationis in parte Danubio vicina non modo usque Savum, sed et usque ad Mare Adriaticum, ita prout per Germaniam, Galliam et Italiam excursiones fecisse, certum tamen est ius coronae Hungariae ad provincias intra Dravum et Mare Adriaticum sitas primum sub Colomano rege per pacta conventa firmum evasisse atque tunc teste Nota Thomae archidiaconi Spalatensis in Historia Salonitana conspicua, per omnes historicos pro diplomatico documento agnita, primores gentis Croatarum pacta cum rege Colomano inivisse quae inter id continetur, quod per regem adversus hostes evocati usque Dravum propriis sumtibus, inde autem versus Hungariam ad expensas regis armati et militibus stipati adfuturi sint. Idcirco iam tunc regna Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae cum regno Hungariae per libera pacta conventa prima vice coniuncta et pro sociis regnis teste celeberrimo domestico Hungaro scriptore Pray habita sunt et inter eadem regna et Hungariam Dravus pro limite agnitus fuerat.

2. A tempore Colomani regis plures regum filii ducis titulo his regnis praecerant. Sic Emericus et Andreas, Belae III. filii, Croatiae et Dalmatiae, Colomanus rex Ruthenorum, Andreae II. filius, item Bela, filius Belae IV., totius Slavoniae duces vocabantur. Primus qui se totius Slavoniae banum scripsit occurrit ad annum 1205 (Fejér, Codex diplomaticus stirpis Arpád, pag. 106) Stephanus alias Csepanus, filius Miksa, comes Segniae, una Simeghiensis, hunc dein secuti bani multi *totius Slavoniae* bani titulo usi sunt, qua nomenclatione abs dubio simul tria regna in tota sua extensione comprehendebantur, prout id Articulorum regni Slavoniae de anno 1492. Corpori iuris insertorum 1. et partis 3. titulo 2. et 3. explicatur. Usque aetatem bulae aureae Andreae II. non reperiuntur in diplomatibus plurium simul in regnis his

Hungariae sociis banorum nomina, quibus consentaneus est decreti mox memorati articulus 30. ita sonans: *Praeter hos quatuor iobagyiones, palatinum, banum, comites curialem regis et reginae duas dignitates nullus teneat*. Ast tardius intra limites horum regnorum saepe duos, nonnunquam tres etiam memorabantur bani. Sic durante prima epocha decretis, qui Corpori iuris Hungarici inserta sunt, subscripti leguntur: 1351. Stephanus totius Slavoniae et Croatiae banus, 1354. Stephanus de Lindva totius regni Slavoniae, item Zemplinus de S. Georgio Dalmatiae et Croatiae bani, 1405. Paulus Bissenus et Paulus de Peth Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae totius bani, denique 1435. Hermanus Cileae et Zagoriae comes, totius regni Slavoniae, item Ioannes et Stephanus, Vegliae, Segniae et Modrussiae comites, regnorum Dalmatiae, Croatiae bani.

Pronum itaque est inde inferre titulo bani Slavoniae ideo interiectum fuisse totius, non item titulo bani Croatiae et Dalmatiae, quia Slavonia sensu etiam constitutionum nobilium regni Slavoniae de anno 1538., quibus superiores comitatus ab inferioribus distinguuntur, iam tunc duas complectebatur partes, superiorem nempe et inferiorem; non item Croatia et Dalmatia.

Hinc patet ex eo, quod sub Mathia I. diplomatibus subscriptus occurat etiam Syrmienensis banus, non posse inferri Syrmiensem banatum ad territorium sociorum regnorum haud pertinuisse, quum iam antea plurium in his regnis banorum officia vigerint, licet non ab uno comitatu, sed a distinctis regnis derivato nomine, quin divisio regnorum orta fuerit.

3. Tributum marturinarum, cuius vocis varia est explicatio, per Colomanum regem introductum fuit: teste articulo 27. 1222. nempe *marturinae iuxta consuetudinem a Colomano rege constitutam solvantur*. Tributum hoc tantummodo exigebatur in regno Slavoniae secundum Alberti regis 1439. articulum 7: *Lucrum camerae in regno Hungariae, quinquagesimam in partibus Transylvanis ac marturinas in regno Slavoniae exigi consuetas more alias ab antiquo consueto exigi faciemus reducentes ad statum tempore domini Ludovici regis observatum*. Scilicet Ludovicus I. etiam marturinarum tributo lucrum camerae in Hungaria vicens substituere nitebatur, ast iam sub Sigismundo rege marturinae revectae sunt et ideo Albertus morem hunc non velut novum, sed tanquam alias ab antiquo consuetum usque Ludovici I. tempora observatum stabilivit. Vladislaus autem 1492. adprobavit articulo 26. sequentis tenoris: *Lucrum camerae in regno Hungariae, quinquagesimas in partibus Transylvanis ac marturinas in regno Slavoniae exigi consuetas maiestas regia more ab antiquo consueto, temporibus videlicet Sigismundi et*

Alberti regum, exigi faciat. Atqui certum est in toto tractu inter Dravum et Savum, etiam in comitatibus Posega et Valko, tributum marturinarum usque 1351. annum viguisse, quia hoc anno conditus articulus hic 12. sic sonat: *Lucrum etiam camerae nostrae nobiles inter fluvios Drava et Sava ac de Posega et Valko cum aliis viris nobilibus regni nostri unanimiter solvere teneantur, nec ratione collectae marturinarum busul mora vocatarum a modo et in posterum molestentur, sed ab omni exactione aliarum quarumlibet collectarum hactenus persolvi consuetarum exempti penitus tanquam caeteri nobiles nostri aliarum partium et immunes habeantur.* Igitur dubio caret nobiles inter Dravum et Savum etiam in comitatibus Posega et Valko degentes 200 et quod excurrit annorum decursu marturinarum tributo fuisse obnoxios et hinc prima vice per Ludovicum tributum in regno Hungariae vigens, lucrum camerae, fuisse substitutum, quod tamen mox Sigismundus abrogavit reducto tributo marturinarum per Albertum et Vladislaum iterum stabilito: atque ideo tractum inter fluvios Dravum et Savum, etiam comitatus Posega et Valko seu totam Inferiorem Slavoniam, inde a tempore Colomani non ad territorium regni Hungariae, verum ad ambitum regni Slavoniae pertinuisse, in quo solo tributum marturinarum obtinebat.

4. Huc referuntur diplomata Colomani et Belae, Totius Slavoniae ducum: Colomani quidem de anno 1231. privilegium hospitibus in suburbio castris Valko concesso et per Belam IV. 1344. pro recepto more corroboratum his praemissis: *Cum privilegium carissimi fratris nostri regis (Ruthenorum) Colomani, ducis totius Slavoniae felicitis memoriae, per hospites in suburbio castris Valko commorantes nobis super libertate ipsorum concessum fuisset oblatum, nos illud legitime concessum ratum habentes et firmum de verbo ad verbum duximus inserendum etc.*; Belae autem anno 1269. privilegium hospitibus de Sancto Ambrosio concessum, in quo inter caetera haec leguntur: *Bela Dei gratia dux totius Slavoniae, Dalmatiae, Croatiae ad universorum notitiam horum serie volumus pervenire quod hospites nostri de S. Ambrosio ad nostram accedentes praesentiam a nobis humiliter postularunt ut eos sub libertate habere et conservare dignemur, qua gaudent hospites nostri de Veröcze. Nos itaque supplicationibus eorum annuentes de benignitate nostra talem iisdem hospitibus nostris gratiam duximus faciendam, quod a iurisdictione comitis de Veröcze sint liberi et immunes.*

Ex his clarissime patet castra et comitatus de Valko et Veröcze ad territorium regni Slavoniae pertinuisse: secus hi principes qua duces Slavoniae haec privilegia largiri non potuissent. Si autem comitatus Posega, Valko et Veröcze, si totus tractus intra Dravum et Savum situs ad regnum Slavoniae

pertinet, citra dubium et Syrmienſis comitatus, caeteris a Dravo remotior et pariter inter eosdem duos fluvios situs, ad ambitum regni Slavoniae non spectare non potest.

5. Habemus porro in regni nostri archivo sub numero 5. de anno 1349. relatorias capituli Zagrabiensis ad Nicolaum, totius Slavoniae banum, super tributis quae uspiam in regno indebite fuissent inducta, in quarum serie ponuntur duo tributa in Velika, loco comitatu Posegano ingremiato, inducta, ponitur et Zdencz, prope Diako situm, in comitatu Veröczensi; ex quo bani Slavoniae auctoritatem ad hos comitatus extensam fuisse liquet.

6. Sub rege Sigismundo comitatum Veröczensem ad Slavoniam pertinuisse aparet ex diplomate Hermanni Cileae comitis et Slavoniae bani, in archivo regni sub numero 12 reperibili, ubi sic dicitur: *Una cum praelatis, baronibus regnique Slavoniae proceribus in Zagrabiensi, Varasdinensi et de Veröcze comitatibus constitutis ad praesentes octavas confluentibus, item inferius: quod non plures nisi quatuor octavas instituemus, in quibus universis nobilibus regni Slavoniae in Crisiensi, Zagrabiensi, Varasdinensi et de Verocze comitatibus iudicium et iustitiam.*

7. In constitutionibus statuum et ordinum regni Hungariae de anno 1445. in supplementis ad vestigia comitorum, thomo 2., pagina 17., articulo 4. sequentia leguntur: *Item omnia fortalicia in ipso disturbio erecta usque ad octavam diem praefati festi S. Trinitatis per eos, qui ea erexerunt vel nunc possident, sub poena infidelitatis deponantur; in partibus tamen regni Slavoniae penes Zava et Transylvanis ac Posege fortalicia propter metum Turcarum facta, si quae ex iis deponi debeant, reliquantur voluntati nobilium partium earundem et deponenda sub praedictis poenis deponantur, exceptis quinque castris, videlicet castro Palota Nicolai vaivodae in comitatu Albensi et Veröcze, Emerici filii vaivodae de Marczal in regno Slavoniae etc.*

Hic manifeste loca capitalia, a quibus locis comitatus sua nomina habent, Posega et Veröcze in Slavonia situari exponuntur et iurisdictioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae per voces earum partium subiectae esse declarantur.

8. Sunt denique in archivo nostro regnicolari litterae statuum et ordinum regni Hungariae ad status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae de anno 1448. sub numero 21. quibus illi hos provocant ut castellum Racha, quod olim ad comitatum Valko spectabat, nunc regimini Brodensi ingremiatur, dirrui faciant: quod scribere non potuissent, nisi

agnovissent castellum hoc, ergo et comitatum, in quo situatur, Valko iurisdictioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subesse.

Per decursum epochae secundae reperiuntur quidem in decretis Mathiae I., Vladislai II. et Ludovici II. nonnulla quibus status et ordines devium sensum tribuunt et inde deducere student quod Inferior Slavonia ad territorium regni Hungariae spectet: verum per haec sicut non revocantur illa quae e prima epocha allata sunt, ita minime demonstratur comitatus hodiernae Inferioris Slavoniae ad regna adnexa non pertinere.

Profecto ipsa divisio regni Slavoniae in Superiorem et Inferiorem legitur iam huius epochae 1471. articulo 6. quo statuitur ut *tam regalia, quam baronum et aliorum omnium nobilium regni castra finitima, in partibus scilicet superioribus et inferioribus, sive in regnis Slavoniae, Dalmatiae et Croatiae, et in partibus Transylvanis habita ad conservandum Hungaris et non forensibus collocentur.*⁶⁴ Nec dici potest hic de partibus superioribus et inferioribus Hungariae esse sermonem quia Hungariae nulla, adnexorum autem regnorum clara fit mentio.

1478. articulo 7. quidem tribus comitatibus Slavoniae Inferioris continuo adnectuntur quinque comitatus Hungariae, verum inde non sequitur omnes qui continua serie recensentur comitatus ad eiusdem regni territorium pertinere, nam:

a) Hic non est sermo de limitibus regnorum sociorum.

b) Frequenter in legibus vox regnorum in latiori sensu sumitur pro iure coronae Hungariae, sic 33. 1618., 23. 1630., 35. 1635., 18. et 65. 1655., 118. 1715. etc.

c) Comitatus Posega, Valko et Syrmiensis hic, item in 1498. articulo 16. et 92. 1715. recensentur cum aliis comitatibus, verum semper simul ante alios, quin iis alii interponantur: sat claro indicio distincti ab Hungaria territorii.

d) Sicut non asseritur hos comitatus ad Hungariae territorium pertinere, ita non negatur eosdem ad regnum Slavoniae spectare.

e) Hoc articulo decernitur, *ut quinque annis iudicia universalia in comitatibus fieri solita non celebrentur propter inopiam regni demtis comitatibus Posega, Valko et Syrmiensi*

---

⁶⁴ subordinaverint subordinaverit

etc. in quibus diversa furticinia, latrocinia aliaque multiplicia malorum genera committi dicuntur, quia ergo de iudiciis, quae in comitatibus celebrari solebant et de criminibus, quae in nonnullis tantum comitatibus grassabantur est sermo, hic non erat locus memorandae Slavoniae nec Hungariae, sed comitatus ad coronam Hungariae pertinentes nullo ad regnum respectu habito recenseri debebant illi in quibus haec iudicia propter peculiariora adiuncta porro quoque instituire oportebat.

Pari ratione illustratur etiam articulus 16. 1498. quo decernitur ut iam non de 20, sed de 36 portis unus miles bene armatus statuatur demtis certis comitatibus partium inferiorum, videlicet Posega, Valko, Syrmienti etc., quibus adduntur octo Hungariae comitatus et in his singulis a 24 portis armatus eques statui iubetur. Scilicet primo loco memorati tres comitatus ad Slavoniam pertinere non negantur. Partium inferiorum nomine etiam regni Slavoniae nonnullos comitatus comprehendi docet iam supracitatus 1471. articulus 6. Hic non de regno, sed de certis tantum comitatibus, qui proinde singulatim nominari debebant, est sermo. Eiusdem decreti 1498. articulo 20. Zagrabiensis episcopus et prior Auranae cum banderiatibus praelatis Hungariae, articulo 21. vaivoda Transylvaniae et banus Croatiae cum comite Temesiensi, velut banderia habentes legales officiales, articulo 22. inter barones *in hoc regno* etiam comites de Frangepanibus et de Corbavia absque ulla distinctione memorantur. Eiusdem decreti 1498. articulo 34. sub titulo in Slavonia recensentur capitales et filiales tricesimae in Hungaria partim, partim in Slavonia sitae sine ullo discrimine, articulo item 38. toties repetiti decreti inter civitates Hungaricas nominatur Mons Grecensis seu Zagrabia. 1507. articulo 5., paragrapho 3. disponitur ut castra finitima, videlicet Jajcza, Zevrinensis, Nandoralbensis, Shabacz et Zebernik, regia maiestas duabus semper personis pro officialatu donet. 1596. articulo 53., paragrapho 4. decernitur quod, si copiosior anona a maiestate Babocsam mitteretur, eam poterunt praesidiarii milites tam Kanisienses, quam Babocsenses et Kapronczenses comitari. 1608. ante coronationem, articulo 12. ordinatur *ut milites Germanos et alios externos tam ex ipsa arce, quam etiam civitate Varasdinensi nec non etiam ex Murau, Dévén, Köszeg, Leva et Lipcse (quae omnia postrema sunt loca Hungarica) sua maiestas educi faciat*. An ideo episcopatum Zagrabiensem, prioratum Auranae, comitatum Corbaviae, civitatem Zagrabiensem, castrum Jajcza, Nandoralbense, Shabacz et Zebernik,

praesidium item Kaproncza et arcem ac civitatem Varasdinensem ad territorium regni Hungariae spectare logice inferi potest?

Hinc ex eo solum, quia comitatus Posega, Veröcze, Valko et Syrmienensis tribus vicibus in Codice legum cum nonnullis Hungaricis comitatibus in una serie recensentur, non sequitur eosdem ad territorium Slavoniae haud pertinere, ad quod per articulum 26. 1492. cum articulo 12. 1351. iunctum secundum praemissa sub eodem rege Vladislao iam relati fuerint.

His convenienter explicitus articulus 30. 1525., quo nobiles partium inferiorum, et signanter in 12 comitatibus a Zevrino usque Posegam, in suis libertatibus conservandi decernuntur, nihil continet quod sociorum regnorum territorio coarctando argumentum subministraret.

Praeter supradeductas legum in Codice patrio claras dispositiones et eorum quae status et ordines contra nos nonnullos articulos interpretando adduxerunt refutationem, sequentia adhuc invidis temporum vicissitudinibus erepta diplomatica documenta, quibus iurisdictio banalis ad Inferiorem Slavoniam extensa fuisse clarissime probatur, attingere liceat, utpote:

1. Est diploma in archivo nostro regnicolari sub numero 34. in quo Mathias I. comitatus Varasdinensem, Crisiensem et de Veröcze ac totum regnum Slavoniae a generali seu palatinali iudicio eximit de anno 1468.; nec hinc inferri potest Poseganum et Syrmienensem huc non intelligi quia difficultatem hanc tollit clausula illa: ac totum regnum Slavoniae, cui nisi hic intellectus attribuatur, sequeretur nec Zagrabiensem eotum ad Slavoniam pertinuisse.

2. Habet episcopus Zagrabiensis in archivo suo contractum cum Nicolao Ujlak, dicto rege Bosniae de anno 1474., per quem se obligat ad deponendas decimas de bonis suis in Slavonia sitis: hunc vero praeter ducatum in Syrmio nulla in Slavonia tenuisse bona constat atque adeo sub Mathia I. ad ius Slavoniae Syrmium spectaverat.

3. Habet et alium contractum cum Lupo, Rasciae despota, quo castrum suum Fejékö, nativo idiomate Bela Ztena, in Slavonia situm decimae submittit. Castrum hoc actu etiam in comitatu Posegano reperiri palam constat.

4. Ex introductoriiis per patres Paulinos in processu Dobrocutensi de anno 1492. productis evenit possessionem illam in comitatu Posegano ac regno

Slavoniae sitam fuisse et introductorias per Ladislaum Egervara qua banum Slavoniae elargitas exstitisse.

5. Habet porro episcopus Zagrabiensis sententiales eiusdem bani de anno 1457. quibus oppidum Zdencki prope Diako in comitatu Veroczensi situm ad praestandas decimas adstringit. Ex his patet sub Mathia I. Poseganum, Veröcensem et Syrmiensem comitatus ad ius Slavoniae pertinuisse.

6. In particulari, quod comitatus Veröcensis ad Slavoniam sub Vladislao II. pertinerit, apparet ex diplomate eiusdem de anno 1495. in archivo regni Croatiae sub numero 68. existente per quod praecipit Ioanni Corvino, bano, ut vaivodas velut plurium scelerum patratores per totum regnum, sed potissimum in comitatibus Crisiensi et de Veröcze in ordinem redigat. Patet etiam

7. Ex eiusdem diplomate de 1498. in archivo regni sub numero 79 existente quo inhibet capitulum Boscense a faciendis in Slavonia executionibus propterea quod regnum Slavoniae alioquin tribus provisum sit capitulis. Capitula haec specificè non recensentur, sed constat temporibus illis post Zagrabiense, Csasmense aliud intelligi non potuisse quam Poseganum, si capitulum Poseganum adeoque ipsum caput comitatus Posegani *Slavonia fuit, necessario comitatus quoque ad Slavoniam pertinebat. Sed et alioquin*

8. Produxerat episcopus Zagrabiensis in controversia ipsum inter et Quinqueecclesiensem de decimis partium illarum agitata diploma Ludovici II. in quo omnia illa tria capitula enumerantur et Slavoniae esse dicuntur.

9. Produxerat etiam eiusdem capituli relatorias ad banum Slavoniae ex quibus apparuit habuisse et banum in rebus iudicialibus capitulo illi mandandi auctoritatem et illud suam parendi obligationem agnovisse. Imo

10. Produxerat certum instrumentum quo docetur capitulum Poseganum erga requisitionem vicebani processisse. Hinc claram temporibus illis partium earum a magistratibus regni Slavoniae dependentiam esse nemo non videt.

11. Produxerat denique aliud Vladislai diploma ad exactores marturinarum per quod iis intimat certa Crisiensis comitatus et Veröcensis loca a praestatione illarum per se immunitata haberi. Iam vero marturinas nonnisi in Slavonia solvi solitas fuisse iam supra ostendimus.

12. Tandem Vladislaus rex in elargito statibus Slavoniae diplomate, quo sigillum regni renovat, ita ait: Nam regnum hoc inter duo flumina, videlicet Savum et Dravum, constitutum contra et adversus Turcas, Christianitatis perpetuos hostes et inimicos, sibi proxima loca tenens continuo bella exercet et, quia Slavonia dicitur ibi antemurale esse regni Ungariae, Slavonia vero inferior, non superior Turcis esset proxima, ideo illam et non hanc intellectam fuisse indubium est.

Falluntur autem vehementer qui putant 1492. articulo 8. clare enunciari banatum Syrmiensem adeoque et hodiernum districtum comissariatium Syrmiensem ad territorium Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae non pertinere. Etenim:

aa) E decretis hac epocha *Corpori iuris* insertis septem (nempe: Mathiae Corvini decreta 2. et 6., item Vladislai decreta 1, 2, 3, 4 et 5) exhibent in conclusione subscriptos maiores magistratus inter quos totidem vicibus comparet Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, verum Syrmienensis solummodo in binis decretis Mathiae regis legitur et in decreto 2. Syrmienensis banatus honor vacans memoratur. In decreto 6. autem duo bani Syrmienenses Andreas de Zokol et Franciscus de Haraszt nominantur. Hinc patet Syrmiensem banatum sub Mathia I. natum mox vicissitudinem subivisse et sub Vladislao desiisse.

bb) Syrmienensis banatus hodierni comissariatii districtus extensionem non habuit quia in legibus sub Mathia Corvino et Vladislao conditis Syrmienensis provincia comitatus vocatur, ut adeo banatus hic non proregiam, qualem banatus Slavoniae obtinet in integram provinciam auctoritatem, verum militare in finitimum castrum imperium seu praefecturam castris confiniarii importaverit, quemadmodum scilicet articulo 67. 1514. maiestas exoratur ut ad Iaiczam banum constituat et 16. 1518. disponitur ut bani castrorum finitimorum semper in iisdem castris finitimis maneant.

cc) Sicut ex eo, quia in articulo 8. 1492. inter dignitates solis Hungaris benemeritis conferendas praeter vaivodatam Transylvaniae etiam Siculorum comitatus nominatur, non sequitur terram Siculorum ad ambitum Transylvaniae non pertinere, ita ex eo, quia in eadem lege praeter Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banatus etiam Syrmienensis memoratur, non sequitur hunc etiam territorium a regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae distinctum habuisse.

dd) *Iam rubrum, quam textus articuli docet, hic non de territorio vel limitibus, sed de praecipuis militaribus officiis et dignitatibus agi neve aliis, quam dignissimis Ungaris conferantur, statui.*

ee) *Iam olim intra ambitum sociorum regnorum modo duo modo tres bani numerabantur, quin territorium mutationem subiverit.*

ff) *Ioannes Corvinus, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, Vladislai decreti 2, 4, 5 subscriptus una dux Liptoviae nominatur, quin comitatus Liptoviensis a regno Hungariae separatus fuisset.*

In tertia epocha diuturnorum iugum Turcicum subivit Inferior Slavonia. Attamen:

1. *In decreto Slavoniae 1538. 14. et ad calcem pro exercitu victualia ad Velike, comitatus Posegani et Veröcze, huius nominis comitatus loca devehi iubentur et ibidem observanda limitatio victualium statuitur atque sic memoratos comitatus ad territorium regni Slavoniae pertinere declaratur.*

2. *1573. 7. episcopus Quinqueelesiensis iudiciis publicis in Slavonia quottanis bis Zagrabiae celebrandis interesse iubetur, ad cuius dioecesim nihil umquam e Superiore Slavonia, sed comitatus Valko, Veröcze, in parte Poseganus ex Inferiore Slavonia spectabant et hodie dominium Valpo et Csepin pertinet reliqua parte sub augusta Maria Theresia Diacovariensi et Zagrabiensi episcopo concredita.*

3. *1558. 10. quadrifariam commissarii exmittuntur pro lustrandis negotiis confiniorum et investigandis regiis redditibus ita, ut a finibus maritimis usque Dravum commissariorum munere fungantur ii, quos pro Slavonia illi regnicolae cum domino bano electuri sunt in suo conventu. Ergo quidquid Dravo et mari clauditur, pertinet ad regnum Slavoniae.*

4. *1608. 11. ante coronationem, 1609. 28., 1687. 22. decernitur ut in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae regia maiestas banatum cum vetusta sua plenaria auctoritate a Dravo usque Mare Adriaticum benemeritae alicui personae conferat. Igitur absque ulla exceptione quidquid terrarum a Dravo usque Mare Adriaticum ad coronam Hungariae pertinet, totum id etiam ad territorium banatus Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae spectat a vetustis temporibus.*

5. 1647. causa tollendorum siccorum et minus necessariorum teloniorum pro partibus Cis- et Transdanubianis, denique ad regnum Slavoniae, simili modo 1655. articulo 100 pro rectificandis abusibus et reformando vectigali tricesimali in partibus superioribus regni Hungariae, dein in partibus Ultradanubianis, denique in regnis Croatiae et Slavoniae commissarii nominantur atque sic ad territorium adnexorum regnorum pertinere agnoscitur quod ad partes Cis- et Transtibiscanas ac Danubianas regni Ungariae non pertinet: ast Inferior Slavonia certe non pertinet ad partes Transdanubianas. Ergo epocha tertia constans haec fuit sententia regni comitiorum, quod provinciae ultra Dravum usque Mare Adriaticum sitae ad coronam Ungariae quidem, sed una ad territorium adnexorum regnorum pertineant.

6. Confirmat id anni 1687. articulus 23. ita sonans: *Ex benigna suae maiestatis annuentia conclusum est ut in iisdem Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae regnis secundum municipales eorundem leges hic loci confirmatas, tam in partibus sub iurisdictione eorum ad praesens existentibus, quam in futurum iuxta clementem suae maiestatis sacratissimae resolutionem ad eandem legitime reapplicandis etc.* Ergo agnoverant comitia haec esse partes quas iam tunc maiestas regia ad iurisdictionem regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae readplicandas resolverat, has autem fuisse comitatus Valkonensem, Poseganum et Veröcensem probat benignum rescriptum de eodem anno 1687. quo hos comitatus Leopoldus rex ad normam Croatiae quoad politica, civilia et publica administrandos disposuerat, in cuius benigni rescripti regii obsequium pro administratione Inferioris Slavoniae status et ordines regnorum sociorum vicebanalem locumtenentem Petrum Gothal, ut ibidem constanter adsit et ad normam Croatiae et Superioris Slavoniae comitatum coordinanda coordinet, testantibus actis regnicolaribus exmiserunt.

In nexu huius benigni rescripti idem rex Leopoldus anno 1688. resolvit supremum comitem comitatum Posega et Veröcze Franciscum Ivanchich, antea vicecomitem Crisiensem, et comitatus hos protectioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subiecit, in cuius consequentiam vicecomes eorundem comitatum Ioannes Dolovacz in regnorum sociorum generali congregatione iuramentum anno 1694. deposuit. Denique iuvat adhuc et id huc referre, quod eliberata Inferiore Slavonia a iugo Turcico obmota fuerit quaestio per episcopum Bosnensem contra Zagrabiensem de decimis partium Inferioris Slavoniae. Episcopus defendit se privilegiis et adiudicatoriis octava-

libus, quibus tota Slavonia iustae episcopi Zagrabiensis decimationi addicitur. Negabat episcopus Bosnensis partes illas ad Slavoniam pertinere, Zagrabiensis autem affirmabat. Leopoldus rex capta prius genuina per solennem eatenus ordinatam commissionem informatione anno 1696. ita pronunciavit, quod ex privilegiis per se notum sit totam Slavoniam iurisdictionis iustaeque decimationis esse episcopatus Zagrabiensis, sensum item communem (qui in antiquis plurimum praevalet) quidquid intra Savum et Dravum comprehenderetur, in Slavonia situm esse.

Epocha quarta tanta reperiuntur et in legibus et in actis comitorum argumenta quae hodiernis limitibus adnexorum regnorum sufragantur, ut concipi nequeat, qua ratione adhuc de Inferiore Slavonia, scilicet quid complectatur et quo pertineat, controversiam status et ordines movere potuerint. Quippe:

1715. articulo 10. nominatur neoacquistica commissio pro comitatibus Cis- et Ultradanubianis Posonii, pro comitatibus partium superiorum Cassoviae, pro Croatia et Slavonia Zagrabiae processura atque ad hanc comissionem articulo 85. relegantur familiae Fancsy, Dersöffy causa demonstrandorum iurium suorum in comitatibus Posega, Valko et Veröcze, ut proposuerant, habitorum; ast hi comitatus nec ad superiores, nec ad Cis- et Ultradanubianos Ungariae comitatus pertinebant, ergo comissioni Zagrabiensi pro regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ordinatae adsignati sunt.

Eiusdem anni articulo 91., paragraphis 59., 60., 61. sub titulo In districtu Slavoniae et maritimo recensentur capitalium tricesimarum plura loca intra ambitum trium ad controversiam positorum comitatum sita: Petrovaradinum, Brod ad Savum, Vinkovcze, Essekinum; ergo et comitatus, ad quos loca haec nunc militaria spectabant, ad Slavoniam pertinere dicuntur.

Articulo 92. petitur et promittitur reincorporatio plurium comitatum ad sacram coronam regni Ungariae spectantium; ast hic iterum primo loco simul nominantur comitatus *Posegiensis*, *Veröcensis*, *Syrmiensis*, *Valkoviensis*, dein subiunguntur alii Ungariae comitatus et hoc articulo solummodo ius coronae ad hos comitatus stabilitum est, de quo caeteroquin nulla quaestio.

Demum articulo 118. satis clare edicitur quonam articulo 92. primo loco nominati 4 comitatus pertineant, dum humillimis petitis statuum et ordinum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (accedente communi voto Unga-

rae statuum et ordinum) sua maiestas caesareo-regia annuit perbenigne ut medio proxime instituendae exmissionis cognoscatur et determinetur, de modo et formalitate ad sacram coronam reincorporationis Inferioris Slavoniae comituumque in ea existentium. Hinc enim patet et Inferiorem Slavoniam et in hac plures comitatus existere. Quis unquam autem alios comitatus ad ambitum Inferioris Slavoniae retulit, quam 4 articulo 92. primo loco recensitos? Numquid status et ordines Croatiae et Slavoniae petere potuissent horum comituum reincorporationem nisi ad illorum regnorum ambitum illos pertinere censuissent aut huiusmodi reincorporationi cum mune votum Ungariae statuum et ordinum accessisset, si iidem ad territorium Ungariae hos comitatus pertinere existimassent?

1723. articulo 88. praeside bano omnes ex adnexis regnis commissarii nominantur de terreno generalatus Varasdinensis, item de Lika et Corbavia Inferiorique Slavonia ad sensum articuli 118. 1715. cognoscenda cognituri, incorporanda incorporaturi, complananda complanaturi, abroganda abrogaturi, ergo ex mente horum comitiorum nullum dubium erat de eo quod Inferior Slavonia et comitatus in illa existentes ad ambitum sociorum regnorum spectent.

1741. articulo 18. incorporatio, quae necdum in effectum deducta fuit, iterum decernitur et, quia districtui Syrmienti et Inferioris Slavoniae etiam districtus Temesiensis additur, commissarii ex parte Ungariae per comitem palatinum, ex parte vero Slavoniae per regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banum cum statibus et ordinibus eorundem regnorum nominari praecipuntur. Hunc quidem districtum Sirmiensem non aliud fuisse quam comitatum docet articulus 92. 1715. reipsa. Comitatus Syrmienis una cum aliis tribus regnis Slavoniae, Dalmatiae et Croatiae reincorporatus est anno 1745. rescriptoque regio de dato 27. Iulii 1746. tres Inferioris Slavoniae comitatus (Veröcensis, Poseganus et Syrmienis) Consilio locumtenentionali Ungarico quoad contributionalia duntaxat et concomitantia publica onera subordinati sunt: in politicis vero et provincialibus iurisdictioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subiecti manserunt subin vero Consilio Croatico erecto per tempus consistentiae suae in his quoque comitatibus activitatem suam exercente.

1741. articulus 50. iterum testis est haec comitia nihil dubitasse de eo quod Inferior Slavonia ad ambitum sociorum regnorum pertineat, cum totum, quod

formalitate articulo 18. denotata ex Inferiore Slavonia sacrae coronae reincorporabitur, iurisdictioni bani, quae ad Ungariam extendi nequit, subordinaveri t.⁶⁵

Hoc etiam ex motivo recurerunt Inferioris Slavoniae comitatus ad banum eius temporis ut is et status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae semet apud maiestatem interponant pro iure ablegatum ex parte sua ad comitia anno 1715. indicta exmittendi impetrando, quod nempe iidem Inferioris Slavoniae comitatus *in re contributionali et eandem concomitantibus oneribus ad normam aliorum comitatuum regni Ungariae regulati contribuentis plebis statum actualem et alias circumstantias optime exponere sciant; in reliquo addiderant procul id ab illis esse, quasi illi per id, quia distinctos ablegatos haberent, se a iurisdictione banali, cuius avitam in hos comitatus iurisdictionem agnoscunt et quem gloriosissimum suum caput venerantur, distinguere vellent.*

Precibus his status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae moti peculiari humillima e generali regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae congregatione dimissa repraesentatione mediante apud suam maiestatem reginam Mariam Theresiam intercesserunt ut votis statuum et ordinum comitatuum Inferioris Slavoniae clementer deferre dignetur. Quam ita ad se delatam repraesentationem eadem regina per benignum rescriptum suum 19. Aprilis 1751. iudici Curiae regiae pro diaetali pertractatione submittere dignata fuit atque sic in sequelam tam huius apud maiestatem factae interpositionis, quam ad status et ordines diaetaliter congregatos sumti recursus, prout et per ipsos comitatus Inferioris Slavoniae aequae eosdem status et ordines (eo sensu quod in merito contributionis per eosdem cum Ungaricis comitatibus aequaliter supportatae, de illis sine illis ageretur, si suos repraesentantes in comitiis non haberent) porectae instantiae secundum benignam resolutionem regiam 6. Iulii ad comitia dimissam, ut nempe *neoerrecti tres Inferioris Slavoniae et Sirmii comitatus* quoad solam contributionem, in aliis vero cunctis banali regni Croatiae iurisdictioni subiecti permanentes contributioni regni Ungariae ea tamen lege et conditione adnumerari valeant, ut videlicet illa contributionis quotta, quam memorati neoerrecti Inferioris Slavoniae et Sirmii comitatus hactenus praestiterunt, contributionali quanto Ungarico superaddatur, conditus est articulus 23. 1751. quo iidem tres comitatus (Poseganus, Veröcensis

---

⁶⁵ Slavoniaeb Slavonia

et Syrmienſis) votum et ſeſſionem in comitiis obtinuerunt ſalva in reliquo regni Ungariae (ſcilicet quoad contributionem) et banali (quoad cuncta alia) iuriſdictione.

Iam vero prout ex eo, quod tres ſtatus ſociorum regnorum in comitiis regni Ungariae ſeſſione et voto gaudeant, non ſequitur integra haec regna ad territorium Ungariae pertinere, ita ideo quod his tribus comitatibus ſeparatim ſeſſio et votum tributa ſint in comitiis Hungariae et partium adnexarum, non ſequitur hos iam ad territorium Ungariae pertinere, idque tanto minus, quo certius eſt banalem ſociorum regnorum iuriſdictionem 2. titulo 65. id diſerte enunciante ad territorium Ungariae extendi nullatenus poſſe, cui tamen dicti comitatus hoc articulo ſubiecti ſunt.

Verum eſt ſub comitiis 1751. controverſiam exortam fuiſſe circa modum diaetalis horum 3 comitatum repraeſentationis, ſed haec non tam ad comitatus Veröce, Poſega et Valcoviſenſis, quam ad Syrmienſem duntaxat ſe referebat. Illos enim non tantum ad Slavoniam indubitatos ſpectare ſed etiam fluvium Illova iner Slavoniam Superiorem et Inferiorem limitaneum eſſe iam in comitiis praecedentibus anno 1741. a ſolenni regnicolari mixta deputatione ſub praefidio archiepiſcopi Patachich pro elaboranda reincorporationis reincorporandorum modalitate, ſeu ſic dicta ſchemate 1. Septembris exmiſſa directe recognitum erat. Caeterum ſtatibus Croatiae ius ſuum intuitu omnium comitatum iisdem comitiis 1751. identidem, ſignanter punctis gravaminum et poſtulatorum 3., 17. et 29., ſuſtentantibus iure hoc praecitatae benignae reſolutionis anno 1751. altiffime recognito, ſtatibus vero et ordinibus regni Ungariae benignae huic reſolutioni, quae omnibus quaestionibus circa hos 3 comitatus finem impoſuit, acquieſcentibus articuli 23. non ille qui num obtenditur, ſed ille tantum genuinus ſenſus eſſe poſteſt qui antelatae benignae reſolutioni, iteratis benignis reſcriptis et uniformi ſaeculari uſui conformis eſt. Neque officit quidquam quod vox *poſtliminio* in contextu eiufdem legis conſpiciatur. Dum enim ſtatuitur quod comitatus hi ſeſſione et voto *poſtliminio* gaudere poſſint, non plus innuitur, quam hoc quod comitatus hi etiam ante occupationem Turcicam voto et ſeſſione in comitiis gaviſi fuerint, quod cum iure Slavoniae ad hos comitatus optime componi poſteſt, quum praeter hodiernum quoad tres ſtatus exemplum iam memoratum exiſtant de eadem epocha binae regales litterae quibus, non obſtante quod nuncii e regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ad Diaetam comparuerint, comitatus Criſien-

sis provocatus erat ut duos aut tres e medio sui potiores exmittat, quod probat pro diversitate adiunctorum diversam methodum convocationis statuum et ordinum ad Diaetam usurpatam fuisse.

Restat adhuc ut, quod per status et ordines repetitum adductum erat, videlicet a tempore reincorporationis horum trium comitatum (Veröce, Posega et Syrmii) tributique illis voti et sessionis nunquam sub nomine Inferioris Slavoniae occurrat, id non subsistere evincamus.

Id autem praeprimis postulatis et gravaminibus ex parte Inferioris Slavoniae comitatum in comitiis propositis et medio humillimarum e comitiis dimissarum repraesentationum regiae maiestati substratis benignisque resolutionibus desuper emanatis adeoque diplomatische remonstramus sequentibus.

Iam ipso anno 1751., quo scilicet tres hi Inferioris Slavoniae comitatus sessionem et votum in comitiis acceperunt, inter reliqua regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae postulata et gravamina sequentia proposuerunt in quibus modo Inferioris Slavoniae tantum, modo comitatum Posega, Veröce et Syrmii in Inferiore Slavonia clara mentio occurrit, et quidem ordine:

1. Postulatum fuit ut articulus 46. 1741. pro tenore etiam articuli 23. 1687. ad reincorporatos quoque Veröcensem, Poseganum et Sirmiensem comitatus extendatur.

17. Querebantur hi tres Inferioris Slavoniae comitatus quod plebs eorum, non obstante eo quod in redemptionem laborum gratuitorum 10.379 florenos annue pendat, tamen vecturas Petrovaradinum et Essekinum, nec non stramen, pallisadas et faschinas partim gratuito, partim pro exili bonificatione praestare cogatur.

18. Propositum fuit gravamen contra commissionem neoacquisticam Essekini constitutam diversas iurisdictiones, oculatas revisiones aliaque iurisdictionalia cum gravi banalis auctoritatis et comitatensis iurisdictionis praerudicio exercentem.

19. Postulabant iidem comitatus ut ad tres illos Inferioris Slavoniae comitatus regulamentum militare sicut in Ungaria introducatur.

20. Querebantur iidem comitatus contra exactiones in confiniis Gradiscano, Brodensi, Danubiali et Savano protensis, signanter Carlovitzii, Zemlini et Mitroviczii per militares introductas.

24. Querebantur porro intuitu macelli et educilli dominiis terestralibus in casarmis in Slavonia et Syrmio impediti ad quae emanavit benigna resolutio, et quidem 28. Iulii ad primum, ut articuli praecitati tenor *ad tres comitatus Slavoniae reincorporatos extendatur.*

23. Augusti alia ad 17. et 19. annuere suam maiestatem sacratissimam ut regulamentum militare, quod in regno Ungariae observatur etiam ad tres neoincorporatos Slavoniae et Syrmii comitatus, Veröcensem quippe, Poseganum et Syrmiensem in omnibus punctis et clausulis extendatur.

In comitiis 1764. celebratis inter alia gravamina et postulata comitatum Inferioris Slavoniae fuere sequentia proposita et per status et ordines diaetaliter congregatos regiae maiestati e comitiis substrata.

In serie 46. postulabant ut nobilitas in tribus Inferioris Slavoniae comitatibus per bonorum cameralium collationes implantetur pro summo maiestatis servitio et promovendo bono publico necessaria.

50. Querebantur contra supremam armorum praefecturam Essekiensem intuitu differentiarum inter eam et statum provinciale vertentium, quod videlicet in tres Inferioris Slavoniae comitatus iurisdictionem sibi arroget.

52. Postulabant ut incolis ex tribus Inferioris Slavoniae comitatibus migratio ad statum militem prohibeatur.

59. Proposuerunt infinitas contribuentis plebis Inferioris Slavoniae contra nulum Essekiense querimonias.

62. Querebantur ob nobilitatem praerogativam per supremam armorum praefecturam Inferioris Slavoniae laesam.

63. Postulabant bonificationem onerum per plebem comitatum Inferioris Slavoniae, nempe Syrmienensis, Veröcensis et Posegani, occasione pestis in Servia exortae supportatorum.

1791. articuli 26. et 59. omnia complectuntur quae ad praesens argumentum in plena luce collocandum conducunt.

a) Nominatur Superior et Inferior Slavonia.

b) Ad superiorem Slavoniam referuntur comitatus Zagrabiensis, Varasdien-sis et Crisiensis.

c) Tunc non alii, quam hodierni tres comitatus, Posegiensis, Veröcensis et Syrmienensis referebantur ad Inferiorem Slavoniam.

d) Iura evangelicorum solummodo intra ambitum regni Hungariae vigorem habitura edicuntur.

e) Intra regnorum limites Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae secundum communes eorundem municipales leges evangelici nec possidendorum bonorum, nec officiorum gerendorum capaces esse ennu ciantur.

f) Reipsa modo memorata et stabilita lex municipalis in Inferiori Slavonia ita 44 annorum decursu obtinet, sicut intra totum ambitum sociorum regnorum et hodie observatur et antea viguit.

g) Imo exceptione etiam norma generalis quoad non excepta firmatur, dum possessionibus Inferioris Slavoniae Augustanae et Helveticae confessionis, scilicet, Rétfalú, Haraztin et Szent Laszlo in comitatu Veröcensi, item Korocs et Tordincze in comitatu Syrmienensi sitis, porro quoque religionis liberum exercitium adicitur, qua exceptione una clarissime docetur Veröcensem et Syrmienensem comitatus ad Inferiorem Slavoniam spectare atque ideo nec intermedium Poseganum ad aliud territorium pertinere.

In *Actis* eiusdem anni 1791, pagina 373. inter gravamina et postulata regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae sequentia leguntur: *Dum Turca tres modernos Inferioris Slavoniae comitatus occupasset, pars comitatum olim Valkoviensis, Veröcensis et Crisiensis in confinium erecta fuit quod modernum generalatum Varasdi-nensem eficiebat; recuperata sub gloriosae memoriae rege et impetratore Leopoldo tota Inferiore Slavonia etc.*

In *Actis* 1802, pagina 249. et 262. inter gravamina et postulata regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae per status et ordines diaetaliter congregatos maiestati vestrae sacratissimae substrata numero 4. dicitur: "Utut inferiores regni Slavoniae comitatus Poseganus, Veröcensis et Syrmienensis iam anno 1745. incorporati et in Diaeta 1751. inarticulati sint neque extra Diaetam de eorum diminutione agi possit" etc.

Idem repetitur anno 1807, pagina 310. in serie et pagina 312. ope repraesentationis maiestas vestra sacratissima exorabatur ut dominium episcopale *Schyd* per cambium habita cum primis magistratualium in Croatiae et

Slavoniae superioribus et inferioribus comitatibus servientium reflexione conferatur.

In eiusdem anni 1807. *Actorum diaetalium*, pagina 405. legitur gravamen in ordine 84 ex parte comitatus Bacsiensis propositum sequenti modalitate: "regnum Ungariae regno Slavoniae limitibus fluviorum Danubii, Dravi separari et statistice et geographice certum est." Tum exponitur insulam Ksivam ad dominium Dalja trans Danubium sitam per comitatum Veröcensem suae iurisdictioni appropriatam esse; item esse certas insulas ad iurisdictionem comitatus Bacsiensis recentes in quas comitatus Veröcensis et Syrmiensis iurisdictionem praetendunt.

Status et ordines diaetaliter congergati desuper concluderunt sequentia: *Cum itaque praeducta controversia metalis intra duo regna, Ungariae quippe et Slavoniae, rectificationem involveret et tam eiusdem intuitu quam et respectu attacktarum insularum subversantes quaestiones per articulare commissionem disquiri et pertractari debeant, status et ordines suae maiestati supplicant ut ab exemplo articulatorum 35. 1655, 39. 1715. et 68. 1791. fine dirimendaum subversantium quaestionum commissionem limitaneam articulariter denominari benignus admittere dignetur.* Sub iisdem comitiis erga preces regnorum adnexorum capitulo Bosnensi seu Diakovariensi in Inferiore Slavonia existenti fidedignitas loci credibilis articulo 26. iure postliminii restituta est.

Anni 1811/12. *Actorum diaetalium* pagina 338, 339, 340. et pagina 418, 425. duplici statuum et ordinum repraesentatione clarissime enunciatum comitatum Syrmiensem esse in Inferiore Slavonia situm atque in eadem Inferiore Slavonia plures etiam et quidem universim 3 esse comitatus.

Anni 1825/27. *Actorum comitialium* tomo 2, pagina 1048. legitur repraesentatio penes quam postulata et gravamina maiestati vestrae sacratissimae substrata sunt, inter quae sociorum regnorum numero 14. et 16, tomo 2. pagina 1088. et 1089. et Inferioris Slavoniae et trium in ea comitatum iterum nominatim fit mentio provocando ad repraesentationem 20. Martii 1812, quae tanto maioris sunt ponderis, quanto maiori flagrabant haec comitia ardore exquirendi omnes ad coronam regni non minus quam ad integritatem territorii regni Ungariae spectantes partes, de quibus sex priora praeferentium gravaminum puncta sonant quae et 1830. et praesentibus comitiis sunt maiestati vestrae sacratissimae substrata. Attamen non tantum nulli in mentem venit

postulare ut tres Inferioris Slavoniae comitatus territorio Ungariae adiciantur, ut potius dictorum gravaminum 6. puncto, *Actis* pagina 314. circa excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas benigna resolutio in sequelam articuli 18. 1741. exoretur.

Anni 1830. tomo 1. *Actorum diaetalium*, pagina 103. eorundem praefertentialium gravaminum puncto 6. haec leguntur: *Porro quoad terrena Répás et Kettel ac denique circa excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas in sequelam etiam articuli 18. 1741. benignam suae maiestatis sacratissimae resolutionem et alterius relate ad terrena Répás et Kettel motivo eo humillime exorant quod, cum in benigna resolutione regia de 11. Aprilis 1827. ultro recognoscatur terrena haec partem integranthem regni Ungariae constituere ac ad comitatum Simeghiensem spectare, memoratas plagas et respectiva loca, quae nullo sub obtutu a legali iurisdictione avelli possunt, tandem a militari iurisdictione eximere legalemque comitatum consistentiam in phisica eorum extensione perpetualiter radicatum manutenere benigne dignetur.*

Quod si his comitiis persuasum non fuisset Inferioris Slavoniae comitatus ad territorium sociorum regnorum pertinere, imo si vel dubitassent, an non hi comitatus ad ambitum regni Hungariae pertineant eiusve partem integranthem constituent, an intermissura fuissent id a maiestate vestra sacratissima postulare, an iam altera vice petuissent, ut quoad excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus susceptas benigna medela feratur?

Profecto adminus praesentibus comitiis, dum tertia vice praefertentia gravamina repraesentata sunt et quoad comitatus Hungariae, qui nunc Transylvaniae adnexi sunt, restituendos prolixè disseritur, puncto 2, 3, tomi I. *Actorum*, pagina 164. usque 176. legitur statibus et ordinibus congregatis incidere debuisset Inferioris Slavoniae ad territorium Ungariae incorporationem petere, si praeiudicium aliquod per eius ad socia regna factam reincorporationem regno Ungariae illatum esse censuissent. Ast non modo altum de eo in praesentibus gravaminibus silentium, sed insuper puncto 6., pagina 177. rursus exorata est maiestas vestra sacratissima ut terrena Repas et Kettel quidem regno Ungariae, signanter comitatui Symeghiensi reddantur, quoad excorporationes autem in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas benignam resolutionem edere dignetur. Quodsi vero quaeratur, quosnam comitatus intellexerint haec comitia nomine inferiorum regni Slavoniae comitatum, respondet articulo urbariali II. inserta ac regiae maiestati vestrae sacratissimae substrata, quoad hanc partem per eandem

maiestatem vestram sacratissimam cum praeambulo articuli 2. approbata tabella, in qua sub titulo Inferioris Slavoniae nominantur comitaus Poseganus, Veröczensis et Syrmienis.

Iam quomodo cum supra deductis conciliari potest id, Inferiorem quidem Slavoniam saepius in lege nominari, sed comitatus hoc nomine comprehensos non occurrere? An articulo 23. 1751, qui pro Achille contra nos adducitur, comitatus hi nominatim non recensentur eo addito ut banali iurisdictioni subsint? An nomine Inferioris Slavoniae alii comitatus quam hi intelligi possint? Ubi lex, qua hi tres comitatus ad territorium regni Hungariae sicut 1741. 18, paragrafo 2. illi Transylvaniae adnexi pertinere dicerentur?

Tot tantisque argumentis ponderosissimis seu *Chatalogus comitatum Hungariae*, qui Stephano de Verböcz tribuitur, seu commissariatica districtus Syrmienis nomenclatio serio opponi possit, aequanimitati maiestatis vestrae sacratissimae diiudicandum relinquimus. Memoratus enim chatalogus nunquam diaetaliter adoptatus adeoque vim legis non habens, sed etiam pluribus crisis obnoxius et in nova editione *Corporis iuris* mutatus et secus vehementer erroneus, quia nomina comitatum Horoniensis et Beriniensis substituit nomenclationi in decretis Mathiae I. et Vladislai II. occurrenti Haram et Baranya, Bosniae comitatus Matzo Orbacza, Zebernik memorat, Zagoriensis autem Superioris Slavoniae et Croaticorum comitatum, nempe Modrussienis, Corbaviensis, Vinodoliensis, Likensis et Zvonigradiensis prout et Dalmatiae nullam mentionem facit. In Transylvania silentio praetermittit amplos districtus Bistricensem, Coronensem, Fogarasensem, item sedes Sicularum: Miklosvar, Kászony, Barot, Gyergo, Keresztúr, licet trisedis seu három szék tres unitas sedes Szepsi, Kezdi, Orbai singillatim memoret. Idcirco huius cathalogi authentia iam hactenus merito in dubium vocata fuit eumque nullius ponderis esse docent leges et acta comitorum de Inferiori Slavonia ab anno 1715. edita.

Comissariatici districtus Syrmienis nomenclationem autem ad praesens argumentum non pertinere vel inde patet, quia demto Syrmieni et Temesiensi districtu reliqui omnes ab urbibus Ungariae habent nomen et Syrmienis districtus pro tribus comitatibus Posegano, Veröcensi et Syrmieni nullibi in legibus occurrit.

Negari ergo non possunt sequentia:

1. ab anno 1715. quinques in legibus et frequenter in actis comitiorum Inferioris Slavoniae fieri mentionem,

2. nomenclatione Inferioris Slavoniae totidem vicibus illos comitatus comprehendi, quos status et ordines ipsi praemissa deliberatione praecambulo articuli 2. atque huic nexae tabellae classificationis post Croatiae comitatus sub nomine Inferioris Slavoniae inseruerunt, scilicet comitatus Poseganum, Veröcensem et Syrmiensem,

3. Inferioris Slavoniae comitatus, postquam victricibus augustae domus nunc regnantis armis recuperati sunt, 1745. sociis regnis incorporatos fuisse,

4. reincorporationem memoratam a comitiis 1751. celebratis 84 annorum pacifico usu roboratum esse,

5. nec Inferiorem Slavoniam ipsa nomenclatione repugnante ad territorium regni Hungariae pertinere, nec Inferioris Slavoniae legalem nomenclationem vanam et inanem esse, nec tamen pro territorio Inferioris Slavoniae quidquam assignari posse, ut primum memorati tres comitatus ad territorium Hungariae spectare affirmantur,

6. Inferioris Slavoniae et nomenclationem et mox praemissam significatio-nem praesentibus comitiis iam e consensu procerum et approbatione maiestatis vestrae sacratissimae stabilitam esse,

7. dici non posse quod aut status et ordines regni olim de reincorporatione recuperatarum quarumvis partium testantibus legibus summopere solliciti consenserint ut tres comitatus a territorio Hungariae avellantur, aut post centum annos et amplius adcuratius ius quoad limites regnorum investigari et controversiam de territorio definiri posse, quam idem praestare licuerit mox post diu ardentem optatam provinciarum recuperationem, denique

8. quoad solam contributionem et huic similes repartitiones tres Inferioris Slavoniae comitatus ita tractari sicut comitatus Hungariae.

Quibus in cumulum accedit quod a tempore reincorporationis in sequelam regni legum Inferiorem Slavoniam iisdem signanter quoad religionem uti municipalibus statutis, easdem cum Superiore Slavonia habere generales congregationes, pari ratione, sed a more Hungarico discrepante ad defensio-

nem sacrae coronae insurgere, denique etiam Inferioris Slavoniae appellatorium esse forum Tabulam banalem.

His invictis argumentis innixi maiestati vestrae sacratissimae humillime supplicare sustinemus ut eosdem comitatus Inferioris Slavoniae, quippe Poseganum, Veröcensem et Syrmiensem, secundum leges septem saeculorum decursu conditas atque pacifico usu, publicis actis comitiorum, dimissis ad divam Mariam Theresiam, Leopoldum, maiestatis vestrae sacratissimae desideratissimum genitorem et ipsam maiestatem vestram sacratissimam repraesentationibus editisque benignis resolutionibus sat superque firmatas ad territorium sociorum regnorum pertinere porro quoque maiestas vestra sacratissima benigne agnoscere styloque hactenus lege recepto et usuato diplomatico Inferioris Slavoniae tam in urbano maiestati vestrae sacratissimae substrato, quam in legibus porro etiam inhaerere, conclusum diaetale manutene et sic disceptationum continuationi, quae partes muneris nunciorum nostrorum in comitiis in dies magis arduas reddunt, geographice et statistice modernae convenienter finem imponere dignetur.

Qui in reliquo gratiae et clementiae caesareo-regiae humillime devoti perenni in fide et fidelitate emorimur maiestatis vestrae sacratissimae humillimi perpetuoque fideles subditi status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae sub comitiis conferentialiter congregati.

N.N. banus regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, manu propria.

Datum e Conferentia banali, die 28. Februarii 1835. Posenii celebrata.

HDA, Sabor kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, 1836, nr. 4.

3 1843. poslije 17. ožujka, Zagreb

Staleži i redovi Kraljevina Hrvatske, Dalmacije i Slavonije na saboru 10. kolovoza 1840. godine s tugom su saslušali izvješće kraljevinskih izaslanika na Ugarskom saboru na kojem su ugarski staleži i redovi nijekali državnu (municipalnu) povezanost Kraljevine Slavonije s Kraljevinom Hrvatskom, tvrdeći da je Slavonija dio Ugarske. Zbog toga su i tražili da se, unatoč dotadašnjim zakonima i običajima, potešćice i zabtijevanja Kraljevine

Slavonije više ne upućuju preko Hrvatskoga sabora. U nastojanju da se odupru takvim presizanjima hrvatski su staleži na saboru 1840. donijeli zaključak (članak 11) da ovaj odbor za iduće zasjedanje Ugarskog sabora razradi tumačenje povezanosti Hrvatske sa Slavonijom kao osnovu za obranu prava na Slavoniju. Kako su dvojica članova ovoga odbora iz Donje Slavonije u svom odgovoru na poziv da sudjeluju u radu odbora iznijeli da su spriječeni doći, ovaj odbor je povjerenu mu zadaću obavio pod predsjedanjem Alojzija Bužana, predsjednika Sudbenog stola, uz sudjelovanje prisjednika Sudbenog stola Nikole Mikšića, Josipa Brižjevića i Eduarda Serpaka.

Odbor je ponajprije ispitao kako i kada su ugarski staleži počeli osporavati municipalnu povezanost Hrvatske i Slavonije. Na temelju izvješća hrvatskih izaslanika na Ugarskom saboru 1832/1836. utvrđeno je da su to pitanje ugarski staleži prvi puta pokrenuli na saborskoj sjednici 14. kolovoza 1833. kada se vodila rasprava o pravu žirenja u Slavoniji, kada su pojedinci u Staleškom domu izrijeком tražili da se poimenični spomen "Donja Slavonija" zamijeni nabrojanjem triju donjoslavonskih županija "Požeške, Virovitičke i Srijemske". Takvom prijedlogu usprotivila se Velikaška kuća, ali da se ne bi odugovlačila rasprava, na kraju je popustila pa je kralju upućena odgovarajuća predstavka. Kralj je međutim svojom odlukom od 29. listopada 1835. godine odbio prijedlog da se izostavi izraz "Donja Slavonija", ali je pristao da se uz taj naziv poimence navedu i tri donjoslavonske županije. Iako se Staleški dom usprotivio takvoj odluci i ponovno pripremio predstavku, uz koju je na kraju i ovoga puta pristao Velikaški dom, kralj je potvrdio svoju odluku pozivajući se pritom i na odluku donesenu 23. kolovoza 1835. godine, kao i na saborski članak 92. iz godine 1715. te članak 23. iz godine 1741. No, staleži su se i dalje uporno držali svoga nauma (pozivajući se na članak 120. iz 1715. te članak 23. iz 1723. godine) te su uspjeli da se u urbarijalne članke mjesto izraza "županije Donje Slavonije" navedu poimence Požeška, Virovitička i Srijemska županija. Tako je izraz "Donja Slavonija" izostao iz popisa zakona (tabula legum) za godine 1832/1836. i 1840. Štoviše, na saboru 1839/1840. odustalo se od skupnog prikaza poreza Donje Slavonije s porezima Hrvatske.

Time doduše nisu bila još okrnjena prava Pridruženih Kraljevina, ali hrvatski su izaslanici naslutili kako je težnja ugarskih staleža da se u budućnosti ospori ta veza Slavonije s Hrvatskom. Kako bi se spriječilo svako presežanje Ugarske na Slavoniju, ovaj saborski odbor je proučio povijesna vrela i dosadašnje razradke o municipalnoj povezanosti Hrvatske i Slavonije, uključivši i zapisnik Konferencije od 28. veljače 1835. godine te sažeto i vremenskim redoslijedom izradio ovaj razradak u kojem iznosi povijesne i zakonske temelje prava Hrvatske na Donju Slavoniju.

Razradak je podijeljen u četiri vremenska razdoblja, slično onome što ga je podastrla Kraljevska konferencija u Bratislavi 28. veljače 1835. godine:

1. *Od početka sveza Hrvatske s Ugarskom do Matijaša I. Korvina,*
2. *Od Matijaša I. Korvina do Mobačke bitke,*
3. *Od Mobačke bitke do 1715. godine,*
4. *Poslije 1715. godine.*

Prvo razdoblje

1. *Po svjedočenju povjesničara Ugri su po doseljenju u krajeve koji se nazivaju Ugarskom, često prodirali ne samo do Save, nego i do Jadrana, kao i u Njemačku, Francusku i Italiju. Sveti je Ladislav na zamolbu sestre Jelene, udovice hrvatskoga kralja Zvonimira, i na zamolbu nekih župana 1089. godine - zbog unutarnjih nereda u Hrvatskom kraljevstvu - prodro do Kupe, bez namjere da trajno zaposjedne ta područja. Ugarsko je kraljevstvo dobilo pravo na zemlje između Drave i Jadranskoga mora ugovorom koji je kralj Koloman, sin svetoga Ladislava, sklopio 1102. godine s prvacima hrvatskoga naroda. Tim ravnopravnim ugovorom (pacta conventa), koji splitski arhidakon Toma donosi u svom djelu *Historia Salonitana Maior* u jednoj Noti (*Appendicula*), a koga svi povjesnici smatraju diplomatskim dokumentom, Hrvati su se obvezali na kraljev poziv u rat o svom trošku ratovati do Drave, a u krajevima preko Drave o kraljevu trošku. Tada su Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija, zemlje dakle što se prostiru s ovu stranu Drave, po prvi puta slobodnim savezom povezane s Ugarskim kraljevstvom te su po svjedočenju mađarskog povjesnika Praya, smatrane Pridruženim Kraljevinama.*

2. *Od vremena kralja Kolomana mnogi su kraljevski sinovi nosili naslov hercega tih kraljevina. Primjerice, Emerik i Andrija, sinovi Bele III. nazivaju se "hercezi Hrvatske i Dalmacije", a Koloman, sin Andrije II, te Bela, sin Bele IV. "hercima svenkupne Slavonije". Prvi se Stjepan, Mikišin sin, senjski knez i šimeški župan naziva 1205. "banom svenkupne Slavonije", a nakon njega taj naslov imaju mnogi slavonski banovi.*

3. *Godine 1270. ban Matija izdaje ispravu kao "ban cijele Slavonije".*

4. *Kralj Karlo u ispravi iz 1325. godine bana Mikića naziva "banom cijele Slavonije" i utvrđuje njegovu sudbenu vlast nad plemićima čitave Donje Slavonije.*

5. *Kraljica Elizabeta ispravama iz 1283. i 1284. godine desetinu Virovitice, Lipovca te čitave Slavonije vraća zagrebačkom biskupu, što pokazuje da mu je i ranije pripadala. Te dvije isprave kasnije je potvrdio kralj Karlo (7. lipnja 1284.), kraljica Elizabeta (1307.) i kralj Leopold (1685.).*

6. U izvješću što ga je zagrebački kaptol 1349. godine uputio Nikoli, "banu cijele Slavonije" navode se porezi u Velikoj u Požeškoj županiji te u Zdencima u Virovitičkoj županiji. Iz te isprave proizlazi da je ban Slavonije imao vlast u tim županijama kao sastavnom dijelu Slavonije.

7. Izvješće zagrebačkoga kaptola iz godine 1349. Nikoli, banu Slavonije i Hrvatske. Iz te isprave proistječe da se banska vlast prostirala u čitavoj Slavoniji (između Drave i Save) i na području između Save i Kupe te do Jadranskoga mora i Une, što se tada nazivalo Hrvatskom.

8. Kralj Bela IV. godine 1344. potvrđuje ispravu Kolomana iz 1231. o povlasticama udijeljenim Vukovar: "Budući da nam je predočena povlastica našega predragoga brata, kralja Kolomana, hercega čitave Slavonije, blage uspomene, koju je izdao žiteljima u podgrađu Vukovara, mi je potvrđujemo jer je zakonski izdana te je od riječi do riječi prepisujemo." Slično je Bela, herceg Slavonije, Dalmacije i Hrvatske, godine 1269. udijelio slobostine žiteljima Svetoga Ambroza te ih izuzeo ispod vlasti virovitičkoga župana. U tim ispravama je očividno da su Vukovar i Virovitica pripadali Kraljevini Slavoniji, jer im inače hercezi Slavonije ne bi mogli udijeliti navedene povlastice.

9. Kralj Ludovik ispravom izdanom u Višegradu 1359. godine potvrđuje banu Slavonije pravo suđenja svim žiteljima "s druge strane rijeke Drave", dakle u Slavoniji.

10. Prethodnu je ispravu potvrdio kralj Žigmund 1402. godine.

11. Ban Nikola Gorjanski podjeljuje slavonskom plemstvu pravo izbora i opoziva prabilježnika.

12. Kralj Žigmund 1406. godine Hermana, grofa celjskog i zagorskog, naziva "banom Dalmacije, Hrvatske i sveukupne Slavonije." Taj izraz "sveukupne" ne donosi se za Dalmaciju i Hrvatsku, pa je očito da se time htjelo izraziti da je čitavo područje Slavonije (dakle, Gornja i Donja Slavonija) pod vlašću bana.

13. Ban Herman celjski i zagorski uspostavio je četiri sudbena ročišta za čitavo područje Kraljevine Slavonije, u Zagrebačkoj, Varaždinskoj i Virovitičkoj županiji.

14. U zaključku sabora u Križevcima gdje je riječ o ubičenju zločinaca, ban Matko Talovac ima naslov "ban Dalmacije, Hrvatske i sveukupne Slavonije", što podrazumijeva čitavu, dakle Gornju i Donju Slavoniju.

15. Od vremena kralja Kolomana uveden je jedino u Kraljevini Slavoniji porez "marturina". To potvrđuje i članak 12. iz 1351. godine u kojem se navodi da su "svi plemići između Drave i Save, zatim požeške i vukovarske županije, dužni plaćati prihod

Komori poput ostalih plemića našega kraljevstva te neka ne budu više opterećeni plaćanjem marturina". Taj je porez Ludovik I. htio izjednačiti s "komorskim prihodom", kako je to bilo u Ugarskoj, ali je kralj Žigmund ponovno uveo marturinu.

16. U odredbama (Constitutiones) staleža i redova Ugarskoga kraljevstva iz 1445. naređuje se rušenje utvrda podignutih u vrijeme nemira, ali u Kraljevini Slavoniji i Erdelju uklonit će se samo po prosudbi plemića te se izričito navode Virovitica i Požega.

17. Ugarski su staleži 1448. godine pozvali staleže Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije da grad Bač, koji je nekoć pripadao vukovarskoj županiji, a sada je u Brodskoj pukoviji, ne treba obnavljati.

Iz svih gore navedenih isprava proizlazi da je cijela Slavonija, kako danas, tako i u najstarijem razdoblju, bila sjedinjena s Hrvatskom i podložna banu.

Drugo razdoblje

1. Kralj Matijaš 1465. godine na molbu plemstva Kraljevine Slavonije potvrđuje im povlasticu da zajedno s ostalim hrvatskim plemićima biraju prabilježnika Kraljevine, koji je obnašao službu za cijelu kraljevinu.

2. Isti kralj Matijaš 1477. godine izdaje nalog banu Slavonije i Hrvatske da sazovu sabor i na njemu raspravljaju o obrani zemlje te izaberu vrhovnoga kraljevinskog zapovjednika. On će organizirati obranu cijele Slavonije i Hrvatske. U tom nalogu upućen je poziv svim plemićima Slavonije i Hrvatske, kao jedinstvene Kraljevine.

3. Raški despot Vuk (Branković) u ispravi od 1. lipnja 1478. godine daje pravo zagrebačkom biskupu da pobire desetinu Bijele Stijene u Slavoniji (u Požeškoj županiji). To je pravo kasnije (22. siječnja 1685. godine) potvrdio i kralj Leopold.

4. Ban Ladislav presudom donesenom 1478. godine obvezuje trgovište Zdenci kod Đakova u Virovitičkoj županiji na podavanje desetine.

5. Vladislav II. naređuje 1495. godine Ivanu Korvinu, banu Kraljevina Slavonije, Hrvatske i Dalmacije, da počinitelje zločina, naročito u Križevačkoj i Virovitičkoj županiji, primora na poštivanje pravnoga poretka, pa se i time Donja i Gornja Slavonija smatra jedinstvenim područjem s Hrvatskom kojoj je na čelu jedan ban.

6. Isti kralj 1498. godine zabranjuje bosanskom kaptolu vršiti ovrhu u Slavoniji, jer su ondje nadležna tri kaptola (Zagrebački, Čazmanski i Požeški), što također predmnijeva da se podrazumijeva i Donja Slavonija.

7-10. U sporu zagrebačkog i pečujškog biskupa glede desetine navode se ponovno tri kaptola za koja se kaže da su u Slavoniji. Pri tom je zagrebački biskup predočio dokaze da je ban nadležan u sudskim pitanjima nad požeškim kaptolom. I Kaptol je podastro ispravu iz koje je vidljivo da je podložan podbanu, što znači da se i na to područje prostirala jedinstvena vlast Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Zagrebački biskup je podastro i ispravu kralja Vladislava pobiračima marturine o oslobođenju od te obaveze nekih mjesta u Križevačkoj i Virovitičkoj županiji.

11. U grbovnici Slavonije iz 1496. godine kralj Vladislav ističe kako se Kraljevina Slavonija "nalazi između dviju rijeka, Save i Drave, a pogranična mjesta neprestano ratuju s Turcima". S Turcima je pak graničila upravo Donja Slavonija.

Elaborat opširno pobija tvrdnju da bi se član 7. iz 1478. godine, u kojem se nabrajaju tri županije Donje Slavonije u nizu s pet ugarskih županija, mogao tumačiti tako da su te tri županije pripadale Ugarskoj. Isto tako osvrće se i na čl. 8. iz godine 1492. o tzv. Srijemskom banatu, koji tobože ne bi pripadao Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji, tvrdeći da je to bila samo vojna vlast, uprava krajiške utvrde, pa je naziv srijemskoga bana samo oznaka vojne službe.

Treće razdoblje

U trećem je razdoblju Donja Slavonija bila pod turskom vlašću.

1. Staleži Kraljevine 1538. godine (čl. 14. i 26.) donose odredbe o prijevozu živeži u Velikoj (požeška županija) i Virovitici, što svjedoči o njihovoj punoj vlasti nad tim područjem.

2. Čl. 7. dekreta 5. Maksimilijan određuje da pečujski biskup koji je imao ovlasti u dijelovima vukovarske, virovitičke i požeške županije u Donjoj Slavoniji, prisustvuje sudovima u Slavoniji koji će se održavati u Zagrebu. To potvrđuje da su i Donja i Gornja Slavonija 1572. godine smatrane jedinstvenim upravnim područjem pod jednom sudskom vlašću.

3. Na saboru 1588. godine u čl. 10. određuju se povjerenici za krajiška pitanja za cijelo područje od Jadrana do Drave, a svo to područje naziva se Slavonija.

4. U čl. 11.1608. (i u njegovim kasnijim potvrđama) određuje se da kralj podjeljuje bansku službu na području od Drave do Jadranskoga mora.

5. Čl. 91.1647. određuje povjerenike za ukidanje maltarina "s ovu i s onu stranu Dunava i u Kraljevini Slavoniji", a čl. 100.1655. određuje povjerenike za uređenje

tridesetine u gornjim krajevima Ugarske, u prekodunavskim krajevima i u Kraljevinama Hrvatske i Slavonije, pa se time priznaje da u Pridružene Kraljevine spada sve ono što nije na području "s ovu i s onu stranu Tise i Dunava" u Ugarskoj, dakle i Donja Slavonija.

6. Isto potvrđuje i čl. 23.1687. i otpis kralja Leopolda iz iste godine u kojem određuje da se na području nekoć vukovarske, sada požeške i virovitičke županije javna vlast izvršava po zakonima Hrvatske. Hrvatski su staleži i redovi poslali namjesnika Petra Gotala da ondje stalno boravi i upravlja po propisima Hrvatske. Sam pak kralj Leopold 1688. godine imenuje Franju Ivančića velikim županom požeškim i virovitičkim pa je tako te županije stavio pod zaštitu kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Četvrto razdoblje

Ovo razdoblje obiluje dokazima u prilog sadašnjem stanju granice, a potječu kako od ugarskog sabora i zakonodavne djelatnosti, tako i iz rada Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Oni potvrđuju današnje granice, pa dakle i pripadnost Donje Slavonije Hrvatskoj. Stoga je neshvatljivo kako ugarski staleži uopće mogu pokretati pitanje pripadnosti Donje Slavonije Hrvatskoj.

1-4. Ugarski sabor održan u Bratislavi 1715. godine u svojim zaključcima izričito iznosi ili se u njima pretpostavlja da je čitava Slavonija sastavni dio Kraljevine Hrvatske. Člankom 10. imenuje se povjerenstvo za novostečene krajeve sa sjedištem u Zagrebu, a nadležno je za požešku, vukovarsku i virovitičku županiju. U čl. 91, paragrafima 59-61 navode se tridesetnice u "slavonskom i primorskom okrugu" nadležne i za područja koja su spadala pod Donju Slavoniju (Vinkovci, Osijek) te za Petrovaradin. Na molbu hrvatskih staleža u čl. 118. sabor stavlja u zadaću posebnom odboru da "prouči i donese odluku o načinu i obliku ponovnog ujedinjenja Donje Slavonije".

5. Ugarski sabor 1723. godine u čl. 88. za predsjednika i članove komisije zadužene da razmotri upravna pitanja u Varaždinskom generalatu, Liki, Krbavi i Donjoj Slavoniji imenuje bana, odnosno ljude isključivo s područja Hrvatske.

6-7. Ugarski sabor 1741. godine u čl. 18. ponovno donosi odluku o provedbi priključenja Donje Slavonije. Članove nadležnoga povjerenstva s hrvatske strane imenovali su ban i hrvatski staleži, a kraljičimim otpisom od 27. srpnja 1746. godine srijemska županija zajedno s požeškom i virovitičkom u sudskim i upravnim pitanjima potčinjava se Kraljevini Hrvatskoj, Dalmaciji i Slavoniji.

8. *Iznesene odredbe Ugarskoga sabora potkrijepljuju i dvije upute Marije Terezije iz 1745. godine u kojima se imenuju povjerenici za priključenje triju donjoslavonskih županija. Oni su srijemsku, požošku i virovitičku županiju podvrgnuli banskoj vlasti. U jednom izvješću povjerenika iz 1745. godine izrijekom stoji: "Od ostatka Slavonije i Srijemskog okruga (koji nije potpao pod Vojnu krajinu) ... stvorene su tri županije i potčinjene banskoj vlasti Kraljevine Hrvatske, a preko nje i ugarskoj kruni". Kraljica je to ozakonila otpisom od 27. travnja 1746. godine riječima: "Odobravamo i potvrđujemo i to što su naši kraljevski povjerenici preostali dio Srijema i Donje Slavonije nakon oblikovanja triju krajina priključili u javnom, sudbenom i upravnom pogledu banu Kraljevina Hrvatske i Slavonije". Oblasti Donje Slavonije svoju podložnost banu priznaju u mnogim predstavkama što su ih upućivali Hrvatskom saboru. Virovitička županija u svojoj predstavi od 9. prosinca 1745. godine ističe: "Molit ćemo svemogućega Boga žarkim molitvama da ono što je on svojom dobrostivošću povežao, opstane sve do konca svijeta i da ga nijedno vrijeme nikada ne rastavi". Takvo stanje pretpostavljaju i svi kraljevski otpisi, s time da se u njima ističe da su tri donjoslavonske županije u pitanju poreza podložne Ugarskom namjesničkom vijeću, a u svim drugim pitanjima jedino i isključivo Kraljevini Hrvatskoj. Zbog toga se te županije 1751. godine obraćaju banu za posredništvo kod kraljice za obranu prava da imaju vlastite izaslanike na Ugarskome saboru i stalno ističu da bana "priznaju i časte i poštuju kao svoga poglavara". Hrvatski je sabor podupro njihovu molbu, a pravo učešća na ugarskom saboru ozakonjeno je u čl. 23. iz 1751. godine. Izravno sudjelovanje na Ugarskome saboru ne protivi se podređenosti tih županija banskoj vlasti.*

U ovom razradku saborski odbor posebno se osvrće na činjenicu da donjoslavonske županije izravno sudjeluju na Ugarskom saboru, što su Ugri smatrali dokazom da te županije pripadaju Ugarskoj. Glavni protudokaz je činjenica da te županije potpadaju pod bansku vlast, a ta se vlast ne proteže na područje Ugarske. Među svojim dokazima posebno iznose činjenicu da je na Ugarskom saboru 1741. godine potvrđeno pravo Hrvatske na sve donjoslavonske županije. To je potvrdio i sabor 1751. godine u čl. 3, 17. i 29, kao i kraljeva odluka iz te godine. Na tom saboru izrijekom su i ugarski staleži ustvrdili govoreći o državljanstvu (indigenatu) Odeschalchija: "Srijem i ostale ondje spomenute županije... priključene su Kraljevini Donjoj Slavoniji snagom zakonskih čl. 18. i 50.1741. Stoga čl. 23. iz 1751. godine može imati samo onaj smisao koji je u skladu s kraljevom odlukom, opetovanim kraljevim otpisima i vjekovnom praksom." Hrvatski izaslanici pozivali su se na pritužbe i zahtjeve iznesene na tom zasjedanju Ugarskoga sabora u kojima se o Donjoj Slavoniji govori kao o dijelu Kraljevine Hrvatske, Dalmacije

i Slavonije. Konačno, u ovom razrasku poziva se saborski odbor na kraljevu odluku iz 1756. godine kojom se potvrđuje banska vlast u tim županijama: "... Tri županije na tom području (Donje Slavonije) podlažemo vlasti bana Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, na način kako su i ugarske županije podložne Ugarskom namjesničkom vijeću, osim u pitanju poreza".

I na Ugarskom saboru 1764. godine Donja se Slavonija u saborskim zaključcima, pritužbama i zahtjevima smatra dijelom Kraljevine. Od osobitoga su značenja zaključci Ugarskoga sabora iz 1790/91. godine u kojima se spominju Gornja i Donja Slavonija kao dijelovi Kraljevine. U zahtjevima koje su hrvatski izaslanici podastrili izrijekom stoji: "Dok su sadašnje županije Donje Slavonije bile pod Turcima, dio bivše vukovarske, virovitičke i križevačke županije bio je pretvoren u krajinu što je činila današnji Varaždinski generalat. Kad je za kralja i cara Leopolda bila osvojena cijela Donja Slavonija..." itd.

Razradak se u daljem tekstu oslanja i na kasnije zaključke Ugarskoga sabora. Navode se pritužbe iznesene na saboru 1802. i 1807. godine kada je, među ostalim, uvršteno u saborske spise da "Kraljevstvo Ugarsko i Kraljevinu Slavoniju dijele rijeke Dunav i Drava, to je izvjesno statistički i zemljopisno". Imenovano je i posebno povjerenstvo za razgraničenje između Ugarske i Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije koje je nanovo utvrdilo da rijeke "Dunav i Drava, kao prirodna granica, dijele Ugarsku od Kraljevine Slavonije".

Saborski odbor pravo Hrvatske na Slavoniju potvrđuje i zaključcima Ugarskog sabora 1802, 1825/27. i 1830. godine. Među hrvatskim pritužbama nalaze se i one za Donju Slavoniju. Po prvi puta na Ugarskom saboru 1832/36. ugarski staleži traže da se Donja Slavonija pripoji Ugarskoj. Kao dokaz uzimaju Popis županija u jednom izdanju Verböcijeva djela Corpus iuris Hungarici, u kojem se donjoslavonske županije smatraju ugarskim teritorijem. Takvo dokazivanje se u razrasku opovrgava time što taj popis nema nikakve zakonske vrijednosti, a u njemu ima i drugih krivih postavki o pripadnosti pojedinih područja. Razradak iznova rezimira dokaze iz zaključaka ugarskih sabora od 1715. do 1832. godine u kojima se Donja Slavonija nedvosmisleno navodi kao dio Kraljevine.

Svoju argumentaciju o pripadnosti Donje Slavonije saborski odbor potkrijepljuje i dokazima u svezi s uređenjem pučkog ustanka i sudbenog ustrojstva. Svi zakonski propisi počam od 1538. pa do 1741. godine utvrđuju da se podizanje vojske na opći ustanak u Donjoj i Gornjoj Slavoniji i Hrvatskoj uređuje na Hrvatskom saboru. Hrvatska se u

sudstvu od davnine, zajedno sa Slavonijom, držala vlastitog običajnog prava, što uostalom ističe i Verböczy u svome Zakoniku. U razratku se donose pojedinačni dokazi počam od XV. st. posebno s obzirom na oktavalne sudbene dane, način pozivanja na ročište i sudbene prizive. Posebnosti hrvatskoga zakonodavstva prisutnog i u Slavoniji potvrđuje i članak 88. Ugarskoga sabora iz 1659. godine kada se zaključuje da i u "Kraljevinama Slavoniji i Hrvatskoj valja obnoviti sudove prabilježnika i županija, pridržavajući nepovredivost banskoga stola". U odredbama o Banskom stolu uvijek se navodi njegova nadležnost u cijeloj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Iz svega toga proistječe da je Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija od svojih prvih veza s Ugarskom pa do najnovijih vremena imala zasebno običajno pravo i posebno zakonodavstvo. To je dobilo svoj izraz i u zajedničkim sudskim institucijama koje postoje u Donjoj i Gornjoj Slavoniji, a to su Sudbeni i Banski stol.

Temeljem izvora u razratku se pravo na Donju Slavoniju dokazuje ustanovom banske vlasti. Za Vladislava ban je u Slavoniji imao podignuti jedan banderij, a u vrijeme kralja Rudolfa 1578. godine nadvojvoda Karlo sva pitanja ondje rješava dogovorno s banom. Bansku nadležnost potvrđuje i Ugarski sabor 1791. godine odlukom da je ban nadležan i za slavonske krajeve temeljem čl. 11. iz 1608. godine. U tom smislu odbor se poziva i na činjenicu da su u Hrvatskom saboru donjoslavonske županije imale ista prava kao i ostale županije u Hrvatskoj: one su 1805. godine izglasale da latinski ostane službeni jezik u Hrvatskoj, s punim su pravom sudjelovale u izboru prabilježnika i donosile upute izaslanicima na Ugarski sabor.

Istraživši povijesne izvore saborski odbor opširno pobija navode u knjizi Croatia et Slavonia disquisita koju su Madari objavili u Budimu 1839. godine i njome žele dokazati pravo Ugarske na Donju Slavoniju. Odbornici se pri tome oslanjaju na dokaze koje su već donijeli osvrćući se na povijesnu pripadnost Donje Slavonije Hrvatskoj u četiri razdoblja.

U paragrafu 39. pisac raspravlja o granicama i krajevima Slavonije kao i o odnosima Hrvatske i Slavonije prema ugarskoj kruni. Saborski odbor dokazuje kako je Slavonija imala zasebna prava prema Ugarskoj, što je i o zakonjeno 1715. godine na Ugarskom saboru u čl. 120. Isto vrijedi i za zakone o općem ustanku koji su isti za Donju i Gornju Slavoniju.

U paragrafu 40. pisac knjige dijeli Slavoniju na Gornju i Donju, a Donjom smatra područje od Save do Dubice, protivno svim činjenicama.

Na str. 49-50. pisac raspravlja o stavovima povjesnika da su srijemska, požeška i vukovarska županija u XV. st. pripadale Ugarskoj. Kako su stajališta povjesnika različita, često međusobno suprotna, odbor to samo konstatira oslanjajući se na ranije

iznesene dokaze. Podrobno se osvrće na pisanje Fausta Vrančića, Istvanffyja, Martina Szentivanyja, zatim na popis iz 1715. godine, nakon oslobođenja od Turaka.

Na str. 57. kao dokaz navodi se činjenica da su izaslanici donjoslavonskih županija u Ugarskom saboru imali sjedište među onima iz ugarskih. Svoje dokazivanje pisac nastavlja činjenicom da je kralj Matijaš zasebno na sabor pozvao požrešku županiju. Ipak pisac priznaje (str. 59) kako Pray tvrdi da su požreška i srijemska županija u Slavoniji, isto tako da se u kraljevinskom katastru iz 1699. godine navodi peti okrug Ugarske (s donjoslavonskim županijama), a Ugarska je imala samo četiri okruga.

To što su palatin ili sudac kraljevskog suda ponekad održavali sudove u donjoslavonskim županijama ništa ne govori protiv prava Hrvatske na Slavoniju jer drugi dokazi jasno potvrđuju bansku vlast na tome području (str. 65-73).

U spomenutoj knjizi (str. 109) pisac raspravlja o granicama i o jeziku i priznaje da to područje pripada Hrvatskoj, ukoliko bi se granice određivale po rijekama i jeziku.

No, primjećuje da se Donja Slavonija ne može odijeliti od veze s Ugarskom. Na takvu argumentaciju saborski odbor odgovara tvrdnjom da Hrvatskoj nije niti bila nakana da se odvoji od Ugarske. Autor se posebno osvrnuo na knjižicu N. Škrka Temelji kojima se dokazuje da tri donjoslavonske županije oduvijek potpadaju pod vlast slavonskog bana (str. 112-126) nastojeći pobiti ondje izložene stavove i tumačenja izvora. Pozivajući se na svoju prethodnu analizu dokumenata te odbacujući argumentaciju autora knjige Croatia et Slavonia disquisita kao površnu i neutemeljenu, saborski odbor podržava Škrčeve stavove navodeći i neke druge dokumente koji ih podupiru.

Saborski odbor, nadalje, smatrajući da autor knjige Croatia et Slavonia disquisita pogrešno i površno tumači neke dokumente i povijesne izvore kao da potvrđuju njegove stavove, jedno po jedno pobija njegova tumačenja. Ističe da ovakvi pokušaji povrede vjekovnih prava i zakona nanose štetu i kralju i Ugarskoj i Hrvatskoj koji su zajednički donijeli osporavane zakone, a riječ je upravo o zakonima na kojima se temelji povezanost Hrvatske s Ugarskom. Odbor izražava vjeru u pravednost vladarske kuće i razboritost ugarskih staleža: staleži pak i redovi hrvatski neprestance će čuvati vjernost, opsluživati svoje zasebne zakone i imati zaštitu u svome poglavaru banu.

Anno Domini 1843, 11. et sequentibus Ianuarii, item 17. et sequentibus Martii diebus Zagrabiae, sub praesidio illustrissimi domini Aloysii Busan, sacratissimae caesareo-regiae apostolicae maiestatis consilarii aulici et inclytae regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Tabulae iudiciariae praesidis; praesentibus magnifico et spectabilibus ac perillustribus dominis Nicolao Mixich de Also-Lukavec, sacratissimae caesareo-regiae apostolicae maiestatis consilario, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae excelsique banalis officii protonotario, Iosepho Briglevich, praefatae Tabulae iudiciariae notario, una praesentis deputationis actuario, necnon Eduardo Zerpak, complurium dominorum fiscali procuratore, omnibus complurium inclytorum comitatum sedis iudiciariae assessoribus, in merito elucubrandi Croatiae cum Slavonia municipalis nexus servatae regnicolaris deputationis acta.

Postquam status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae 10. et sequentibus mensis Augusti anni 1840. diebus generaliter congregati ex praestita per dominos regnorum horum ablegatos diaetales relatione cum dolore intellexissent quod in postremis regni Hungariae partiumque adnexarum comitiis status et ordines regni Hungariae ab exemplo Diaetae anni 1832/6. regnum Slavoniae neutiquam cum regno Croatiae connexum esse, verum separatam a Croatia regni Hungariae integram partem constituere non modo statuerint, sed et usque adeo adurserint, ut cum convulsione praevalentis usus nec gravamina regni Slavoniae cum postulatis et gravaminibus regni Croatiae altissimo loco substrata fuerint, fundata sollicitudine ducti iidem regnorum horum status et ordines quaestionem hanc in proxime venturis regni comitiis discussioni diaetali denuo substernendam venire, deputationi huic illam mediante articulo 11. detulerunt provinciam, ut pro futura dominorum ad proxima regni Hungariae partiumque adnexarum comitia exmittendorum ablegatorum informatione deservituram illustrationem nexus Croatiae cum Slavonia elaboraret suamque desuper relationem praestet. Cui deputationi excellentissimus dominus excelsi eorum adhuc vacantis banalis officii locumtenens regius Georgius Haulik, ecclesiae Zagrabiensis episcopus (tit.), subin etiam ex Inferioris Slavoniae comitatibus condeputatos, utpote dominos Ioannem Csoka, inclyti comitatus Posegani substitutum vicecomitem, et Franciscum Dellimanich, inclyti comitatus Verocczensis ordinarium iudicem nobilium adiungere, eatenusque praeattactos comitatus edocere dignabatur. Cum interim Slavonici domini deputati, etsi per

praesidem deputationis huius adhuc pro mense Augusto 1842. fine praevio evocati pro praefixo deputationis termino, sese impeditos esse medio responsoriarum ad praesidem deputationis exaratarum declarantes non comparuerint, atque ideo initium deputationis in 11. Ianuarii anni currentis dillatum fuerit. Eo tamen non obstane iidem domini deputati, etsi denuo litteratorie per deputationis huius regnicolaris praesidem de termino servandae deputationis certiorati, pro tali tamen se nec hac vice comparere posse rescripserint et dominus condeputatus Koeroeskeny sese aequae litteratorie excusaverit. Hinc ne negotium hoc gravissimae sane considerationis diutius adhuc protrahatur, deputatio haec, ita sicut conflata est, operi se accinxit et in tali versando:

Primum et ante omnia e re videbatur deputationi huic in id inquirere, quomodonam factum sit quod in obversum praevigentis imperturbati, in regni legibus fundati usus et actualis Croatiae cum Slavonia sub eodem capite, regnorum utpote horum bano, municipalis unionis eatenus quaestiones quaequam sub comitiis regni Hungariae formari potuerint. Quem in finem deputationi huic relatio ablegatorum regnorum horum de dato 3. Augusti 1836. praestita, signanter pagina 34. et sequentibus, lucem affudit. Perspexit enim ex hac considens deputatio quod quaestio eatenus in sessione 14. Augusti 1833. occasione pertractati meriti glandinationis Slavoniae primitus mota, ast per paucos dumtaxat Hungaricorum comitatum ablegatos obscurata per illustrissimum eorum dominum Tabule statuum et ordinum praesidem ex incidenti illo, quod quaestio eatenus movenda ad pertractationem operati publico-politici spectaret neque legalis nomenclatio Inferioris Slavoniae de repente in aliam immutari possit, ab ulteriori pertractatione abstracta fuerit, quod nihilominus sub 5. Septembris 1834. ex incidenti benignae resolutionis regiae in merito urbariali emanatae, qua mediante statibus innuitur ut in tabella classificatoria constitutivorum sessionalium nomenclatio Districtus Banatici exmittatur et in locum huius voces "comitatus Temes, Torontal et Krasso" immediate post comitatum Zoliensem submiserantur, propositio facta fuerit ut ex incidenti praecitatae benignae resolutionis regiae nomenclationem Districtus Banatici ex contextu legis exmittendam disponentis etiam nomenclatio Inferioris Slavoniae exmittatur, cuiusmodi propositio in Tabula statuum et ordinum vi attributi sibi etiam relate ad illa, quae prius suae maiestati sacratissimae sub nomenclatione Inferioris Slavoniae remonstrata erant, regressus acceptata fuit. Qamvis autem excelsa Tabula

procerum ad eiusmodi Tabulae statuum et ordinum propositionem accedere noluisse, eo tamen non obstante Tabula statuum concluso suo ultro inhaesit donec post complura utriusque tabulae mutua nuncia tandem Tabula procerum insistendo quidem contrarianti opinioni suae praecise, ne tractatum diaetalium progressus diutius remoram patiatur, in faciendam voto Tabulae statuum conformem repraesentationem consensit, erga quam benigna resolutio regia de dato 29. Octobris 1835. emanavit, vigore cuius sua maiestas sacratissima benigne declarare dignatur iuri regressus relate ad illa, quae conclusum utriusque Tabulae iam transiverunt et per benignam resolutionem regiam intacta relictata sunt, amplius locum non esse atque ideo nomenclationem Inferioris Slavoniae in contextu legis omnino retinendam venire, non contrariari interim suam maiestatem sacratissimam ut praeter nomenclationem hanc etiam tres Inferioris Slavoniae comitatus singillative nominentur. Tabula interim statuum et ordinum nec hac benigna resolutione regia contenta reddita, eadem denuo suae maiestati sacratissimae intuitu nomenclationis Inferioris Slavoniae ex tenore legis paenitus exmittendae remonstrandum proposuit. Excelsa vero Tabula procerum nec hac vice propositioni Tabulae statuum accedere voluit et motivo unice non iniciendae tractatibus diaetalibus remorae in expediendam repraesentationem consensit, quae etiam reluctantibus caeteroquin et resentientibus perhibente diario comitali regnorum horum ablegatis expedita fuit illudque post se resultatum traxit, quod sua maiestas sacratissima vigore benignae de dato 6. Martii 1836. emanatae resolutionis regiae declarare dignata sit eandem suam sacratissimam maiestatem quoad regressum in pertractationibus diaetalibus benigne declaratae menti suae ultro quoque insistere, cum nihilominus legibus in benigna resolutione regia de dato 23. Augusti 1835. citatis, articulis quippe 92.1715. et 23.1751, ipsi quoque status et ordines in repraesentatione sua de dato 21. Septembris 1835. inhaereant atque in illa etiam quam recens substraverunt palam declarent se quorumvis iura salva esse velle, summefatam sacratissimam maiestatem praeprovocatarum legum prout et articulorum 120.1715 et 27.1723 vigore salvo non refragari quo minus in locum expressionis comitatuuum Inferioris Slavoniae comitatus Posega, Verocza et Szerem nominetenus articulis uralibus inserantur.

Hac itaque modalitate nomenclatio Inferioris Slavoniae ex tabulis legum annorum 1832/6. et 1840. emansit quidem, immo in postremis anni 1839/40.

comitiis a gravaminibus Inferioris Slavoniae cum gravaminibus Croatiae insimul altissimo loco substernendis praescissum fuit. Cum interim factum hoc in nulla lege fundatum et usui in comitiis hactenus semper praevigenti contrarium iuribus regnorum adnexorum praeiudicare non possit, idcirco municipalis inter Croatiam et Slavoniam nexus porro quoque salvus mansit. Quia interim ex his, quae acta sunt, ad illa, quae in futurum agentur, facile est concludere, idcirco deputatio haec revocatis in memoriam legum tabulis, actis praeterea diaetalibus, dictionibus in Diaeta regni hoc in obiecto habitis, repraesentatione ex Conferentia banali sub 28. Februarii 1835. eodem in merito suae sacratissimae maiestati substrata, diplomatibus praeterea ex archivis regnorum horum et excellentissimi domini episcopi Zagrabiensis pro usu obtentis, nec secus editis in materia hac operibus typis vulgatis in trutinium sumptis et respective in subsidium vocatis, resultatum eorum, quae hoc in obiecto comperit et elucubravit, sequentibus comprehendit, et quidem:

Etsi quidem certum et indubium sit quod municipali inter Croatiam et Slavoniam nexu et sub eodem capite, regnorum utpote Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bano, unione in legibus regni fundata actu etiam persistente, siquidem de municipali regnorum horum labefactando nexu invitis regnorum eorundem statibus et ordinibus, obstante articulo 120.1715. amplius cum effectu quopiam agi nec possit, cum nihilominus praevidere liceat eo non obstante eatenus nisum quempiam in regni Hungariae comitiis sese certo certius exeriturum esse, hinc materiam hanc inde a primitiva regnorum horum cum Hungaria unione usque ad moderna tempora ordine chronologico, iuxta subdivisionem iam a Conferentia banali mense Februario 1835. Posonii servata adoptatam, illustrandam censuit haec deputatio, utpote totum opus in quatuor epochas partiendo, et quidem: ab initio coniunctionis regnorum horum cum Hungaria usque Mathiam I. Corvinum intercedens tempus pro epocha prima, dein a Mathia Corvino usque cladem Mohachiensem pro epocha secunda, a clade hac usque annum 1715. pro epocha tertia, et ab anno 1715. usque moderna tempora pro epocha quarta defigendo.

EPOCHA PRIMA

1. Fidei historicorum innitur quidem illud, Hungaros mox occasione primae regionum quae nunc Hungaria compellantur occupationis non modo usque Savum, sed et usque ad Mare Adriaticum, ita prout per Germaniam, Galliam et Italiam excursiones fecisse, et signanter sanctum Ladislaum erga preces Helenae, Zvonimiri, Croatarum regis, viduae, Belae, regis Hungariae, filiae, sancti Ladislai sororis et nonnullorum eidem adhaerentium suppanorum anno 1089. partes has intestinis seditionibus conturbatas usque ad Colapim invasisse; sed una certum et id est: transitorias has invasiones nihil stabilitatis habuisse iusque coronae regni Hungariae ad provincias inter Dravum et Mare Adriaticum sitas primum sub Colomanno, sancti Ladislai filio, anno 1102. per pacta conventa firmum evasisse atque tunc teste Nota Thomae archidiaconi Spalatensis in Historia Salonitana conspicua, per omnes historicos pro diplomatico documento recognita, primores gentis Croatarum pacta cum rege Colomano sic inivisse quod videlicet illi per regem adversus hostes evocati usque Dravum propriis sumptibus, inde vero versus Hungariam ad expensas regis armati et militibus stipati adfuturi sint. Idcirco iam tunc regna Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae cis Dravum sita cum regno Hungariae, per libera pacta conventa prima vice coniuncta et pro sociis regnis teste celeberrimo domestico Hungaro scriptore Pray habita sunt et inter eadem regna et Hungariam Dravus pro limite agnitus fuerat.

2. A tempore Colomani regis plures regum filii ducis titulo his regnis praeerant: sic Emericus et Andreas, Belae III filii, Croatiae et Dalmatiae, Colomanus rex Ruthenorum, Andreae II filius, item Bela, filius Belae IV, totius Slavoniae duces vocabantur. Primus qui se totius Slavoniae banum scripsit, occurrit ad annum 1205. (Fejer, Codex diplomaticus stirpis Arpad, pag. 106) Stephanus alias Csepanus, filius Miksa, comes Segniae una Simeghiensis. Hunc dein secuti sunt plures bani, qui totius Slavoniae banorum titulo usi fuerunt. Sic in specie:

3. Existunt in archivo regnorum horum originale diploma Mathaei, bani totius Slavoniae, de 1270. Item

4. Diploma Caroli regis de anno 1325. Mikych, bani totius Slavoniae, mentionem faciens et iurisdictionem eius in quosvis nobiles totius terrae ultra fluvium Drava sitae diserte stabiliens, quod siquidem in Vissegrad seu in

Hungaria emanasset et quidquid ultra fluvium Drava situm est, ad iurisdictionem bani spectare diserte agnosceret, utique totam hodiernam Inferiorem Slavoniam iurisdictioni bani subiectam fuisse diserte agnoscitur. Item

5. Existunt in archivo episcopatus Zagrabiensis litterae Elisabethae reginae Maioris de 1283. et 1284, quibus decimae oppidorum reginalium Veröcze et Lipova ac totius Slavoniae episcopo Zagrabiensi velut ad proprietatem eius spectantes restituuntur adeoque comitatum Veröczensem et tunc et antea ad Slavoniam pertinuisse manifestum fuit. Nisi enim iam antea et ius hoc ad episcopum et comitatus Veröczensis ad Slavoniam pertinuisset, decimae hae non restitutaе, sed de novo collatae fuissent. Litterae hae reginales confirmantur privilegialiter per regem Carolum 7. Idus Iunii 1284, per Elisabetham, alteram reginam Hungariae anno 1307. et regem Leopoldum anno 1685.

6. Existunt porro in archivo regni relatoriae capituli Zagrabiensis de anno 1349. ad Nicolaum, totius Slavoniae banum, super tributis quae uspiam in regno indebite fuissent inducta, in quarum serie ponuntur duo tributa in Velika, loco comitatu Posegano ingremiato, inducta; ponitur Zdenc prope Diako situm in comitatu Veröczensi, ex quo clare liquet bani Slavoniae auctoritatem ad praecitatos comitatus velut Slavoniae integram partem efficientes fuisse extensam.

7. Existunt relatoriae capituli Zagrabiensis Nicolao, totius Slavoniae et Croatiae bano, sonantes, contextum certi mandati eiusdem bani totius Slavoniae et Croatiae erga querimoniam nobilium regni Slavoniae, inter fluvios Dravam et Zavam existentium, emanati in se complectentes, de 1349. Zagrabiae emanatae, irrefutabili argumento quod, cum Nicolaus hic fuerit banus totius Croatiae et Slavoniae, cum porro mandatum ad instantiam nobilium regni Slavoniae (non Croatiae) inter fluvium Drava et Zava existentium expediverit, clarissime per id illustretur inter fluvios Dravum et Savum comprehendi totam Slavoniam, et quia totum supponit partes sui integrantes, hae fuerint Inferior et Superior Slavonia. Croatiam vero, cuius aequae banus fuit, constituerit alia regio quae non est inter fluvios Dravum et Savum, utpote illa quae est intra Savum et Colapi atque usque Mare Adriaticum et fluvium Unna exporrigitur, quum ultro adhuc, antequam pars illa, quae et de praesenti Croatia Turcica audit, avulsa fuisset, extensa erat. Cuiusmodi subdivisio et nomenclatio ad moderna usque tempora transmissa est.

8. Diplomata Colomanni et Belae, totius Slavoniae ducum. Colomanni quidem de anno 1231. privilegium hospitibus in suburbio castris Valko concessum et per Belam IV anno 1344. pro recepto more corroboratum sequentia in se complectitur: Cum privilegium charissimi fratris nostri regis (Ruthenorum) Colomanni, ducis totius Slavoniae felicitis memoriae, per hospites in suburbio castris Valko commorantes nobis super libertate ipsorum concessum fuisset oblatum, nos illud legitime concessum ratum habentes et firmum de verbo ad verbum duximus inserendum" etc. Belae autem anno 1269. privilegium hospitibus de Sancto Ambrosio concessum inter caetera haec continet: Bela, Dei gratia dux totius Slavoniae, Dalmatiae, Croatiae ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire quod hospites nostri de Sancto Ambrosio ad nostram accedentes praesentiam, a nobis humiliter postularunt ut eos sub libertate habere et conservare dignaremur qua gaudent hospites nostri de Veröcze. Nos itaque supplicationibus eorum annuentes de benignitate nostra talem iisdem hospitibus nostris gratiam duximus faciendam quod a iurisdictione comitis de Veröcze sint liberi et immunes.

Ex his clarissime patet castra et comitatus de Valko et Veröcze ad territorium regni Slavoniae pertinuisse: secus hi principes, qua duces Slavoniae, haec privilegia largiri non potuissent. Si autem comitatus Posega, Valko et Veröcze, si totus tractus inter Dravum et Savum situs ad regnum Slavoniae pertinet, citra dubium et comitatus Syrmienensis caeteris a Dravo remotior et pariter inter Savum et Danubium, ubi hic Dravum iam in se recipiens Hungariam a Slavonia Inferiori dividit, situs ad ambitum regni Slavoniae non spectare non potest.

9. Existit in archivo regni diploma Ludovici regis in Vissegrad anno 1359. pro parte quorumlibet hominum totius Slavoniae emanatum, vi cuius iubetur ut nullus eorundem in praesentiam Curiae regiae aut aliorum iudicum extraneorum ex ista parte fluvii Drava existentium citari valeat, verum omnes in praesentia bani regni Slavoniae iudicium recipere teneantur: irrefragabili documento iudices ultra Dravum existentes respectu hominum cis Dravum existentium plane pro extraneis fuisse declaratos adeoque totam Slavoniam, velut cis Dravum, vel potius, relate ad Hungariam, ultra seu trans Dravum existentem bano subordinatam fuisse. Item,

10. Existit diploma Sigismundi regis Budae anno 1402. emanatum, quo mediante proxime praecedens Ludovici diploma per extensum confirmatur.

11. Existit diploma Nicolai de Gara, regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bani, continens attributam nobilitati Slavoniae auctoritatem eligendi et deponendi notarium. In sequelam cuius diplomatis concurrerunt et actu concurrunt Inferioris Slavoniae comitatus et liberae regiaeque civitates in electionem protonotarii etiam de praesenti.

12. Existit diploma Sigismundi regis Agriae anno 1406. emanatum Hermanno, comiti Cileiae et Zagoriae Dalmatiaeque, Croatiae et totius Slavoniae bano, sonans evidenti argumento praeter Dalmatiam et Croatiam insuper totam Slavoniam bano fuisse subiectam; cuiusmodi vocula totius omnino gravissimae est considerationis: nam non dicitur sive totius Dalmatiae, sive totius Croatiae, sed tantum penes Slavoniam additur vocula totius id innuens, Slavoniam hanc fuisse duplicem, Superiorem et Inferiorem, atque totam iurisdictioni bani subordinatam fuisse.

13. Diploma Hermanni, Cileiae comitis et Slavoniae bani, in archivo regni reperibile, sub Sigismundo rege emanatum, reliqua inter complectitur haec: "Una cum praelatis, baronibus regnique Slavoniae proceribus in Zagrabiensi, Varasdinensi et de Veröcze comitatibus constitutis, ad praesentes octavas confluentibus; item, quod non plures nisi quatuor octavas instituemus in quibus universis nobilibus regni Slavoniae in Crisiensi, Zagrabiensi, Varasdinensi et de Veröcze comitatibus iudicium et iustitiam etc; manifesto argumento comitatus praevios eorum iam ad Slavoniam pertinuisse.

14. Existit conclusum statuum Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae, quod sic incipit: Nos Mathko de Talovcz, regnorum Dalmatiae, Croatiae ac totius Slavoniae, nec non Petrus de eadem Talovcz, eorundem regnorum Dalmatiae et Croatiae bani etc., Crisii anno 1439. emanatum, de qualiter compescendis malefactoribus conditum, cuius ingressus perhibet nonnunquam plures fuisse eodem tempore banos et voculam totius Slavoniae, praeter Croatiam et Dalmatiam isthic quoque adoptatam deservire ulteriori argumento confirmandae illius thesis: Slavoniam non fuisse unicam, uti Croatia aut Dalmatia, sed fuisse duplicem, Superiorem quippe et Inferiorem, et ideo totam fuisse compellatam velut utramque iurisdictioni banali subordinatam.

15. Tributum marturinarum (cuius vocis varia est explicatio) per Colomanno regem introductum fuit teste articulo 27.1222. in his verbis: Marturinae iuxta consuetudinem a Colomanno rege constitutam solvantur. Tributum hoc

tantummodo exigebatur in regno Slavoniae secundum Alberti regis articulum 7.1439. sic sonantem: *Lucrum camerae in regno Hungariae, quinquagesimam in partibus Transylvaniae ac marturinas in regno Slavoniae exigi consuetas more alias ab antiquo consueto exigi faciemus reducentes ad statum tempore domini Ludovici regis observatum.*

Scilicet Ludovicus I etiam marturinarum tributo *lucrum camerae in Hungaria vigens substituere nitebatur, ast iam sub Sigismundo rege marturinae revectae sunt et ideo Albertus morem hunc non velut novum, sed tanquam alias ab antiquo consuetum praecitato articulo 7.1439. usque Ludovici I tempora stabilivit. Vladislaus autem anno 1492. approbavit articulo 26 sequentis tenoris: Lucrum camerae in regno Hungariae, quinquagesimas in partibus Transylvanis ac marturinas in regno Slavoniae exigi consuetas maiestas regia more ab antiquo consueto, temporibus videlicet Sigismundi et Alberti regum, exigi faciat. Atque certum est in toto tractu inter Dravum et Savum, etiam in comitatibus Posega et Valko, tributum marturinarum usque annum 1351. viguisse quia hoc anno conditus articulus 12 sic sonat: Lucrum etiam camerae nostrae nobiles inter fluvios Drava et Sava ac de Posega et Valko cum aliis viris nobilibus regni nostri unanimiter solvere teneantur nec ratione collectae marturinarum, bansul mora vocatarum, amodo et in posterum molestentur, sed ab omni exactione aliarum quarumlibet collectarum hactenus persolvi consuetarum exempti paenitus tanquam caeteri nobiles nostri aliarum partium et immunes habeantur. Igitur dubio caret nobiles inter Dravum et Savum, etiam in comitatibus Posega et Valko degentes, ducentorum et quod excedit annorum decursu marturinarum tributo fuisse obnoxios et huic prima vice per Ludovicum tributum in regno Hungariae vigens, utpote *lucrum camerae, fuisse substitutum, quod tamen mox Sigismundus abrogavit reducto tributo marturinarum, per Albertum et Vladislaum iterum substituto, atque ideo tractum inter fluvios Dravum et Savum, etiam comitatus Posega et Valko seu Inferiorem Slavoniam inde a tempore Colomanni non ad territorium regni Hungariae, verum ad ambitum regni Slavoniae pertinuisse, in quo solo tributum marturinarum obtinebat.**

16. In constitutionibus statuum et ordinum regni Hungariae de anno 1445. in supplementis *Ad vestigia comitorum, thomo 2., pagina 17, articulo 4. sequentia leguntur: Item omnia fortalitia in ipso disturbio erecta usque ad octavum diem praefati festi Sanctae Trinitatis per eos, qui ea errexerunt vel*

nunc possident, sub poena infidelitatis deponantur; in partibus tamen regni Slavoniae penes Zava et Transylvanis ac Posega fortalitia propter metum Turcarum facta, si que ex iis deponi debeant, relinquuntur voluntati nobilium partium earundem et deponenda sub praedictis poenis deponantur exceptis quinque castris, videlicet castro Palota Nicolai vaivoda in comitatu Albensi et Veröcze Emerici, filii vaivodae de Marzal, in regno Slavoniae etc.

Hic manifeste loca capitalia a quibus comitatus nomina habent - Posega et Veröcze - in Slavonia situari exponuntur et iurisdictioni banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae per voces partium earundem subiectae esse declarantur.

17. Adsunt in archyvo regnorum horum litterae statuum et ordinum regni Hungariae ad status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae de anno 1448., quibus illi hos provocant ut castellum Bache, in loco qui olim ad comitatum Valko spectabat et nunc regimini Brodensi ingremiatur praeexistens, velut iam dirutum nunquam amplius reaedificetur. Potestne autem vel concipi ut status regni Hungariae status regnorum horum intuitu non reaedificandi praecitati castelli interpellassent nisi castellum hoc, una cum territorio in quo situabatur, ad territorium Slavoniae spectasset?

Indubium itaque ex praemissis fit totam Slavoniam, ita sicut nunc fit, et antiquissimo tempore ad epocham primam relato Croatiae unitam et bano subordinatam fuisse.

EPOCHA SECUNDA

1. In archyvo regnorum horum reperitur diploma Mathiae regis ad instantiam nobilium regni Slavoniae, Budae anno 1465. emanatum, vigore cuius iidem in praehabita antiqua consuetudine et libertate eligendi protonotarium confirmantur; in cuiusmodi vetustissimi iuris exercitio iurisdictionum Inferioris Slavoniae ablegatos cum ablegatis Superioris Slavoniae et Croatiae in regnorum horum congregatione insimul congregatos de praesenti etiam constitui iam superius in epocha prima, puncto 11. dictum, isthic etiam velut in epocha quoque secunda per Mathiam regem confirmatum adducere expedit.

2. Existit in archivo regnorum horum mandatum Mathiae regis de anno 1477. nobilibus et aliis possessionatis hominibus in regno Slavoniae sonans, erga supplicationem Nicolai Dombo, Ladislai Gereben et Petri Bikzady, qua exmissorum totius Slavoniae, in Corneuburg exaratum, reliqua inter mox initio haec continens: Intelleximus tribulationes, angustias et calamitates vestras quas per Turcarum incursum novissime percepistis. Dein inferius mandat idem rex Ioanni Thuz de Lak et Ladislao de Egervara, regnorum Slavoniae et Croatiae bano, ut illis generalem congregationem indicat, in qua de defensione sua mutua consilia ineant et penes banum etiam regni capitaneum eligant qui regnum illud ab hostium incursionibus praecavere debeat. Cui exhinc clarum non est quod, cum mandatum hoc erga supplicationem exmissorum Slavoniae contra depopulationes Turcarum adiutorium a rege petentium emanaverit, per id intellecta fuerit Slavonia Inferior velut Turciae contermina et Turcicis invasionibus eotum exposita? Quod porro huius sic intellectae Slavoniae et Croatiae homines ad eandem congregationem sub auspiciis bani servandam inviati fuerint et ipsis ius nominandi regni capitaneum collatum fuerit, in cuius iuris sicut eotum Inferioris Slavoniae homines cum hominibus Croatiae simultanee adepti exercitio versabantur, ita tale per omnes de praesenti quoque exerceri, cui non constat?

3. Habet episcopus Zagrabiensis in archivo suo litteras assecratorias Lupi, Rasciae despotae, de dato Budae feria secunda proxima post octavam Corporis Christi 1478. emanatas, quibus mediantibus castrum suum Fejerkő, nativo idiomate Bela Ztena, in Slavonia situm decimae absque ulla marcarum a decimatoribus episcopalibus desumptione prius per castellanum et officiales Rasciae despotae Vuk dicti practicari solita submittit; castrum autem hoc etiam in comitatu Posegano reperiri constat. Ius hoc episcopi Zagrabiensis privilegialiter confirmavit rex Leopoldus 22. Ianuarii 1685.

4. Habet episcopus Zagrabiensis sententiales bani Slavoniae Ladislai Egervara de anno 1478. quibus oppidum Zdenczy, prope Diako in comitatu Veröczensi situm, ad praestandas decimas adstringitur.

5. In archivo regnorum horum existens diploma Vladislai II de anno 1495. perhibet Ioanni Corvino, regnorum Slavoniae, Croatiae et Dalmatiae bano, fuisse mandatum ut vaivodas velut plurium scelerum patratores per regnum Slavoniae, et singanter in comitatibus Crisiensi et de Veröcze in ordinem redigat, manifesto argumento Slavoniam, tam illam, cui Veröczensis, quam

illam, cui Crisiensis comitatus adiacet, isthic fuisse intellectam, iam autem Veröczensem ad Inferiorem, Crisiensem ad Superiorem Slavoniam spectare, sicut certum est, ita una et id indubium quod per nomenclationem Slavonia intellecta fuerit utraque, utpote Superior et Inferior Slavonia.

6. Evenit ex eiusdem regis diplomate in archyvo regni existente, de anno 1498., quod rex Vladislaus II inhibuerit capitulum Bosnense a faciendis in Slavonia executionibus propterea quod regnum Slavoniae alioquin tribus provisum sit capitulis. Capitula haec specificè non recensentur, sed constat temporibus illis post Zagradiense et Chasmense aliud intelligi non potuisse quam Poseganum; si proinde capitulum Poseganum adeoque ipsum caput comitatus Posegani in Slavonia fuit, necessario comitatus quoque ad Slavoniam spectabat. Caeteroquin autem

7. Produxerat episcopus Zagradiensis in controversia ipsum inter et Quinqueecclesiensem episcopum de decimis partium illarum agitata diploma Ludovici II, in quo omnia illa tria capitula enumerantur et Slavoniae esse dicuntur.

8. Produxerat etiam capituli Posegani relatorias ad banum Slavoniae directas, ex quibus apparuit habuisse et banum in rebus iudicialibus capitulo illi mandandi auctoritatem et illud suam parendi obligationem agnovisse. Imo

9. Produxerat certum instrumentum quo docetur capitulum Poseganum erga requisitionem vicebani processisse. Hinc autem claram temporibus illis partium earum a magistratibus regni Croatiae et Slavoniae, a bano quippe praecipue, sed et a vices eius gerente vicebano dependentiam esse nemo non videt.

10. Produxerat denique aliud Vladislai diploma ad exactores marturinarum per quod iis intimat certa Crisiensis comitatus et Veroeczensis loca a praestatione illarum per se immunitata haberi. Iam vero marturinas nonnisi in Slavonia solvi solitas fuisse supra ostensum est.

11. Vladislaus rex in elargito statibus Slavoniae diplomate de anno 1496., quo sigillum regni renovat, ita ait: Nam regnum hoc inter duo flumina, videlicet Savum et Dravum, constitutum contra et adversus Turcas, christianitatis perpetuos hostes et inimicos sibi proxima loca tenens continuo bella exerce, et quia Slavonia dicitur ibi antemurale esse regni Ungariae. Iam autem

cum Slavonia Inferior, non Superior, velut a Dravo usque Savum extensa, esset Turcis proxima, ideo illam et non hanc intellectam fuisse indubium est.

Per decursum epochae secundae reperiuntur quidem in decretis Mathiae I, Vladislai II et Ludovici II nonnulla quibus devius sensus tribuitur et illud exinde deduci tentatur, quod Inferior Slavonia ad territorium regni Hungariae spectet; verum per haec sicut non revocantur illa, quae in prima epocha allata sunt, ita minime demonstratur comitatus hodiernae Inferioris Slavoniae ad regna adnexa non pertinere. Sic

Articulo 7.1478. tribus comitatibus Slavoniae Inferioris continuo adnectuntur quinque comitatus Hungariae; verum inde non sequitur omnes qui continua serie recensentur comitatus ad eiusdem regni territorium pertinere. Nam:

a) Hic non est sermo de limitibus regnorum adnexorum.

b) Frequenter in legibus vox regnum in latiori sensu sumitur pro iure coronae regni Hungariae, sic in specie articulis 33.1618; 23.1630; 35.1635; 18. et 65.1655; 118.1715. aliisque compluribus.

c) Sicut citato articulo 7.1478. non asseritur comitatus hodiernae Inferioris Slavoniae ad Hungariae territorium pertinere, ita non negatur eosdem ad regnum Slavoniae spectare.

d) Hoc articulo decernitur ut quinque annis iudicia universalia in comitatibus fieri solita non celebrentur propter inopiam regni, demptis comitatibus Posega, Valko et Syrmienti etc. in quibus diversa furticinia, latrocinia aliaque multiplicia malorum genera committi dicuntur. Quia ergo de iudiciis quae in comitatibus celebrari solebant et de criminibus quae in nonnullis tantum comitatibus grassabantur est sermo, hic non erat locus memorandae Slavoniae aut Hungariae, sed comitatus ad coronam Hungariae pertinentes nullo ad regnum habito respectu recenseri debebant illi in quibus haec iudicia propter peculiaria adiuncta porro quoque instituere oportebat.

Pari ratione illustratur etiam articulo 16.1498., quo decernitur ut iam non de 20, sed de 36 portis unus miles bene armatus statuatur, demptis certis comitatibus partium inferiorum, videlicet Posega, Valko, Syrmientis etc., quibus adduntur octo Hungariae comitatus et in his singulis a 24 portis armatus eques statui iubetur; scilicet, primo loco memorati tres comitatus ad

Slavoniam pertinere non negantur; porro partium inferiorum nomine etiam regni Slavoniae nonnullos comitatus comprehendi docet articulus 6.1471. Hic itaque ubi non de regno, sed de certis tantum comitatibus sermo est, iidem singillatim nominari debebant. Articulo 20.1498. Zagrabiensis episcopus et prior Auranae cum banderiatibus praelatis Hungariae, articulo 21 vaivoda Transylvaniae et banus Croatiae cum comite Temessiensi velut banderia habentes legales officiales, articulo 22 inter barones in hoc regno etiam comites de Frangepanibus et de Corbavia absque ulla distinctione memorantur; articulo 34 sub titulo in Slavonia recensentur capitales et filiales tricesimae in Hungaria partim, partim in Slavonia sitae, sine ullo discrimine; articulo item 38 inter civitates Hungaricas nominatur Mons Graecensis seu Zagrabria; articulo 5.1507. et 3. disponitur ut castra finitima, videlicet Jajcza, Zevrinensis, Nandoralbensis, Shabacz et Zebernik regia maiestas duabus semper personis pro officiolatu donet; articulo 53.1596. et 4. decernitur quod, si copiosior annona a maiestate Babocsam mitteretur, etiam poterunt praesidarii milites tam Kanisienses, quam Babocsenses et Capronczenses comitari; articulo 12.1608. ordinatur ut milites Germanos et alios externos, tam ex ipsa arce, quam etiam civitate Varasdinensi, nec non etiam ex Maran, Dévén, Koeszeg, Leva et Lipcse (quae omnia postrema sunt loca Hungariae) sua maiestas educi faciat. An ideo episcopatum Zagrabiensem, prioratum Auranae, comitatum Corbaviae, civitatem Zagrabiensem, castrum Jajcza, Nandoralbense, Shabacz et Zebernik, praesidium item Kaproncza et arcem et civitatem Varasdinensem ad territorium regni Hungariae spectare logice inferri potest?

Ita ex eo solum quia comitatus Posega, Veröcze, Valko et Syrmiensis tribus vicibus in Codice legum cum nonnullis Hungariae comitatibus in una serie recensentur, non sequitur eosdem ad territorium Slavoniae haud pertinere, ad quod per articulum 26.1492. cum articulo 12.1351. iunctum secundum praemissa sub eodem rege Vladislao iam relati fuerunt.

His conformiter explicitus articulus 30.152, quo nobiles partium inferiorum et signanter in 12 comitatibus a Zeverino usque Posegam in suis libertatibus conservandi decernuntur, nihil continet quod adnexorum regnorum territorio coarctando argumentum subministraret. Sic etiam:

Falluntur vehementer qui putant articulo 8.1492. clare enuntiari banatum Syrmiensem adeoque et hodiernum Districtum commissariaticum Syrmiensem ad territorium Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae non pertinere. Etenim:

aa) E septem decretis epocha hac Corpori iuris insertis, utpote Mathiae Corvini decretis 2 et 6, item Vladislai decretis 1, 2, 3, 4 et 5 videre est in conclusione talium subscriptos esse maiores magistratus, inter quos totidem vicibus comparet Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, Syrmiensis autem solummodo in duobus decretis Mathiae regis legitur et in decreto 2 Syrmiensis banatus honor vacans memoratur, in decreto 6 autem duo bani Syrmienses, Andreas de Zokol et Franciscus de Haraszt nominantur. Hinc patet Syrmiensem banatum sub Mathia I natum mox vicissitudinem subivisse et sub Vladislao desiisse.

bb) Syrmiensis banatus hodierni comissariatici districtus extensionem non habuit quia in legibus sub Mathia Corvino et Vladislao conditis Syrmiensis provincia comitatus vocatur, ut adeo banatus hic non proregiam, qualem banatus Slavoniae obtinet in integram provinciam auctoritatem, verum militare in finitimum castrum gubernium seu praefecturam castris confiniarii importaverit, quemadmodum videlicet articulo 67.1514. maiestas exoratur ut ad Jajczam banum constituat et articulo 16.1518. disponitur ut bani castrorum finitimorum semper in iisdem finitimis castris maneant.

cc) Sicut ex eo quia in articulo 8.1492. inter dignitates solis Hungaris bene meritis conferendas praeter vaivodatam Transylvaniae etiam Siculorum comitatus nominatur, non sequitur terram Siculorum ad ambitum Transylvaniae non pertinere, ita ex eo quia in eadem lege praeter Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banatus etiam Syrmiensis memoratur, non sequitur hunc etiam territorium a regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae distinctum habuisse.

dd) Tam rubrum, quam textus articuli docet: hic non de territorio vel limitibus, sed de praecipuis militaribus officiis et dignitatibus agi, neve aliis quam dignissimis Hungaris conferantur, statui.

ee) Iam olim inter ambitum sociorum regnorum modo duo, modo etiam tres bani numerabantur, quin territorium mutationem subiverit. Potuit itaque uni ex banis ex respectu militari in Syrmio habitanti dari nomen bani Syrmiensis, quin propterea ipsa illa provincia territorio ad quod spectat errepta fuisset aut eripi potuisset.

ff) Ioannes Corvinus Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus in Vladislai decretis 2, 4, 5. subscriptus una dux Liptoviae nominatur, quin comitatus Liptoviensis propterea a regno Hungariae separatus fuisset.

gg) Ab illis quae actu obtinent validum est ad illa, quae ante saecula obtinere poterant et nostro visus puncto tali, quale coetaneis erat, per ipsam temporis intercapedinem subducta sunt, argumentum. Sicut ergo si aliquis exinde quia universitas Campi Turopolya in regni Hungariae Diaeta seorsivum repraesentantem voto gaudentem in persona comitis sui terrestris habet, erronee concluderet territorium Campi Turopolya in comitatu Zagrabiensi non situari, cum comitatus Zagrabiensis velut pars adnexorum regnorum per ablegatos regni in Diaeta repraesentetur, ita erronee etiam subinferretur comitatum Syrmiensem, si etiam eidem aliquo tempore quispiam titulo bani condecoratus praefuit, per id a territorio ad quod spectat avulsum fuisse aut potuisse avelli.

EPOCHA TERTIA

In epocha tertia diuturnum iugum Turcicum subivit Inferior Slavonia, attamen:

1. Status et ordines regni Slavoniae perhibente eorundem articulo 14.1538. Corpori iuris inserto item post articulum 26 in fine victualia pro exercitu ad Velike, comitatus Posegani, et Veröcze, huius nominis comitatus loca, devehi iubent unaque victualium aestimationem ibidem observandam defigunt. Partiuntur porro praecitato articulo Slavoniam trifariam, ita ut altera pars, quae est penes Dravum, videlicet comitatus Varasdinensis et ab illo usque ad Veröcze seu interiacens pars comitatus Crisiensis ad Veröcze; altera pars, et quidem comitatus Zagrabiensis ex utraque parte Savi usque ad Kupam nec non bona episcopatus Zagrabiensis et pertinentiae castri Monoszlo, quas comitatui Crisiensi ingremiari constat, ac integer portus ad Velike; tertia denique et interior pars regni ad Ujudvár conducere locaque debeant ac teneantur; quae autem praeter specificè recensita loca comitatum Varasdinensis, Crisiensis, Veröczensis et Zagrabiensis adhuc vel concipi potest tertia et interior Slavoniae pars, nisi illa quae specificè recensita non est, utpote

comitatus Syrmienſis et Poſeganus. Cum ergo de omnibus his ſtatus Slavoniae diſpoſitiones fecerint, utique omnes praemiſſos comitatus eorum ad Slavoniam ſpectaſſe dubio vacat.

2. Perhibente Maximiliani decreti 5. articulo 7. episcopus Quinqueeccleſienſis iudiciis publicis in Slavonia, et ſignanter Zagrabiſiae celebrandis intervenire iubetur; iam autem ad dioeceſim eius nihil unquam ex Superiori Slavonia ſpectabat, aſt ſpectabant partes comitatuum Valko, Veroecze et Poſegani in Inferiori Slavonia ſitorum, prout et dominia Valpo et Cſepin comitatu Veroeczienſi ingremiata actu etiam ſpectant, reliqua parte ſub auguſta Maria Theresia Diakovarienſi et Zagrabiſienſi episcopis concredita exiſtente. Cum ergo episcopus Quinqueeccleſienſis qua episcopus dioeceaſanus partium Inferioris Slavoniae iudiciis Zagrabiſiae in civitate Superioris Slavoniae quotannis celebrari ſolitſ intervenire debuerit, quis in dubium vocare auſit Inferiorem et Superiorem Slavoniam ſicut ab olim, ita etiam anno 1572. unitam banalique authoritati evidenti indicio, quam ephemere integran-tem Hungariae partem conſtituere praetendatur, ſubordinatam fuiſſe.

3. Tenore articuli 10.1588. quadrifariam commiſſarii exmittuntur pro luſtrandis negotiis confiniorum et inveſtigandis regiis reſiditibus, ita ut a finibus maritimis uſque Dravum commiſſariorum munere fungantur ii quos pro Slavonia illi regnicolae cum domino bano electuri ſunt in ſuo conventu. Ergo quidquid Dravo et Mari Adriatico clauditur, ad unum inſimul unitum corpus iſthic in genere nomine Slavoniae compellatum tanto evidentiſ pertinet, quanto clariſ in eodem articulo paragraphis 4, 5. et 6. pro Hungariae ſectionibus alii commiſſarii Hungari diſerte nominantur.

4. Per articulum 11.1608. antecoronationalem, qui tenore articuloſum 28.1609. et 22.1687. expreſſe confirmatur, decernitur ut in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae regia maietas banatum cum vetuſta ſua plenaria authoritate a Dravo uſque Mare Adriaticum bene meritae alicui perſonae conferat; igitur abſque ulla exceptione quidquid terrarum a Dravo uſque Mare Adriaticum ad coronam Hungariae pertinebat, totum id etiam ad territorium banatus Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ſicut et de praeſenti, ita quoque a vetuſtis temporibus indubitate ſpectabat ac id ipſum articulariter, atque diplomaticae agnitionem habetur.

5. Per articulum 91.1647. ratione tollendorum siccorum et minus necessariorum teloniorum pro partibus Cis- et Transdanubianis, denique ad regnum Slavoniae simili modo per articulum 100.1655. pro rectificandis abusibus et reformando vectigali tricesimali in partibus superioribus regni Hungariae, dein in partibus Ultradanubianis, denique in regnis Croatiae et Slavoniae commissarii nominantur atque sic ad territorium adnexorum regnorum pertinere totum id agnoscitur quod ad partes Cis- et Transtibiscanas ac Danubianas regni Hungariae non pertinet: ast Inferior Slavonia certe non pertinet ad partes Transdanubianas; ergo epocha tertia constans fuit sententia regni comitiorum quod provinciae ultra Dravum usque Mare Adriaticum sitae ad coronam Hungariae quidem, sed una ad territorium adnexorum regnorum pertineant.

6. Confirmat id anni 1687. articulus 23 ita sonans: Ex benigna suae maiestatis annuentia conclusum est ut in iisdem Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae regnis secundum municipales eorundem leges hic loci confirmatas tam in partibus sub iurisdictione eorum ad praesens existentibus, quam in futurum iuxta clementem suae maiestatis sacratissimae resolutionem ad eadem legitime reaplicandis soli catholici etc. Ergo agnoverant comitia haec illas esse regnorum horum partes, quas iam tunc regia maiestas ad iurisdictionem regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae reaplicandas resolverat, has autem fuisse comitatus Valkoviensem, Poseganum et Veröczensem probat benignum rescriptum de eodem anno 1687. quo hos comitatus rex Leopoldus ad normam Croatiae quoad politica, civilia et publica administrandos disposuerat, in cuius benigni rescripti regii obsequium pro administratione Inferioris Slavoniae status et ordines regnorum sociorum vicebanalem locumtenentem Petrum Gothäl, ut ibidem constanter adsit et ad normam Croatiae et Superioris Slavoniae comitatum coordinanda coordinet, testantibus actis regnicolaribus exmiserunt.

In nexu huius benigni rescripti idem rex Leopoldus anno 1688. resolvit supremum comitem comitatum Posega et Verocze Franciscum Ivanchich, antea vicecomitem Crisiensem, et comitatus hos protectioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subiecit, in cuius consequentiam vicecomes eorundem comitatum Ioannes Dolovacz in regnorum sociorum generali congregatione iuramentum anno 1694. deposuit.

EPOCHA QUARTA

Epocha hac tanta reperiuntur in legibus, in actis comitiorum et actis congregationum sociorum regnorum argumenta quae hodiernis limitibus regnorum adnexorum suffragantur, ut arduum sit concipere qua ratione adhuc de Inferiori Slavonia, scilicet quid complectatur et quo pertineat, quaestionem status et ordines diaetaliter congregati movere potuerint. Sic:

1. Per articulum 10.1715. nominatur commissio neoacquistica pro comitatibus Cis- et Ultradanubianis Posonii, pro comitatibus partium superiorum Cassoviae, pro Croatia et Slavonia Zagrabiae processura et ad hanc commissionem articulo 85 relegantur familiae Fanesy et Desoeffy ratione demonstrandorum iurium suorum in comitatibus Posega, Valko et Verocze, ut exposuerant, habitorum: ast hi comitatus nec ad superiores nec ad Cis- et Ultradanubianos Hungariae comitatus pertinebant: ergo commissioni Zagrabiensi pro regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ordinatae adsignati sunt.

2. Eiusdem anni articulo 91. paragrapho 59, 60, 61. sub titulo In districtu Slavoniae et Maritimo recensentur plura capitalium tricesimarum loca intra ambitum trium sub quaestionem positorum comitatum sita, signanter Petrovaradinum, Brod ad Savum, Vinkovcze, Essekinum, ergo et comitatus, ad quos loca haec nunc militaria spectabant, ad Slavoniam pertinere recognoscuntur.

3. Articulo 92. petitur et promittitur reincorporatio plurium comitatum ad sacram coronam regni Hungariae spectantium; ast hic iterum primo loco simul nominantur comitatus Posegiensis, Veroczensis, Syrmiensis, Valkoviensis, dein subiunguntur alii Ungariae comitatus, et hoc articulo solummodo ius coronae ad hos comitatus stabilitum est, de quo caeteroquin nulla est quaestio. Cuius in nexu:

4. Articulo 118. clare agnoscitur quonam praerecensito articulo 92. primo loco nominati quatuor comitatus pertineant, dum humillimis precibus statuum et ordinum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (accedente communi voto statuum et ordinum regni Ungariae) sua maiestas caesareo-regia annuit perbenigne ut medio proxime instituendae exmissionis cognoscatur et determinetur de modo et formalitate ad sacram regni coronam reincorporationis Inferioris Slavoniae comitatumque in ea existentium. Hinc enim patet et

Inferiorem Slavoniam et in hac plures comitatus existere: quis unquam autem alios comitatus ad ambitum Inferioris Slavoniae retulit, quam quatuor articulo 92.1715. primo loco recensitos. Num quid status et ordines Croatiae et Slavoniae petere potuissent horum comitatum reincorporationem, nisi ad illorum regnorum ambitum illos pertinere censuissent, aut huiusmodi reincorporationi commune votum statuum et ordinum regni Hungariae accessisset, si iidem ad territorium Hungariae hos comitatus pertinere existimassent?

5. Per articulum 88.1723. banus in praesidem et ex adnexis regnis omnes commissarii nominantur, de terreno generalatus Varasdinensis, item de Lika et Corbavia Inferiorique Slavonia ad sensum articuli 118.1715. cognoscenda cognituri, incorporanda incorporaturi, complananda complanaturi, abroganda abrogaturi: ergo ex mente horum comitiorum nullum dubium erat de eo quod Inferior Slavonia et comitatus in illa existentes ad ambitum sociorum regnorum pertineant.

6. Per articulum 18.1741. incorporatio, quae necdum in effectum deducta fuit, iterum decernitur, et quia districtui Syrmienti et Inferioris Slavoniae etiam districtus Temessiensis addicitur, commissarii ex parte Ungariae per palatinum, ex parte vero Slavoniae per regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banum cum statibus et ordinibus eorundem regnorum nominari praecipuntur. Districtum quidem Syrmientem non aliud fuisse quam comitatum docet articulus 92.1715. qui etiam una cum aliis Inferioris Slavoniae comitatibus reincorporatus est anno 1745. atque benigno rescripto regio de dato 27. Iulii 1746. tres Inferioris Slavoniae comitatus (Veröczensis, Poseganus et Syrmientis) Consilio locumtenentiali Hungarico quoad contributionalia duntaxat et concomitantia publica onera subordinati sunt, in politicis vero, iuridicis et provincialibus iurisdictioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subiecti manserunt, subin vero Consilio Croatico erecto per tempus consistentiae suae in his quoque comitatibus activitatem suam exercente.

7. Articulus 50.1741. iterum testis est haec comitia nihil dubitasse de eo quod Inferior Slavonia ad ambitum sociorum regnorum pertineat, cum totum quod modalitate articulo 18.1741. denotata ex Inferiori Slavonia sacrae coronae reincorporabitur, iurisdictioni bani, quae ad Hungariam extensa haud est, subordinaverit.

8. Si spectetur ipse nunc citatarum legum effectus qualiter procuratus, cuivis mox patulum evadet totam Inferiorem Slavoniam ad effectum praecitatarum legum bano subordinatam et Croatiae unitam fuisse. Etenim:

Binae instructiones reginae Mariae Theresiae de dato 1. Aprilis et 1. Iulii 1745. mox in praeambulo ad articulos 18. et 50. novissimae regni *Diaetae* provocantes adque effectum earundem legum procurandum: prior quidem baroni Engelshofen, comiti Alexandro Patachich et baroni Ladislao Voiai, commissariis reincorporationem effectuantibus; posterior vero soli baroni Ladislao Voiai, qua comitatus Posegani officii supremi comitis administratori, extradatae clarissimis verbis enunciant ad effectum articuli 18.1741. per banum cum statibus et ordinibus regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae ad Syrmii et Inferioris Slavoniae incorporationem commissarios esse exmittendos, et his etiam auditis initoque cum illis consilio et deliberatione subdivisionem territorii reincorporandi in tres comitatus, utpote Syrmiensem, Poseganum et Veröczensem, instituendam venire.

Deputatis ex parte regnorum horum in personis Ioannis olim Busan, praesentis deputationis praesidis avi, et Ioannis Szaich denominatis existentibus commissarii regii baro Engelshoffen, comes Alexander Patachich et baro Ladislaus Vayay, perhibente relatione eorundem de dato 19. Decembris 1745. et supplemento relationis de dato 21. Decembris 1745. suae maiestati sacratissimae praestitis totum a parte illa, quae in confinia militaria conversa est, remansum territorium in tres comitatus: Syrmiensem, Poseganum et Veröczensem diviserunt banalique et Croatiae iurisdictioni et medio huius coronae Hungariae incorporarunt. Haec verba sunt relationis: Ex residuo Slavoniae et Syrmii districtu, id est universis huius regionis remanentibus dominiis, tres comitatus instituendi ac banali regni Croatiae iurisdictioni et huius medio coronae Hungariae incorporandi resignentur. Emanavit post relationem hanc benignum rescriptum regium ad banum et status ac ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae de dato 27. Aprilis 1746. vigore cuius praecitata ad effectum legum intervenita incorporatio diserte approbatur, et signanter puncto secundo sequentia continentur: Approbamus et ratificamus etiam id quod saeperepetiti commissarii nostri regii residuum totum Syrmii et Inferioris Slavoniae terrenum, quod a praevio modo exciso trium confiniorum terreno remansit etc. in politicis, iuridicis et provincialibus

iurisdictioni fidelitatum vestrarum et horum regnorum Croatiae et Slavoniae bani etc. subordinaverint etc.

Potestne iam nunc, postquam ad effectum citatarum legum commissarii regii deputatis regni Croatiae comitatus illos tres Inferioris Slavoniae realiter resignarunt et hi tales receperunt, postquam sua maiestas sacratissima resignationem hanc benignissime ratificare dignata est atque ab illo inde tempore banus et status ac ordines regnorum in continuo possessorio iurisdictionis existunt, aliquis vel momento temporis serio cogitare ut sic effectuatam legem qualicunque demum argumentatione, semper tamen arbitraria futura, in sinistrum ac devium sensum cum quapiam spe effectus pertrahere posset.

Post reincorporationem sic insitutam Inferioris Slavoniae iurisdictiones auctoritatem bani et statuum et ordinum regnorum horum identidem agnovisse ex actis in archivo regni reperibilibus abunde patet. Sic, si vel aliqua horum commemorentur:

Existit repraesentatio statuum et ordinum comitatus Veröczensis ad status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae de dato 9. Decembris 1745. exarata, tenore cuius pro eo quod interpositione statuum et ordinum regni Croatiae priori suo corpori banali - nempe inclytorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae regnorum iurisdictioni - restituti sint, fervidissimas agunt gratias et in specie hac expressione utuntur, quod Deum omnipotentem ardentibus orent votis ut id, quod benignitate sua coniunxit, usque ad mundi persistentiam nullis unquam temporibus separari patiatur.

Existit analoga repraesentatio comitatus Syrmienensis de dato 12. Decembris 1745.

Existit repraesentatio deputationis comitatus Syrmienensis de dato 3. Ianuarii 1746. ad banum exarata eius qua capitis regnorum horum protectionem implorans.

Existit repraesentatio comitatus Veröczensis de dato 5. Iulii 1746. ad status et ordines regnorum horum dimissa, iurisdictionem banalem ac status et ordines regnorum adnexorum diserte agnoscens.

Existit repraesentatio eiusdem comitatus de dato 27. Martii 1748. rationes perceptoriales statibus et ordinibus regnorum adnexorum transmittentis.

Existunt bina benigna rescripta de dato 6. et 7. Martii 1747. ad banum et respective status et ordines regnorum horum exarata, vigore quorum, etsi tres Inferioris Slavoniae comitatus in contributionalibus Consilio locumtenentiali subordinati fuerint, tamen rationum perceptoralium inferiorum trium Slavoniae comitatum medio statuum et ordinum regnorum horum immediata praetermisso Consilio ad Cancellariam regiam Hungarico-aulicam transpositio interimaliter benigne admittitur.

Existit benignum rescriptum regium de dato 12. Martii 1750. limitationem mercedis murariorum et lignariorum altiore loco elaboratam per status et ordines regnorum horum tribus Inferioris Slavoniae comitatibus pro cynosura transmitti effectumque mediis etiam compulsivis procurari iubens.

Existit benignum rescriptum regium de dato 30. Iunii 1750. erga repraesentationem comitatus Posegani emanatum, id denuo enuncians comitatus Syrmensem, Poseganum et Veroeczensem Consilio locumtenentiali nonnisi circa contributionalia et haec concomitantia opera publica subordinatos esse, in politicis vero et provincialibus iurisdictioni regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae subiectos haberi.

Existit instantia civitatis Poseganae ad status et ordines regnorum horum porrecta vi cuius eorundem interpositionem pro eo implorat, ut per suam maiestatem sacratissimam in liberam regiamque civitatem evehatur, cuiusmodi petito eiusdem exacta praevie a statibus et ordinibus regnorum horum informatione altissime subin effective delatum fuit.

Existit benignum rescriptum regium de dato 31. Augusti 1750. emanatum statibus et ordinibus regnorum horum intimans quod dispositiones factae sint ut ex castellis Posega, Pakratz et Veröviticza miles praesidiarius educatur.

Ex quibus et pluribus aliis actis publicis perspicuum omnino fit quod post secutam in sensu praecitatarum regni legum Inferioris Slavoniae reincorporationem banus et status ac ordines regnorum horum mox reale iurisdictionis suae exercitium in facto etiam capessiverint iurisdictioneque haec tam per Inferioris Slavoniae comitatus promptissime agnita, quam et altissime iteratis vicibus constabilita, sicque omnigenam consistentiam suam nacta fuerit.

Recurrerunt subin anno 1751. Inferioris Slavoniae comitatus ad banum eius temporis ut is et status ac ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae semet apud suam sacratissimam maiestatem interponant pro iure ablegatum

ex parte sua ad comitia anno 1751. indicta exmittendi, impetrando quod nempe iidem Inferioris Slavoniae comitatus in re contributionali et eandem concomitantibus oneribus ad normam aliorum comitatum regni Hungariae regulati contribuentis plebis statum actualem et alias circumstantias optime exponere sciant, in reliquo subiungendo procul id ab illis esse, quasi illi per id, quia distinctos ablegatos haberent, se a iurisdictione banali, cuius avitam in hos comitatus iurisdictionem agnoscunt et quem qua gloriosissimum suum caput venerantur, seiungere vellent.

Precibus his status et ordines regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae moti peculiari humillima e generali regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae congregatione dimissa repraesentatione mediante apud suam maiestatem sacratissimam reginam Mariam Theresiam intercesserunt ut votis statuum et ordinum Inferioris Slavoniae clementer deferre dignetur. Quam ita ad se delatam repraesentationem eadem regina per benignum rescriptum suum 19. Aprilis 1751. iudici Curiae regiae pro diaetali pertractatione submittere dignata fuit atque sic in sequelam tam huius apud suam sacratissimam maiestatem factae interpositionis, quam ad status et ordines diaetaliter congregatos sumpti recursus, prout et per ipsos comitatus Inferioris Slavoniae atque eosdem status et ordines eo sensu, quod in merito contributionis per eosdem cum Hungaricis comitatibus aequaliter supportatae de illis sine illis ageretur si suos repraesentantes in comitiis non haberent, porrectae instantiae secundum benignam resolutionem regiam 6. Iulii ad comitia dimissam, ut nempe neoerrecti tres Inferioris Slavoniae et Syrmii comitatus quoad solam contributionem, in aliis vero cunctis banali regni Croatiae iurisdictioni subiecti permanentes contributioni regni Hungariae ea tamen lege et conditione adnumerari valeant, ut videlicet illa contributionis quotta, quam memorati neoerrecti Inferioris Slavoniae et Syrmii comitatus hactenus praestiterunt, contributionali quanto Ungarico superaddatur, conditus est articulus 23.1751. quo iidem tres comitatus Poseganus, Veroczensis et Syrmienensis votum et sessionem in comitiis obtinuerunt, salva in reliquo regni Hungariae (scilicet quoad contributionem) et banali (quoad cuncta alia) iurisdictione.

Iam vero prout ex eo quod tres comitatus sociorum regnorum in comitiis regni Hungariae sessione et voto gaudeant, non sequitur integra haec regna ad territorium regni Hungariae pertinere, ita ideo quod his tribus comitatibus separatim sessio et votum tributa sint in comitiis Hungariae et partium

adnexarum, non sequitur hos iam ad territorium Hungariae pertinere, idque tanto minus, quo certius est banalem sociorum regnorum iurisdictionem (2. titulo 65. id diserte enunciante) ad territorium Hungariae nullatenus extendi posse, cui tamen dicti comitatus citato articulo 23.1751. diserte subiecti sunt.

Verum est sub comitiis anni 1751. controversiam exortam fuisse circa modum diaetalis horum trium comitatum repraesentationis, sed haec non tam ad comitatus Veröcze, Posega et Valkoviensem, quam ad Syrmiensem duntaxat se referebant: illos enim ad Slavoniam indubitate spectare, sed etiam fluvium Illova inter Slavoniam Superiorem et Inferiorem limitaneum esse iam in comitiis anni 1741. a solenni regnicolari mixta deputatione sub praesidio archiepiscopi Patachich pro elaboranda reincorporationis reincorporandorum modalitate seu sic dicto schemate, die 1. Septembris exmissa diserte recognitum erat. Caeterum statibus Croatiae ius suum intuitu omnium Inferioris Slavoniae comitatum iisdem comitiis anni 1751. identidem, signanter punctis gravaminum et postulatorum 3, 17. et 29. sustentantibus, iure hoc tenore praecitatae benignae resolutionis regiae anno 1751. altissime recognito, statibus vero et ordinibus regni Hungariae benignae huic resolutioni, quae omnibus quaestionibus circa hos tres comitatus finem imposuit eo evidenter quod ipsimet iisdem regni Hungariae status et ordines puncto postulatorum 8. sub Diaeta anni 1751. propositorum occasione assumptae principis Odescalci pro conferendo eidem indigenatus instantiae hoc verborum tenore sese expresserint: ne denique instrumentum incorporationis anno 1745. per commissarios regios confectum ac expeditum, tenore cuius idem Syrmium et alii ibidem denominati comitatus, signanter etiam cum dominis terrestribus eorumque iuribus et privilegiis vi articulorum 18. et 50.1741. ad regnum Inferioris Slavoniae ex clementissima suae maiestatis sacratissimae resolutione et dispositione adiecti et incorporati habentur, acquiescentibus, articulo 23.1751. non potest alter, quam ille genuinus sensus esse, qui antelatae benignae resolutioni, iteratis benignis rescriptis et uniformi saeculari usui conformis est. Neque officit quidquam quod vox postliminio in cotextu eiusdem legis contineatur: dum enim statuitur quod comitatus hi sessione et voto postliminio gavisuri sint, non plus innuitur, quam quod comitatus hi etiam ante invasionem Turcicam voto et sessione in comitiis gavisuri fuerint, quod cum iure Slavoniae ad hos comitatus optime componi potest.

Caeteroquin autem ipsos quoque status et ordines regni Hungariae ex vocula hac postliminio articulum 23.1751. ingressa nullas plane consequentias contra ius bani et Croatiae ad inferiores tres Slavoniae comitatus intulisse taliterque in effectum agnovisse, per id iuribus bani adnexorumque regnorum nec in minimo praeiudicatum esse sequentibus evincitur, utpote:

Sub ipsis illis anni 1751. comitiis, quibus tamen intellectus conditae in iisdem legis optime notus esse debuit, inter reliqua regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae gravamina et postulata sequentia proposita sunt, in quibus iam Inferioris Slavoniae tantum, iam comitatum Posega, Verocze et Syrmii in Inferiori Slavonia mentio occurrit, et quidem:

1. Postulatum fuit ut articulus 46.1741. pro tenore etiam articuli 23.1687. de religione Romano-catholica intuitu regnorum horum sonantis ad reincorporatos quoque Veroczensem, Poseganum et Syrmiensem comitatus extendatur.

17. Querebantur hi tres Inferioris Slavoniae comitatus quod plebs eorum non obstante eo, quod in redemptionem laborum gratuitorum 10.379 florenos annue pendat, tamen vecturas Petrovaradinum et Essekinum, nec non stramen, pallisadas et faschinas partim gratuito, partim pro exili bonificatione praestare cogatur.

18. Propositum fuit gravamen contra commissionem neoacquisticam Essekini constitutam, oculatas revisiones aliaque iurisdictionalia cum gravi auctoritatis banalis et comitatensis iurisdictionis praeiudicio exercentem.

19. Postulabant iidem comitatus ut ad tres illos Inferioris Slavoniae comitatus regulamentum militare sicut in Hungaria introducat.

20. Quaerebantur iidem comitatus contra exactiones in confiniis Gradiscano, Brodensi, Danubiali et Savano, signanter Carloviczii, Zemlini et Mitroviczii per militares introductas.

24. Quaerebantur intuitu macelli et educilli dominiis terestralibus in casarmis in Slavonia et Syrmio impediti. Ad quae:

Emanavit benigna resolutio regia, et quidem 28. Iulii 1751. ad 1, ut praecitati articuli tenor ad tres comitatus Slavoniae reincorporatos extendatur.

Dein 23. Augusti 1751. alia ad 17. et 19. annuere suam maiestatem sacratissimam ut regulamentum militare, quod in regno Hungariae observatur,

etiam ad tres neoincorporatos Slavoniae et Sirmii comitatus - Veröczensem quippe Poseganum et Sirmiensensem - in omnibus punctis et clausulis extendatur.

Perhibente demum benigno rescripto regio de dato 15. Martii 1756. ad banum eius temporis emanato tres Inferioris Slavoniae comitatus porro quoque iurisdictioni bani subiecti esse memorantur hoc verborum tenore: Et haec sunt quae occasione humillimae relationis per antelatam delegatam commissionem nostram nobis praesentatae ordinanda et constituenda benigne resolvimus. Et cum praeterea id etiam nobis benigne visum sit ut facta Inferioris huius Slavoniae coronae regni nostri Hungariae reincorporatione tres illi comitatus iurisdictioni fidelitatis vestrae qua regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bani, eo quo comitatus regni Hungariae, Consilio nostro locumtenentiali regio subsunt, excepta tamen materia contributionis huiusque accessoriorum, modo subiaceant, ab eodemque dependeant etc. fidelitati quoque vestrae etc. mandamus ut etc. praeductam benignam resolutionem nostram antelatis regni Slavoniae tribus comitatibus sua via notam reddere etc. nec intermittat.

Ex quorum combinatione patet tam per status et ordines diaetaliter congregatos, quam et regiam maiestatem sub ipsis anni 1751. comitiis et etiam immediate post conditum articulum 23.1751. agnitum fuisse tres Inferioris Slavoniae comitatus cum Superiori Slavonia et Croatia porro quoque unitos mansisse. Porro:

In comitiis anno 1764. celebratis inter alia gravamina et postulata comitatum Inferioris Slavoniae fuere sequentia proposita et per status et ordines diaetaliter congregatos regiae maiestati e comitiis substrata, et quidem:

In serie 46. postulabant ut nobilitas in tribus Inferioris Slavoniae comitatibus per bonorum cameralium collationes implantetur pro summo maiestatis servitio et promovendo bono publico necessaria.

50. Querebantur contras Supremam armorum praefecturam Essekiensem intuitu differentiarum inter eam et statum provinciale vertentium, quod videlicet in tres Inferioris Slavoniae comitatus iurisdictionem sibi arroget.

52. Postulabant ut incolis ex tribus Inferioris Slavoniae comitatibus migratio ad statum militarem prohibeatur.

59. Proposuerunt innumeras contribuentis plebis Inferioris Slavoniae contra nulum Essekiense quaerimonias.

62. Quaerebantur ob nobilitatem praerogativam per supremam armorum praefecturam Inferioris Slavoniae laesam.

63. Postulabant bonificationem onerum per plebem comitatum Inferioris Slavoniae, nempe Syrmiensis, Veroczensis et Posegani, occasione pestis in Servia exortae supportatorum.

In comitiis anno 1790/1. celebratis conditi articuli 26. et 59. omnia complectuntur quae ad praesens argumentum in plena luce collocandum conducunt, nam:

a) In iisdem nominatur Superior et Inferior Slavonia.

b) Ad Croatiam et Superiorem Slavoniam referuntur comitatus Zagrabien-sis, Varasdinensis et Crisiensis.

c) Comitatus Posegiensis, Veroeczensis et Syrmiensis referuntur ad Slavoniam Inferiorem.

d) Iura evangelicorum solummodo intra ambitum regni Hungariae vigorem habitura enunciantur.

e) Intra regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae limites secundum communes eorum municipales leges evangelici nec possidendorum bonorum, nec officiorum gerendorum capaces esse declarantur, signanter paragrapho 14. articuli 26.

f) Modo memorata lex municipalis in Inferiori Slavonia ita sicut intra ambitum integrorum sociorum regnorum et hodie observatur.

g) Exceptione etiam norma generalis quoad non excepta firmatur dum possessionibus Inferioris Slavoniae Augustanae et Helveticae confessionis, scilicet Retfalu, Harasztin et St. Laszlò in comitatu Veröczensi, item Korocs et Tordincze in comitatu Syrmiensi sitis porro quoque liberum religionis exercitium addicitur, qua exceptione una clarissime docetur Veröczensem et Syrmiensem comitatus ad Inferiorem Slavoniam spectare atque ideo nec Poseganum ad aliud territorium pertinere.

In actis diaetalibus eiusdem anni 1790/1. pagina 373. inter gravamina et postulata regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae sequentia leguntur: Dum

Turca tres modernos Inferioris Slavoniae comitatus occupasset, pars comitatus olim Valkoviensis, Veroeczensis et Crisiensis in confinium erecta fuit, quod modernum generalatum Varasdinensem efficiebat; recuperata sub gloriosae memoriae rege et imperatore Leopoldo tota Inferiore Slavonia, etc.

In actis anni 1802. pagina 249. et 262. inter gravamina et postulata regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae per status et ordines diaetaliter congregatos suae sacratissimae maiestati substrata numero 4. dicitur: Utut inferiores regni Slavoniae comitatus Poseganus, Veroeczensis et Syrmiensis iam anno 1745. incorporati et in Diaeta 1751. inarticulati sint, etc.

Idem repetitur anno 1807. pagina 310. in serie et pagina 312. medio repraesentationis sua sacratissima maiestas exorabatur ut dominium episcopale Schyd per cambium habita cum primis magistratualium in Croatiae et Slavoniae superioribus et inferioribus comitatibus servientium reflexione conferatur.

In eiusdem anni 1807. actis diaetalibus, pagina 405. legitur gravamen in ordine 84. ex parte comitatus Bacsensis propositum sequenti modalitate: Regnum Hungariae a regno Slavoniae limitibus fluviorum Danubii et Dravi separari et statistice et geographice certum est etc. Tunc exponitur: Insulam Zsivam ad dominium Dolya trans Danubium sitam per comitatum Veroczensem suae iurisdictioni appropriatam esse. Item: Esse certas insulas ad iurisdictionem comitatus Bacsensis recedentes in quas comitatus Veroeczensis et Syrmiensis iurisdictionem praetendunt.

Status et ordines diaetaliter congregati desuper concluderunt sequentia: Cum itaque praededucta controversia metalis intra duo regna, Hungariae quippe et Slavoniae, rectificationem involveret et tam eiusdem intuitu, quam et respectu attactorum incolarum subversantes quaestiones per articularem commissionem disquiri et pertractari debeant, status et ordines suae maiestati supplicant ut ab exemplo articulorum 35.1655, 39.1715. et 68.1791. fine dirimendarum subversantium quaestionum commissionem limitaneam articulariter denominari benigne admittere dignetur.

Dum ergo per status et ordines diaetaliter congregatos enunciatur regnum Hungariae a regno Slavoniae limitibus fluviorum Danubii et Dravi separari statistice et geographice certum esse, sic quaerere fors liceret qualis ergo

certitudo adhuc desideretur pro eo, ut constet tres Inferioris Slavoniae comitatus ad territorium Hungariae pertinere, si statistica et geographica certitudo per status et ordines diaetaliter congregatos enunciata ad id quod agnoscitur evincendum nondum sufficeret.

Porro sub iisdem comitiis erga preces regnorum adnexorum capitulo Diakovariensi in Inferiori Slavonia existenti fidedignitas loci credibilis articulo 26. iure postliminii restituta est. Cuiusmodi articulum deputationis huius regnicolaris praeses, qua eorum regnorum horum in comitiis regni Hungariae ablegatus officium protonotarii supplens, sub comitiis apposuit: inauditum autem esset, ut ablegatus Croatiae in Diaeta regni Hungariae articulos quospiam apponeret, qui immediate regna adnexa respicerent.

Sub comitiis anni 1811/12. Actorum diaetalium pagina 338, 339, 340, 418. et 425. duplici statuum et ordinum repraesentatione clarissime enunciatum comitatum Syrmiensem in Inferiori Slavonia situari atque in eadem Inferiori Slavonia plures etiam et quidem unversim tres esse comitatus.

Sub comitiis anni 1825/7. Actorum diaetalium tomo II, pagina 1048. legitur repraesentatio penes quam postulata et gravamina suae sacratissimae maiestati substrata sunt, inter quae sociorum regnorum numero 14. et 16., tomo II, pagina 1088. et 1089. et Inferioris Slavoniae et trium in illa comitatuum iterum mentio occurrit, provocando ad repraesentationem 20. Martii 1812. quae tanto maioris sunt ponderis, quanto maiori flagrabant haec comitia ardore exquirendi omnes ad coronam regni non minus, quam ad integritatem territorii regni Hungariae spectantes partes, de quibus sex priora praeferebantur gravaminum puncta sonant quae et ex comitiis annorum 1830. et 1832/6. sunt suae sacratissimae maiestati substrata; attamen non tantum nulli venit in mentem postulare ut tres Inferioris Slavoniae comitatus territorio Ungariae adiciantur, ut potius dictorum gravaminum 6. puncto Actorum, pagina 314. circa excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas benigna resolutio in sequelam articuli 18.1741. exoretur.

Sub comitiis anni 1830. tomo I Actorum diaetalium, pagina 103. praeferebantur gravaminum puncto VI haec leguntur: Porro quoad terrena Répas et Kettel ac denique circa excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas in sequelam etiam articuli 18.1741. benignam suae

maiestatis sacratissimae resolutionem et alterius relate ad terrena Répas et Kettel motivo eo humillime exorant quod, cum in benigna resolutione regia de 11. Aprilis 1827. ultro recognoscatur terrena haec partem integram regni Hungariae constituere ac ad comitatum Simeghiensem spectare, memoratas plagas et respective loca, quae nullo sub obtutu a legali iurisdictione avelli possunt, tandem a militari iurisdictione eximere legalemque comitatuum consistentiam in physica earum extensione principaliter radicatam manutenere benigne dignetur. Quodsi his comitiis pro certo habitum non fuisset Inferioris Slavoniae comitatus ad territorium sociorum regnorum pertinere, imo, si vel dubitassent status et ordines diaetaliter congregati an non hi comitatus fors ad ambitum regni Hungariae pertineant eiusve partem integram constituent, an intermissuri fuissent id a sua sacratissima maiestate postulare, an iam altera vice petiissent ut quoad excorporationes in inferioribus regni Slavoniae comitatibus susceptas benigna medela feratur.

Profecto adminus in comitiis anni 1832/6. dum tertia vice praeferentia gravamina praesentata sunt et quoad comitatus Hungariae, qui Transylvaniae recenter adnexi sunt, restituendos prolixè disseritur punctis II, III tomi I Actorum, pagina 164. usque 176. statibus et ordinibus incidere debuisset Inferioris Slavoniae ad territorium Hungariae incorporationem petere, si praeiudicium aliquod per eius ad socia regna factam reincorporationem regno Hungariae illatum esse censuissent. Ast non modo altum de eo in postremo citatis gravaminibus silentium quoque observatum, sed insuper puncto VI, pagina 177. rursus exorata est sua maiestas sacratissima ut terrena Répas et Kettel quidem regno Hungariae, signanter comitatui Simeghiensi reddantur, quoad excorporationes autem in inferioribus regni Slavoniae comitatibus interventas benignam resolutionem edere dignetur. Quodsi vero quaeratur quosnam comitatus intellexerint comitia annorum 1832/36. nomine inferiorum Slavoniae comitatuum, respondet articulo urbariali II inserta ac regiae maiestati substrata quoad hanc partem per suam sacratissimam maiestatem cum praeambulo articuli 2. tenore benignae resolutionis urbarialis anno 1834. ad Dietam emanatae approbata tabella, in qua sub titulo Inferioris Slavoniae nominantur comitatus Poseganus, Verocczensis et Syrmienis.

Iam quomodo cum supraductis conciliari potest illa sub comitiis audita adversariorum argumentatio Inferiorem quidem Slavoniam saepius in lege nominari, sed comitatus hoc nomine comprehensus non occurrere? Quid non

in ipso illo 23. articulo 1751, quo mediante tribus Inferioris Slavoniae comitatibus nominatenus designatis ius ablegatos ad comitia mittendi conceditur, diserte attingitur, salva in reliquo banali iurisdictione, quae quomodo respectu Inferioris Slavoniae comitatum recognosci posset, si eidem non subiacerent; praesalvari etiam ibidem ius Hungariae in contributionalibus utique et in illo sensu, quod videlicet ad sacram regni coronam spectent, nemo unquam in dubium vocavit.

Citetur autem ab adverso lex ubi illi tres Inferioris Slavoniae comitatus ad territorium Hungariae spectare declarentur, sicut 1741. articulo 8. paragrapho 2. specificati Transylvaniae adnexi ad Hungariam pertinere diserte exprimuntur.

Tot tantisque ponderosissimis argumentis Cathalogum comitatum in una editione Corporis iuris impressum, in quo tres Inferioris Slavoniae comitatus Hungaricis accensentur et cuius origo Stephano de Verböcz tribuitur, cum aliquo effectu opponi non posse ex praemissis quidem iam sat perspicuum est, sed et uberius adhuc inclarescit sequentibus in considerationem sumptis, utpote:

Memoratus Cathalogus nunquam diaetaliter approbatus vim legis non habet, imo vel illius authorem esse Verböczium merito in dubium vocatur; nam secus is Cathalogus hunc aequae Tripartito inclusisset et regiae ratificationi substravisset, sicut Tripartitum substravit. Scatet praeterea aliis etiam erroribus quos nec ipsi adversarii in dubium vocare possunt. Sic nomina comitatum Horoniensis et Beröniensis substituit nomenclationi in decretis Mathiae I et Vladislai II occurrenti Haram et Baranya; Bosniae comitatus Matzo Orbatza, Zebernik memorat; Zagoriensis autem Superioris Slavoniae et Croaticorum comitatum, nempe Modrussiensis, Corbaviensis, Vinodolensis, Likensis et Zvonigradensis, prout et Dalmatiae mentionem non facit; e contra autem paulo ab infra sub rubrica Archiepiscopatus regni Hungariae inter episcopatus Hungaricos ad archiepiscopatum Colocensem spectantes primo loco collocat Zagrabiensem, dein Transylvaniensem, Varadinensem, Csanadiensem etc., Darviensem et Syrmiensem, dein autem seorsive recenset archi- et episcopatus in Croatia et Dalmatia existentes; Slavonia autem in specificatione episcopatum ex toto emanet adeoque utraque, Superior et Inferior, sub recensione archi- et episcopatum Hungaricorum absorbetur, manifesto indicio connotationem hanc et erroneam fuisse et nunquam scopo

aliquo tali, qui pro iuribus regni Hungariae aut regnorum sociorum dirimendis deserviret, fuisse confectam.

Uberius errores Cathalogi eiusdem inde etiam in lucem prodeunt quod in Transylvania silentio praetermittat amplos districtus Biztriczensem, Coronensem, Fogarassiensem, item sedes Sicularum Miklossin, Kaszony, Barot, Gyergy, Keresztur, licet Trisedes seu Háromszék, tres unitas sedes - Szepsi, Kezdi, Orbai - singulatim commemoret.

Sed et maxime Cathalogi eiusdem praetensam Verböczyanam originem subvertit illud quod ipsemet Verböcz post conclusionem Tripartiti lectores caetera inter sic allocutus sit: Sed cum prolixioris esset negotium tam ingentem legum acervum in 50 et plura exemplaria transfundi: tot enim et plures sunt districtus ac regiones, eas nostri comitatus appellant etc. Iam autem saepe citatus Cathalogus continet 63 Hungaricos et tres Slavoniae comitatus: potuissetne ergo Verböcz de 50 et pluribus comitatibus ad lectores proloqui si 66 per illum commemorati fuissent, vel an non potius aut determinatum 66 comitatum, aut ad minus 60 et plurium, non autem 50 aut plurium, mentionem fecisset, si Cathalogus ille per ipsum confectus fuisset.

Idcirco huius Cathalogi authentia iam hactenus merito in dubium vocata fuit eumque, velut insuper spectato constitutionum regni Slavoniae 1538. articuli 14. nec non partis 3. tituli 2, paragraphi 2. tenore prorsus insubsistentem, nullius ponderis esse praeter praerecensita argumenta docent etiam leges et acta comitorum de Inferiori Slavonia ab anno 1715. autoritate corporis legislativi edita adeoque anterioribus talismodi cuiuscunque demum connotationibus praevalentia.

Ita et argumentum ab adverso ex nomenclatione districtus Syrmienensis in ordine ad succutiendam Inferioris Slavoniae cum Croatia coniunctionem deductum nullius ponderis esse vel exinde liquet, quod nomenclatio districtus nec lege nec ullo alio gravioris considerationis argumento pro dirimendis talismodi iurium inter regnum Hungariae et regna socia dubio expositorum quaestionibus ullibi defigatur; comissariatam proinde districtuum distributionem, postquam Inferiorem Slavoniam in merito contributionis omnino aequali cum comitatibus Hungariae lege regi haud negatur, in ordine ad subversantem isthic quaestionem prorsus indifferentem esse res ipsa loquitur.

Negari ergo non possunt sequentia:

1. Ab anno 1715. quinquies in legibus, signanter articulis 118.1715, 88.1723, 50.1741. et 26.1790/1. paragrapho 14. et frequenter in Actis comitorum Inferioris Slavoniae fieri mentionem.

2. Nomenclatione Inferioris Slavoniae totidem vicibus illos comitatus comprehendi, quos status et ordines diaetaliter congregati praemissa matura deliberatione praecambulo articuli II atque huic nexae Tabellae classificationis post Croatiae comitatus sub nomine Inferioris Slavoniae sub comitiis annorum 1832/6. inseruerunt, scilicet comitatus Poseganum, Veroczensem et Syrmiensem.

3. Inferioris Slavoniae comitatus postquam victricibus augustae domus nunc regnantis armis recuperati sunt, anno 1745. adnexis regnis incorporatos fuisse.

4. Reincorporationem memoratam a comitiis anni 1751. celebratis emanato subin sub dato 15. Martii 1756. benigno rescripto regio cohaerenter ultro recognitam et superabundanter constabilitam, demum vero constanti usu in praesens usque roboratam esse.

5. Nec Inferiorem Slavoniam ipsa nomenclatione repugnante ad territorium Hungariae pertinere, nec Inferioris Slavoniae nomenclationem per cunctas cultiores Europae nationes notorie et continuo recognitam vanam et inanem esse, neque tamen pro territorio Inferioris Slavoniae quidquam assignari posse, ut primum memorati tres comitatus ad territorium Hungariae spectare affrimantur.

6. Inferioris Slavoniae et nomenclationem et praedeductam significationem in comitiis annorum 1832/6. iam e consensu utriusque tabulae et approbatione suae maiestatis sacratissimae stabilitam esse.

7. Dici non posse quod aut status et ordines regni olim de reincorporatione recuperatarum quarumvis partium testantibus legibus sumopere solliciti consenserint ut tres comitatus a territorio Hungarico avellantur, aut post centum prope annos accuratius ius quoad limites regnorum investigari et controversiam de territorio definiri posse, quam idem praestare licuerit mox post diu ardentem optatam provinciarum recuperationem.

8. In insurrectionalibus regi Inferioris Slavoniae comitatus iisdem cum Superiori Slavonia et Croatia legibus, signanter Constitutione regni Slavoniae 1538. articulo 4, 1601. 12, 1659. 85, signanter paragrapho 5, 1662. 6, 1681. 66, 1741. 59. et 1808. 5. eandemque ab Hungarica insurrectione separatim in sociorum regnorum congregatione organisari, imo dum Hungarica extra Diaetam nec quidem afferri audeat, sociorum regnorum e regnorum eorundem congregatione offerri et posse et saepius, signanter annis 1758. et 1813. cum maximo in statum publicum dimmanante emolumento effective oblatam et in campum Martis eductam fuisse annales regnorum horum et altissimae eatenus editae recognitiones testatum reddunt.

9. In iudicialibus regna adnexa inde ab initio suae cum Hungaria coniunctionis compluribus fuisse rectas legibus consuetudinariis quae Hungaris communes non erant, Verböczius consuetudinum regni Hungariae partiumque adnexarum collectionem faciens partis 3. titulis 2. et 3. clare recognovit; sed et scripta talismodi municipalium in iudicialibus iurium vestigia pro Superioris et Inferioris Slavoniae comitatibus mox initio seculi XV in lucem edita, iam superius epocha prima, puncto 13. visa sunt. Visum utpote est praelatos, barones et proceres regni Slavoniae in Zagradiensi, Varasdinensi et Veröczeni comitatibus constitutos ad octavas sub Hermanno Cileiae comite et Slavoniae bano confluisse iustitiamque nobilibus in praespecificatis tribus Slavoniae comitatibus degentibus administrasse.

In regni porro legibus Corpori iuris insertis talismodi distinctarum in iudicialibus legum pro Slavonia conditarum multa sane sunt exempla, sic:

Articulo 3.1486, paragrapho 5. haec continentur: Item definitum est quod in Transylvania et Slavonia similiter singulis annis duae aliae octavae, videlicet Epiphaniarum Domini et Iacobi celebrentur".

Articulo 6.1486, paragrapho 3. dicitur: Evocationes vero etc. sub sigillis omnium iudicum ordinariorum etc. atque etiam banorum Slavoniae, Croatiae et Dalmatiae etc. decernantur.

Articulis 17, 18, 19. et 20. constitutionum regni Slavoniae anni 1538. videre est circa Bonorum occupatorum restitutionem in regno Slavoniae, circa causas universas pro dominica "Reminiscere" iudicandas, circa evocationes qualiter faciendas, et circa taxas litterarum magistro protonotario et capitulo solvendas speciales pro Slavonia factas fuisse iudiciales provisiones.

Maximiliani decreti V, articulo 7. haec continentur: In Slavonia vero iudicia publica bis in anno in civitate Zagrabiensi Montis Graecensis celebratur etc., quibus intersit dominus episcopus Quinqueecclesiensis.

Articulo 87.1659. haec continentur: Ad clementem suae maiestatis admonitionem etc. status quoque et ordines regni Croatiae et Slavoniae demisse consentiunt et decernunt ut iudicia octavalia et brevia illorum regnorum etc. per dominum comitem banum sine impedimento publicari possint.

Articulo vero 88. eiusdem anni 1659. sic statuitur: Pro celeriori iustitiae in illis etiam regnis administratione necessarium iudicarunt status et ordines ut in regno quoque Slavoniae et Croatiae transmissiones protonotarii et comitatum illius regni etc. in plena tamen Sede banali etc. revideri possint ac debeant.

Articulo 52.1662. protonotario regni Croatiae et Slavoniae in regni Hungariae Diaeta votum, locus et diarium tribuuntur.

Articulo 121.1715. haec continentur: Administrandae iustitiae zelo et desiderio mota sacra maiestas caesareo-regia benigne annuit ut etc. in regnis Croatiae et Slavoniae annis singulis per dominum comitem eorundem regnorum banum etc. celebrentur.

Articulo 27.1723. sic statuitur: In regnis pariter Croatiae et Slavoniae etc. Tabula banalis sub praesidio comitis bani etc., ad quem omnium comitatuum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae causae per viam appellationis deducendae erunt, celebretur.

Articulo 31.1723. quatuor tabulis districtualibus pro Hungaria et comitatibus lege hac specificatis, erectis existentibus Slavonia tamen utraque sine hac provisione per biennium mansit et pro regnis adnexis tabula iudiciaria primum anno 1725. per benignum Caroli regis rescriptum de dato 18. Decembris 1725. emanatum erecta, subin tamen per 31.1729. et 36.1751. inarticulata est.

Articulo 35.1729. de iudicatu comitatensi pro Hungaria condito additus est paragraphus 9. sonans: Qui praemissis regnorum quoque Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae comitatus illorumque iudices semet conformabunt.

Articulo 58.1741. illud ut a Tabula banali in causis octavalibus usque 25 millia florenorum causae nonnisi extra dominium ad Curiam regiam deducantur.

Articulo 36.1751. statutur ut in causis supremorum comitum forum comitatense respicientibus in regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae non procedat Tabula iudiciaria, sed procedant iudices comitatenses.

Articulo 38.1764/5. transmissio causarum appellatarum ex Tabula banali ad Curiam regiam duntaxat extra dominium locum habitura disponitur.

Perhibentibus praesidialibus cancellarii comitis Caroli Palffy de dato 20. Martii 1794. ad banum eius temporis, comitem Ioannem Erdoedy, exaratis comitatus Syrmiensis, Veröczensis et Poseganus inviati sunt ut causas criminales sensu articuli 43.1791. appellabiles in conformitate articulorum 27.1723. et 31.1729. Tabulae banali pro revisione transmittant.

Articulo 9.1807, paragrapho 2. causarum e regnis Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae a Tabula banali prius ad inclytam Tabulam regiam iudiciariam appellatarum immediate ad Tabulam septemviralem transmissio disponitur.

Ex quorum omnium combinatione patet adnexa haec regna inde a tempore primae eorundem cum Hungaria coniunctionis usque ad recentissima tempora in re iudiciaria peculiare habuisse consuetudines et peculiare leges, per cuiusmodi consuetudines et leges in Superiori non minus ac Inferiori Slavonia omni coniunctionis cum Hungaria durante aevo vigentes nexus eorundem regnorum iudicialis continuo est conservatus et actu conservatur inque foris adnexorum regnorum communibus, tabulis quippe iudiciaria et banali, Inferioris Slavoniae comitatum individua actu etiam, et quidem penes Tabulam iudiciariam unum, Stephanum utpote Suvich per comitatum Poseganum commendatum, et penes Tabulam banalem duo, utpote ex statu magnatum comitem Ladislaum Pejachevich et regnorum horum vicebanum Andream Markovich, applicationem habere quis negabit, nisi una omnem veritati consistentiam demat?

10. In confiniis aequae banorum auctoritatem fuisse vetustissimam et amplissimam ex historicis priorum temporum antea actis constat. Sic Vladislai decreti III, articulo 21, paragrapho 4. dispositum fuit ut banus Croatiae banderium unum statuere obligetur, banderia autem ipsius fuisse antiquitus confinia banalia certum est, neque banus qua banus aliunde banderium habere potuit. Archiduce Carolo sub rege Rudolpho vices regiae maiestatis in Slavonia in bellicis gerente articulo 15.1578. constitutum fuit ut ille cum bano

cointelligentiam habeat ne quid sequatur inconueniens et libertatibus regni contrarium.

Porro, anni 1609. articulo 27. p.c. ut ex commendatione bani praefecturae confiniorum indigenis conferantur provisum erat.

Articulo porro 85.1659. dispositum habetur ut banus cum banderio suo ad regale banderium militet.

Articulo 28.1609. status et ordines regni Hungariae et partium adnexarum supplicaverunt regiae maiestati ut banum cum plena autoritate et banderio suo in dignitatem banalem quo ocyus introduci faciat.

Teste diario comitiorum anni 1791, signanter pagina 228. status et ordines diaetaliter congregati suae maiestati sacratissimae supplices exstiterunt hoc verborum tenore: Banalem autoritatem diplomate confirmatam et per articulos 20.1729. et 47.1741. descriptam in suo vigore conservari adeoque, cum omnia regni Slavoniae et Croatiae confinia etc. sub dependentia bani ad legalem regni provisionem pertinuerint, commando tam Carolostadiense, quam confinii Slavonici comiti bano in intellectu articuli 11.1608. a.c. ita conferri expetunt status eorundem regnorum, ut banus secundum consuetudinem ab immemoriali vigentem etc. resolvatur. Erga cuiusmodi postulatam diaetale emanavit de dato 13. Ianuarii 1791. benigna resolutio regia pagina 499. citati diarii conspicua sic sonans: Illi autem dominorum statuum desiderio, ut bano armorum praefectura tam Carolostadiensis, quam et Slavonici confinii conferatur, ob mutatas ab eo tempore, quo citatae hae leges perlatae sunt, etc. circumstantias, habita item eius etiam reflexione quod banus aliis etiam muneris suis partibus occupatus tanto confiniorum tractui iuxta modernam servitii rationem praeesse nequeat, altefatam suam maiestatem deferre non posse.

An non ex his evenit tam per antiquiores positivas regni leges, quam et recentiora statuum et ordinum diaetalia postulata ipsamque regiam maiestatem agnoscere autoritatem banorum in confinia militaria illa quoque, quae nunc Slavonica vocantur quaeve ex partibus Slavoniae Inferioris erecta esse status et ordines diaetaliter congregati itidem citati diarii pagina 226. recognoscunt, fuisse vetustissimam eamque recentiori tempore non quidem ex eo, quasi confinia quoque Inferioris Slavoniae banis ab olim non fuissent subordinata, sed ob mutatas in modalitate servitii militaris circumstantias coarctatam fuisse:

evidenti de caetero argumento quod, cum militaris plane antiquitus praeexercita iurisdictio banorum in Inferiorem Slavoniam sic extra quaestionem sit posita, una id etiam certum sit territorium citatorum confinium ab olim ad Slavoniam et municipalem cum Croatia nexum spectasse.

11. In regnicolaribus gaudere Inferioris Slavoniae comitatus pari cum Superioris Slavoniae et Croatiae comitatibus, dum in regnorum horum congregatione insimul constituuntur, iure statuta municipalia condendi ex articulo 120.1715. paragrapho 4. certum est. Et in exercitio iuris huius Inferioris Slavoniae iurisdictiones ita sicut Superioris et Croatiae actu constitui quis neget, si vel statutum anno 1805. de lingua Latina intra ambitum regnorum horum pro diplomatica declarata conditum et autoritate regia anno 1806. confirmatum legat, sique inspiciat acta congregationum regnorum horum ex quibus evenit Inferioris Slavoniae iurisdictionum ablegatos aequae ita sicut Superioris Slavoniae et Croatiae in praevium condendum statutum aequali iure influxisse, sicut et in reliqua omnia conclusa influunt. Per quod omnino in effectu testatum redditur quatenam sint illae sociorum regnorum iurisdictiones quae caeteroquin per ipsum physicum inter limitanea flumina situm, per religionem, linguam, mores, sub velamine fundamentalis relate ad adnexa regna articuli 120.1715. tutae persistunt, quatenam sint illae iurisdictiones quae protonotarium liberis suffragiis eligunt, quae capitaneatum regni aequae cui volunt conferunt; sed hactenus semper ad augendum dignitatis banalis splendorem et regnanti principi, qui regnis adnexis banum praeficit, ad exigentiam filialis fiduciae et subditalis devotionis, imo et in tesseram gratitudinis ob singula vice, dum regnis sociis banus praeficitur, novitus usuroboratam sociorum regnorum sub eodem capite municipalem unionem debitae banis contulerunt, quae ipsos banos ad eminentem dignitatem eiusdem installant et actualem etiam sceptrum praeficiente Syrmienti comite Khuen installarunt, quatenam sint denique illae iurisdictiones quae instructionem pro ablegatis regnicolaribus ad comitia regni Hungariae exmitti solitis elaborant, quatenam proinde sint illae iurisdictiones quae tamdiu de municipali suo cum Croatia nexu securae stant quamdiu stabit inconcussus articulus 120.1715. et 58.1790/1, id est quamdiu stabit Croatia et Slavonia et quamdiu reges apostolici iuris iurandi et elargiti occasione sollennium coronationum diplomatis inauguralis erunt tenaces. Erunt autem tenaces semper prout et innatae regnanti domui virtutes iustitiae, pietatis in Deum, religionis, amor

quorumvis fidelium subditorum, observandae constitutionis studium, throni decus et ornamentum in omne aevum manebunt, sicque illud principium, gentem liberam nonnisi consentientem aliis posse subiici legibus, quam sub quarum palladio hactenus Hungariae unita et regnanti capiti pari cum Hungaris subditali devotione subiecta fuit, intactum servabitur.

His iam sic per quasvis quatuor superius praestabilitas epochas illustratis et pervestigatis non erit perardua refutatio illorum quae in obversum praedesignati municipalis inter Croatiam et Slavoniam nexus ex diversis typis excussis operibus per adversarios nectuntur argumentorum, inter cuiusmodi opera praecipuum locum tenet authoris Croatiae et Slavoniae disquisitae Budae, anno 1839. procusum opus, cuius critica illustratione et systematica refutandorum refutatione scriptoribus relicta nonnulla tamen, quae momentosiora videbantur, isthic perstringenda censuit haec deputatio, et quidem:

De ambitu et partibus Slavoniae cum fine paragraphi 39. primum incipit disserere author, sed tamen in eodem hoc paragrapho nonnulla circa relationes Croatiae et Slavoniae ad sacram regni Hungariae coronam attingit quae illustrare expedit: utpote nactos esse Croatas et Slavonios a rege Colomanno aequales cum coeteris regnicolis immunitates, quod illa tamen cum distinctione subsistit, quod videlicet retentis praehabitis iuribus suis nacti sint etiam immunitates cum Hungaris aequales; illa itaque quae praehabuerunt iura primum nancisci non erat opus: sunt itaque omnino positi ad aequalem cum Hungaris classem, quin tamen prehabita iura et consuetudines gentis fuissent sublatae. Nam, praeter id quod usque fluvium Drava in propriis, ultra hanc vero in regis expensis militandi obligationem in se sponte assumpserint, de caetero iuribus illorum antea praehabitis nihil est derogatum atque sic municipalia iura hodie dum habent defluxu temporum utique in forma hinc inde mutationem passa, sed tamen a prima sui cum Hungaria coniunctione derivanda, quae habere non possent si ad aequalem tantum cum reliquis Hungariae regnicolis cathogoriam devenissent et etiam municipalia quae praehabebant iura non retinissent, quae tamen nullum coniunctionis aevum evertere potuit, imo eadem autoritate regia firmata status et ordines regni Hungariae per articulum 120.1715. extra quaestionem posuerunt. Agnoscit porro author tributum marturinorum in Croatia et Slavonia locum habuisse, hoc vero in Inferiori Slavonia, nunc quaestioni exposita, aequae solutum fuisse iam superius epocha prima puncto 15. ad evidentiam probatum est.

Citat porro accommode ad rem nostram articulos de insurrectione conditos quos ad Inferiorem Slavoniam aeque sicut ad Superiorem extendi iam supra ostensum est.

Paragrapho 40. Slavoniam in Superiorem et Inferiorem dividit author et pro Inferiori Slavonia defigit regionem a fluvio Sava usque Dubiczam adeoque totum naturalem situm evertit: hoc enim, quod Croatiam constituit, plane in Slavoniam Inferiorem transformare nititur; ubi ergo erit opinione eius Superior Slavonia, indubie Veröczensis et Syrmiensis comitatus, qui ibi situantur, ubi iam fluvii Davus et Savus in Danubium influunt. Cum autem, quidnam diaetali autoritate intelligatur per Superiorem et Inferiorem Slavoniam iam superius epocha tertia dum de intellectu articulorum 26. et 59.1790/1. ex professo tractabatur, ad evidentiam collocatum sit, non est necesse se in his diutius detinere.

Paragrapho 42. pagina 49. et 50. citat scriptor diversos autores qui comitatus Syrmiensem, Poseganum et Valkoviensem saeculo XV ad Hungariam referebant; iterum pagina 51. citat alium qui comitatum Veröczensem, cui de praesenti et Valkoviensis includitur, ad Slavoniam refert et pagina 52. indicatum comitatum Hungariae et Slavoniae in bibliotheca episcopi Quinqueecclesiensis existentem, nec non Quadripartitum Ferdinandum in quo etiam Veröczensis comitatus ad Hungariam refertur. Quid autem per citationes has probatur aliud, nisi illud quod diversorum diversae fuerint opiniones quodve autores hi sibi adinvicem contradicant dum comitatum Veröczensem iam ad Slavoniam, iam ad Hungariam referunt. Et cum ipsemet author pagina 51. dicat constare comitatus Veroczensem, Crisiensem, Varasdinensem et Zagrabiensem Slavoniae banatum effecisse, hoc autem etiam constet, quod comitatus Veroczensis Dravo immediate adiaceat adeoque sit propinquior Hungariae quam Poseganus, utique vel invitus admittere debet etiam Poseganum ab Hungaria remotiorem et Superiori Slavoniae contiguum ad Slavoniam spectasse prout et Syrmiensis spectabat spectasseque omnes hos comitatus superius per leges et diplomata evictum est, quibus privatae authorum partes Hungariae adnexas pro Hungaria sumentium opiniones tam parum, quam parum Quadripartitum Ferdinandum lege nunquam adoptatum praeiudicare possunt.

Delineaverit Faustus Verantius ex formulario Cancellariae maioris anno 1585. Hungariam et Slavoniam pagina authoris 45. sicut eidem placuit. Cum

tamen superius epocha tertia probatum sit hoc quoque tempore inferiores Slavoniae comitatus cum Superiori Slavonia et Croatia unitos fuisse, historica ex formulario facta deductio diplomatibus et legibus regni in ordine ad vim probandi nunquam praeponetur. Potuerunt in reliquo comitatus Hungariae lato sensu sumptae inferiores vocari Valpo, Posega, Syrmiensis et Veroczensis, poterant ad comitatus Slavoniae superioris intellecta referri comitatus Zagrabiensis, Varasdinensis et Crisiensis, quin tamen propterea per talismodi formularium legali inter regna Inferioris et Superioris Slavoniae nexui quidquam derogetur: nam caeteroquin eadem ad Hungariam lato sensu sumptam seu coronam Hungariae spectare nusquam negatur.

Ita et pagina 55. saeculo XVI dum Posegam et Valkonem Ungariae regiones per Turcas devastatas esse refert Istfanfyus, evidenter Ungariam lato sensu intellexit.

Pagina 56. et 57. Martinus Szentivany, Hungarus, saeculo XVII ad Slavoniam (intelligendum Superiorem) refert comitatus Crisiensem, Zagrabiensem et Varasdinensem, comitatus vero Veroczensensem, Valpoensem et Syrmiensem ipsemet refert ad Rasciam, a nobis Inferiorem Slavoniam compellatam, et non ad Hungariam a qua illam diserte distinguit. Si ergo ipse Hungarus scriptor Szentivany hos comitatus ad Hungariam non spectare agnoscit et recognitio haec supracitatis legibus et diplomatibus convenit, sic utique veritas unionis utriusque Slavoniae per id adhuc uberius illustratur.

Eadem pagina 57. saeculo XVIII in idea conscriptionis regni anno 1715. elaborata Hungariam in quatuor circulos dividi ait author et in specie circulo Transdravano comitatus Valkoensem, Poseganum, Syrmiensem et Veröczensensem adnumerat, per quod omnino evidenter probatur omnes hos quatuor comitatus esse respectu Hungariae Transdravanos adeoque ad Slavoniam pertinere cum Dravum limitaneum fluvium esse supra tam sit evictum, ut in dubium vocari non possit. Cum in reliquo idea haec conscriptionis post revindicationem partium illarum ex manibus Turcicis et ante interventam earundem regno reincorporationem anno 1714. qua idea tractata fuerit et, dum realis reincorporatio anno 1745. intervenit, sic realisata sit quod videlicet illi Inferioris Slavoniae comitatus cum Superiori Slavonia et Croatia sub uno capite regnorum horum bani coniuncti fuerint, hinc utique omnis ex idea anni

1714. argumentatio contra unionem Inferioris cum Superiori Slavonia semper tantum idealis manere potest.

Pagina 57. paragrapho 37. argumentatur author ex eo quod anno 1447. ablegati ad comitia Budensia convocati, Veröczensis quidem inter Bereghiensem ac Iaurinensem, post hunc Poseganus et Syrmiensis, Valkensis vero inter Abauivarensis et Ungvariensem, Slavonici demum distinctim post omnes Ungariae occurrerent, evenire tres Inferioris Slavoniae comitatus eorum ad Hungariam spectasse. Sed si reflectatur ad id Diaetam illo tempore nondum fuisse coordinatam et teste articulo 1. p.c. anni 1608. interimalem eiusdem coordinationem tunc primum susceptam, ast tamen nec eorum perfectam fuisse, cum eiusdem coordinatio per articulum 67.1790/1. denuo disponatur, utique ex promiscuis his sedibus eo minus aliquod argumentum contra unionem Inferioris et Superioris Slavoniae deduci potest, quod Veroczensis statuatur sedisse inter Bereghiensem et Iaurinensem quibuscum plane non conterminat, adeoque in his arbitrium magis, quam principium quodpiam viguisse tute concludi possit.

Pagina 58. comitatum Poseganum per Mathiam regem fuisse ad comitia seorsive vocatum adeoque ad Hungariam spectare sustinet author, cum Slavoniae comitatus non fuerint seorsive ad comitia vocati. Contrarium huius exinde evenit: nam non tantum Posegani, sed et Superioris Slavoniae comitatum nuncios antiquiori aevo ad comitia regni Hungariae pro diversitate temporum et circumstantiarum vocatos fuisse perhibent regales de dato Broda, die dominico proximo ante festum beati Laurentii martyris, anno 1468. ad comitatum Crisiensem per Mathiam regem exaratae, tenore quarum fato comitatu Crisiensi praecipitur ut ad Diaetam Ponium in diem festi beatae Mariae virginis indictam duos e gremio sui exmittere teneatur. Item, de dato Diosgyoery anno 1473. idem comitatus Crisiensis ad mittendos pro Diaeta Budae, die Conceptionis beatae Mariae virginis servandae nuncios invitatur.

In Diaeta sub Ladislao, Budae anno 1757. celebrata, ex parte comitatus Zagrabiensis aderant Heningus, miles de Zomzedvara, et Petrus filii Georgii de Bizad, quae et complura analogae exempla ex regalibus in archyvo regnorum horum reperibilibus elucescunt.

Pagina 59. agnoscit author comitatus Poseganum, Syrmiensem et Valkoensem per historiarum scriptorem Pray ad Slavoniam spectare statui.

Agnoscit porro anno 1699, quo vigore pacificationis Carloviczensis de partibus a Turcarum dominio reacquisitis actum fuerat, in catastro regnicolari ad circulum quintum regni Hungariae adnumeratos esse comitatus Valko, Posega, Syrmiensem et Veröczensem; et quia Hungaria stricte sumpta tantum quatuor circulos habet, quintum esse Croatico-Slavonicum lato tamen sensu ad Hungariam spectantem, seu regna adnexa, quinta etiam tabula iudiciaria gaudentia ex se ipso patulum fit.

Illis quae pagina 59. incipiendo ab anno 1712. usque paginam 64. in medium proferuntur, dispositionem articulorum 118.1715, item 18. et 50.1741. opponere sufficit.

Pagina 65. usque 73. deductae argumentationes non sufficiunt quidquam legali inter Superiorem et Inferiorem Slavoniam nexui; nam propterea quod vetustis temporibus nonnunquam palatinus aut iudex curiae in Inferioris Slavoniae comitatibus iudicia celebraverint, non probatur ordinariam banorum auctoritatem fuisse sublatam. Cum enim suprema potestas iudiciaria sit penes regem, hinc utique per delegationem regis iudicare poterant modo extraordinario auctoritate banorum ordinaria eo non obstante salva manente et prius non minus ac tardius in Inferiori Slavonia, uti supra ostensum, caetera inter articulo 11.1608. a.c. paragrapho 3. teste exercita existente. Praeterea agnoscit author ipsemet registri Codicis diplomatici supplementalis pagina 145. Martinum banum anno 1245. et Dyonisium banum anno 1247. plane in Hungaria donationes cum consensu regis fecisse. Sicut tamen exinde inferri non potest illas Hungariae partes ad Slavoniam pertinuisse, ita ex uno alterove iudicatus palatini aut iudicis curiae in Slavonia exerciti casu ad limites regni consequentia illegitime infertur. Porro diploma Caroli regis de anno 1325. in Vissegrad emanatum in epocha prima puncto 3. iam provocatum haec continet: Quia honor banatus totius Slavoniae etc. per exemptiones, quas per nos aut praedecessores nostros ad importunitatem petentium iure omnibus nobilibus de Slavonia scimus esse concessas in iudiciis, iurisdictionibus et iuribus suis valde est imo omnino diminutus, volentes ut ipsius banatus excellentia regia decoretur et quiescat, sicut in diebus antiquis omnes exemptiones, si quas quibuslibet nobilium terrae banatus a nobis vel nostris praedecessoribus

obtinuissent per quas se a iudicio et iurisdictione ac iure banatus in aliquo retraxissent, de praelatorum et baronum nostrorum consilio et consensu revocantes et cassantes, provida deliberatione statuimus quod universi et singuli homines etc. ultra fluvium Drava etc. iurisdictioni bani pro tempore constituti subiaceant et nullus possit aliquem de terra banatus coram palatino vel iudice curiae etc. convenire etc. Ex cuius diplomatis tenore quam clarissime videre est iudicatum palatini et iudicis curiae ubicunque intra ambitum totius Slavoniae exercebatur, tantum per modum exceptionis et exemptionis fuisse exercitam, auctoritatemque banalem per praevium diploma denuo restabilitam fuisse, quam subin saeculo XVII per articulum 11.1608. ante coronationem, paragrapho 3. iterum respectu totius tractus a Dravo usque Mare Adriaticum constabilitam esse iam superius vidimus.

Agnoscit in reliquo author ipsemet in glossae pagina 72. contentae verbis: Comitatus quaestionatos quatuor ante de partibus inferioribus Hungariae dictos in partibus regni Sclavoniae compellatos dici ad castrum Vereocze regno Slavoniae accenseri comperimus articulo solum Diaetae anni 1445. celebratae quarto his verbis: 'In partibus tamen regni Slavoniae penes fluvium Zava, Drava ac Posega fortalicia propter metum Turcarum facta, si quae ex iis deponi debeant, relinquuntur voluntati nobilium partium earumdem deponenda exceptis quinque castris, videlicet Verevcza etc. in regno Slavoniae'.

Cum ergo tota illa terra spectaverit ad Sclavoniam, cum in illa terra Posega et Veröcze situata fuerint, cum dirruitio plane fortalitorum voluntati nobilium illarum partium fuerit relicta: sic quaeso, cur ultro dubitat, dum partes illae Sclavonicae nonnunquam ad Hungariam referri dicuntur, Hungariam fuisse intellectam in sensu lato neque per id convulsionem territorii Slavoniae in proposito fuisse.

Paragrapho 44. citat author plura diplomata in quibus Inferioris Slavoniae comitatus non dicuntur situari in Hungaria. Cum tamen in aliis et diplomatis et legibus referantur ad Slavoniam, uti in supra deductis epochis saepius vidimus, exhinc utique non aliud inferri potest, quam quod stylus pro diversitate temporum, circumstantiarum et personarum diversus fuerit, Dravus interim tamen semper ita fluxerit sicut nunc fluit fueritque inter Slavoniam et Hungariam limitaneus sicut et nunc est.

Paragrapho 45. agnoscit ipsemet author comitatus modernae Inferioris Slavoniae bano fuisse subordinatos, sed cum bani nonnunquam etiam comitatibus Zola, Simegh, Baranya praefecti fuerint, exhinc inferri non posse Inferiorem Slavoniam cum Superiori et Croatia unitam ad territorium Hungariae non pertinere. Imo vero recte exinde, quia bani nonnunquam etiam Hungaricis comitatibus per modum exceptionis praeerant, quin Hungarici illi comitatus propterea cessassent esse Hungarici, legitime infertur per id, quia nonnunquam palatinus et iudex curiae in Inferiori Slavonia iudicia per exceptionem ferebat, non posse inferri Slavoniam a suo, cui per ipsum naturalem situm, linguam, religionem et commune caput unita est, corpore fuisse avulsam.

Pagina 109, paragrapho 80, punctis 1. et 2. de limitibus regnorum adnexorum et de lingua disserit scriptor arguitque nobiscum sentientes quod, si iuxta fluvios et iuxta linguam limites Slavoniae deberent definiri, adhuc et aliae provinciae deberent Croatiae subiacere; sed quod tali recensione se occupaverit scriptor, hoc eidem quidem salvum erat, sed haud accomodum: nam ex fluminum decursu et idiomatis identitate adhuc statibus et ordinibus regnorum adnexorum visum non est limites regnorum horum ultro dillatare velle, quam prout actualiter possidentur; et si etiam author opusculi *Brevis et sincera responsio*, Lipsiae 1835. editi, in fine ait comitatus Slavoniae Inferioris a regni Hungariae corpore nonnisi summa cum iniuria et legum laesione ab eodem regno avelli et ad Croatiam et iuxta desiderium Croatarum ad novius errigendum regnum Illyricum applicari et adiungi posse, unde tamen hoc desiderium Croatarum eidem authori innotuerit, deputatio haec, quae ecquidem ex Croatis consistit, haud quaquam perspicit: status enim et ordines regnorum adnexorum eadem regna a corpore sacrae regni Hungariae coronae avelli, aut constitutionalem et municipalem nostram cum Hungaria a saeculis praevigentem unionem labefactari nolunt, quin imo perennem esse cupiunt.

Pagina 112, paragrapho 83. in refutatione authoris *Fundamentorum*, quibus ostenditur tres inferiores Slavoniae comitatus semper ad iurisdictionem regni et bani Slavoniae pertinuisse complura adducit author Croatiae et Slavoniae disquisitae quae opinioni eiusdem neutiquam suffragantur. Sic ad:

1. Errori quoad decimas in Veröcze ac Lipova totaque Slavonia per Elisabetham reginam collectas fuisse locum per litteras reginae maioris de 1283. et 1284. privilegialiter a rege Carolo anno eodem 1284. ab Elisabetha

altera regina Hungariae anno 1307. et a rege Leopoldo anno 1685. confirmatas epochae primae puncto 5. sic probatum est, ut Ioannis de Marzaly citatio in obversum praeviae evictae veritatis probet tantum ac nihil.

Ad 7. agnoscit author Nicolaum Ujlak habuisse Illok in Syrmiensi comitatu a quo, cum in Slavonia sito, decimas episcopo Zagrabiensi se daturum obligaverit: stat omnino argumentum authoris Fundamentorum.

Ad 8. Itidem stat argumentum authoris Fundamentorum, per ipsum quoque authorem Disquisitae Croatiae ultro roboratum: utprimum enim Fejerkeö seu Bela Ztena agnoscit esse in comitatu de Posega, superius autem epochae secundae puncto 3. ostensum est episcopo Zagrabiensi fuisse assecutorias Lupi, Rasciae despotae, de decimis a Fejerkeö desumendis solenniter anno 1478. expeditas, subin a rege Leopoldo anno 1685. confirmatas, eo ipso comitatum Poseganum in Slavonia situari evidens est. Non videtur itaque author Disquisitae Croatiae et Slavoniae argumenta authoris Fundamentorum ad 1, 7. et 8. refutari suscepta in genuino sensu sumpsisse: non enim tantopere ex desumptione decimarum, quantopere exinde argumentatur author Fundamentorum, quod loca illa, a quibus decimam desumpsit, in Slavonia situari per duas reginas et Lupum, Rasciae despotem, recognitum sit.

Ita et ad 17. non ex usu decimarum, ast exinde quod loca comitatum Veröczensis et Posegani velut ad Slavoniam pertinentia per status et ordines Slavoniae pro depositoryis annonae designata fuerint, author Fundamentorum argumentum validissimum duxit, caeteroquin superius iam per deputationem hanc in medium prolatum.

Pagina 115, paragrapho 84. de censu marturinarum disserit author. Cum interim materia haec iam superius epocha prima, puncto 15. sufficienter pertractata sit et argumentatio adversariorum prostrata, in hoc diutius morari necesse haud est. Id tamen silentio premi nequit quod author Disquisitae Croatiae et Slavoniae scriptorem Fundamentorum in testem invocet Veröcensem per portas contribuisse; inspectis vero punctis 10. et 16. scriptoris Fundamentorum, ad quae ab adverso provocatur, ibidem testimonii eiusmodi nec vestigium apparet.

Pagina 118. in probam eius, quod Posega et Syrmiensis comitatus saeculis XIII usque XV ad Hungariam spectaverint, provocantur certae litterae pontificis Urbani et aliae Iacobi, Syrmiensis episcopi, ad pontificem Eugenium

exaratae, quas quisquis inspexerit, illa, quae ab adverso exinde nectuntur, neutiquam reperiet: nam ibidem regnum Hungariae lato sensu per pontificem, dum de episcopatu Quinqueecclesiensi et in nexu de Posega loquitur, sumi ita, sicut et per episcopum Syrmiensem, dum de inquisitore pontificio in regno Hungariae loquitur, Hungariam lato sensu subintelligi evidens est; cum enim unus fuerit inquisitor in regno Hungariae, utique non poterat a minori Slavonia eidem nomen dari, sed ab Hungaria.

Pagina 125, punctis 9, 11, 14, 15. et 17. agnoscit scriptor auctoritatem banorum in Inferiori Slavonia exercitam fuisse, quin tamen exinde subinferri posse admittat illam ordinaria auctoritate fuisse exercitam cum id ex mandato regio et in re militari factum fuerit. Ast vero nec solum in re militari consistebat illa banalis auctoritas, sed nec militaris etiam per banum qua talem extra limites regnorum ei subordinatorum poterat exerceri; exercitam autem non fuisse ordinaria bani auctoritate assertum est, quod probari deberet, sicut superius in actis deputationis huius probatum est per palatinum et iudicem curiae nonnunquam modo extraordinario in his partibus fuisse processum; quia autem simpliciter tantum asseritur, idcirco simplex hoc assertum in collisione cum tot tantisque diplomatibus et regni legibus stans utique suaapte ruit.

Pagina 126. ad b) temeritatis arguitur auctor Fundamentorum ob id, quia recensionem comitatum regni Hungariae, Corpori iuris insertam, Verböczio attributam, erroneam compellat.

Cum de temeritate hic sit quaestio, sic maiori fors iure talis obici posset auctori *Disquisitae Croatiae et Slavoniae* qui corrasis undique iis quae rei suae subservire credebat argumentationibus in obversum clarissimarum aequae Corpori iuris insertarum et auctoritati corporis legislativi innixarum legum pugnam suscepit, quam auctori Fundamentorum, qui *Catalogum* illum erroneum esse statuit, qui, quod sit omnino erroneus, superius in epocha quarta quam clarissime probatum est. Agnoscit in reliquo ipsemet scriptor *Disquisitae Croatiae et Slavoniae Catalogum* eundem antiquiori Corporis iuris editioni, quae tamen aetati Verböczianae fuit propinquior, non fuisse insertum. Si autem inspicere voluisset praefationem typographiae Budensis ad lectorem eidem Corpori iuris praemissam, legisset in illa sequentia: Id solum maiorem in modum te admonitum cupio, ut imprimis animadvertas omnibus iis, quae ad calcem paginarum ponuntur aut citantur, nullam vim nullamve

authoritatem inesse etc. Sunt quippe ea omnia privatorum duntaxat hominum conatus nulla principis et publica autoritate ornatorum.

Ex hinc autem cuius clarum est non omnia, quae libris Corporis iuris adiecta sunt, authoritati corporis legislativi inniti, ast per Iesuitas de voluntate propria factas esse notulas, subinsertas etiam dubietates Kittonichianas et alia complura quae in antiquiori editione Corporis iuris nec existebant quaeve propterea unice, quia libris Corporis iuris adiecta sunt, fundatis crysibus subtracta non sunt.

Qualem in reliquo cathalogum aulicum subintelligit author, in quo Inferioris Slavoniae comitatus comitatibus Superioris Slavoniae fuissent adiecti? Dum ad status et ordines adnexorum regnorum post incorporationem anno 1745. interventam benigna rescripta dimittebantur, antequam Inferioris Slavoniae comitatibus erga interpositionem statuum et ordinum regnorum horum ius voti et sessionis in comitiis salva tamen autoritate banali ex incidenti meriti contributionalis fuisset tributum, utique etiam ad Inferioris Slavoniae comitatus seorsive non erat scriptum et serius etiam, dum regnorum horum congregatio in scopum organisandae insurrectionis, installandi bani, eligendi protonotarii aut secus celebranda bano clementer mandatur, non insinuat id ab altissimo loco seorsive Inferioris Slavoniae comitatibus, ast illi aequae ita sicut comitatus Superioris Slavoniae per banum evocantur. Evidens itaque est comitatus illos ita sicut superiores tractari in illis quae cum Superiori Slavonia communia habent et eorum cum Croatia municipalem nexum illibatam conservant. Quod autem ad regni comitia seorsive vocentur, hoc post conditum articulum 23.1751. omnino in sensu legis huius fieri debet, in qua cum iurisdictio banalis diserte praeservetur, utique non nisi illis, quibus opinio propria supra legem esse videtur, ex hac seorsiva comitatuum Inferioris Slavoniae ad comitia evocatione, inque hunc finem praesto existente Cathalogo momentosi quid contra regnorum adnexorum iura sequi videri potest.

Ad c) Ex libro rationum Sigismundi, episcopi Quinqueecclesiensis, thesaurarii regii de anno 1495., in quo ille a Posegano comitatu per unum florenum, licet de dicis a Slavonia per medium florenum desumpserit, ad perceptum ponit, argumentatur author Poseganum comitatum ad Hungariam spectasse. Agnoscit in reliquo per eundem hunc thesaurarium a Veröczensi comitatu per medium florenum a dica fuisse desumptum sicque hunc comitatum Slavoniae

fuisse adnumeratum, per quod ipsum fidem eiusdem thesaurarii corroborare tentat. Cum interim eundem thesaurarium fuisse hominem malae fidei teste Hungaro scriptore Pray, signanter tomo II, pagina 523. in quadringentis millibus florenorum convictum, utique ex talismodi hominis a Poseganis unum florenum pro singula dica iniuste extorquentis rationibus nihil prorsus roboris adversariorum argumentationi accedit, imo vero cum iterum recognoscatur Veröczensem comitatum, qui est Hungariae vicinior et immediate Dravo adiacet, ad Slavoniam spectasse et tantum medium florenum a dica solvisse, suapte admitti debet et remotiorem ab Hungaria Poseganum comitatum totamque hodiernam Slavoniam Inferiorem iam ab olim fuisse Slavoniam, non Hungariam, cui nunc adiici perperam optatur.

Pagina 127. usque paginam 133. pluribus locis agnoscit ipsemet author comitatus Valkoviensem, Posegiensem, Veröczensem et Syrmiensem post elibertationem a iugo Turcico mox Slavoniae nomine fuisse insignitos, quia tamen illico non sunt bano subordinati, sed militariter tractati, et quia Leopoldus rex decreto anno 1700. die 11. Septembris emanato enunciasset haec verba: Super neoacquisitis Hungariae partibus, ex eo infert comitatus illos, etsi Slavonicos, tamen ad Hungariam spectasse.

Ut itaque hac in parte subveniatur auctori, iuvabit citare benigni per revindicatorem et ex iugo Turcico liberatorem sicque iure armorum et regis Hungariae partiumque eidem adnexarum acquisite regem Leopoldum, de dato Eberhoff 28. Septembris 1697. emanati et sic indorsati rescripti: Reverendis, honorabilibus, spectabilibus ac magnificis, egregiis et nobilibus N. N. universis regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae statibus et ordinibus, fidelibus nobis dilectis sequentia verba: Demisse repraesentari fecit maiestati nostrae etc. bonorum nostrorum fiscalium in regno Slavoniae existentium inspector etc. in attacto regno nostro Slavoniae, praesertim vero comitatibus Posegiensi, Veroviticensi et Valkoviensi etc. Ideo fidelitatibus vestris, quorum etiam muneris esset publica huiusmodi curare negotia rebusque confusis debitum ordinem inducere, hisce perbenigne simul ac serio committimus et commendamus quatenus acceptis praesentibus de praeteritis quidem excessibus et exorbitantiis strictam inquisitionem institui nobisque demum pro adhibenda eatenus medela referri facere, in reliquo autem admonitis serio obeundis functionibus suis supremis praenotatorum comitatum comitibus, eum ordinem et dispositionem quam primum instituire

velint ac noverint, ut ammodo in posterum non per milites et commissarios, verum praedictos supremos et vicecomites aliosque comitatenses officiales eiusmodi politica, civilia et publica munia ac negotia rite administrentur, solitae comitatum congregationes et sedes quoque iudiciariae etc. celebrentur aut in solitis quoque generalibus fidelitatum vestrarum conventibus causae et processus eiusdem regni nostri Slavoniae ventillentur etc. Iuribus denique ipsorum populorum ad normam et methodum regulati regni nostri Croatiae omni meliori modo prospiciatur.

Ex his clarissimis verbis informari potest omnis quod ipsemet hic partium inferiorum a iugo Turcico liberator augustus Leopoldus nec momento temporis dubitaverit omnes Inferioris Slavoniae comitatus ad Slavoniam et nexum cum Croatia spectare, dum in specie Valkoviensem, Poseganum et Verocensem nominat, his tamen Slavoniam Inferiorem necdum exhauriri clare dicit in verbis in attacto regno nostro Slavoniae, praesertim vero comitatibus etc. adeoque praeter recensitos specificice comitatus adhuc aliquid superesse, quod ad neorecuperatam Slavoniam spectabat, utpote comitatum Syrmiensem. Dum itaque loco per authorem Disquisitae Croatiae et Slavoniae designato idem rex loquitur de neoacquisitis Hungariae partibus, perbene constat auctori id ideo fuisse dictum quia non tantum Inferioris Slavoniae, sed et plures Hungarici comitatus a iugo Turcico eotum sunt liberati et commissarii ad illos regulandos exmissi. Rex itaque Leopoldus optime omnino dixit neoacquisitis Hungariae partibus quia omnino Hungariae partes erant revindicatae et Slavoniam pariter integram coronae regni Hungariae partem efficere nemo negat. Quod interim idem rex per id Slavoniam Inferiorem a nexu cum Croatia eximere noluerit, tenore praecitati benigni rescripti tam clare testatus est ut id nemo, nisi qui lucem meridianam negare vellet, in dubium vocare posset, imo nec ipsemet auctor negat, ast potius pagina 134. diserte profitetur status et ordines regni Hungariae dictis comitatibus banatui Slavoniae incorporandis securitatis contra Turcas tunc adhuc periclitantis studio consensisse. Cuiusmodi nudus auctoris praetextus iuri adnexorum regnorum nullatenus praediudicare potest.

Pagina 135, paragrapho 89. ex omnibus quae praecitavit concludit auctor primitivos Hungariae limites etiam ultra Dravum per regiones Dravo et Savo interiectos patuisse, quin tamen ipsemet indicare sciat, quinam fuerint et quousque patuerint praetensi hi limites - subinfert: porro partes Pannoniae

intra Dravum et Savum a Croatis obtentas reges nostros gentis more banis, eas vero, quae Bulgarorum ad Orientem fuerant, palatinorum et iudicum Curiae regiae subordinasse ordinariae (iurisdictioni). Sensus interim expressionum harum tam est dubius et vagus ut nec quidem intelligibilis sit. Partes Panoniae a Croatis obtentas: obtinueruntne ergo Croatiae partes Pannoniae intra Dravum et Savum, vel ademerunt reges Hungariae Croatiae partes intra Dravum et Savum? Quidquid interim sentiat author, nec unum subsistit nec aliud: nam nec reges Hungariae Croatiae quidquam ademerunt nec Croatiae Pannonibus; ast illud unum verum est ibidem fuisse Slavones Croatiae unitos iuraque illorum per regem Colomanum intacta fuisse relicta et gentis more tam per illum, quam et successores eiusdem in conformitate pacti unionis fuisse gubernata, decursu temporum et bellorum nonnunquam iniuriationes etiam non defuisse, illas tamen fuisse semper tantum transitorias et redeunte pace regiones has lege veteri fuisse tractatas ac expulsis Turcis iterum pristino iuri esse restitutas, quo etiam nunc utuntur.

Partes porro illas inferiores non primum anno 1741, uti scriptor statuit, nomine Slavoniae Inferioris vocari caepisse, ast vetustum hoc nomen retinuisse, de quo si articuli 118.1715. clarum tenorem sequi voluisset, utique dubitare nequivisset.

Incorporationem Inferioris Slavoniae provisorio modo per regem Leopoldum I iam anno 1697, uti paulo prius visum est, enunciatam et, in quantum per adiuncta temporum licuit, effectuatam, subin per regni leges, signanter 118.1715, 18. et 50.1741. medio commissionis regiae definitive fieri dispositam et anno 1745. effectuatam iam supra vidimus. Quod cum sic omnino evenisse ipsemet author agnoscat, agnoscere etiam debet quosvis contra positivas regni leges, utique ex consensu statuum et ordinum latas, tardius tentari caeptos regnorum horum insultus, iniurios et irritos esse neque, quae sententiam authoris manent dubia, talia diplomatibus ubertim per eum praemissis speret sufferenda: nam et haec opinioni eiusdem neutiquam suffragantur:

Nam 1. De ecclesiarum in Croatia et Dalmatia dedicatione sonans ad annos 1062. et 1071. relatum ipsam unionem cum Hungaria praecedit adeoque horum prorsus inadplicabile est.

2. De decimis episcopo Zagrabiensi solvendis sonans nihil absolute ad decidendam isthic subversantem quaestionem conferre potest.

3. Donatio terrae ad comitatum Modruss spectantis comiti Bartholomaeo de Veglia eiusque haeredibus anno 1193. ea lege interventa, ut infra limites regni cum decem, extra limites cum quatuor loricis regi in compensationem suscepti beneficii assistat, aequae ad rem, quae isthic in quaestione est, confert tantum ac nihil.

4. Donatio pro Radus et fratribus eius de Klokacze super terra Klokocze anno 1224. elargita ea lege, ut ipsarum marturinarum regi competentium duas tertias iidem donatarii retineant atque ab id in exercitu ipsius quindecim loricatos et centum pedites expeditos habeant, in tantum duntaxat considerationem maeretur, quod ostendat marturinas omnino in Croatia fuisse iuxta veterem usum etiam sub Hungariae regibus retentas.

5. Confirmatio praecedanearum donationum pro Radus super terra Klokocze et duabus tertiis marturinarum elargitarum de anno 1550. itidem nihil ad rem auctoris confert; imo, dum is in rubrica diplomati quinto praemissa in verbis: Fidem Croatiae non ex pacto cum Colomano confecto, sed distincta stipulatione serviunt praesistentiam pacti Colomane diserte recognoscit, certe absque fundamento subsumit Croatas, quasi illorum singuli non fuissent ausi pro collatis sibi iuribus possessionariis servitia regi appromittere, cum eiusmodi sponsonibus ipsa donatio terrae per regem praepossessa fuerit alligata, quae in reliquo confirmat pactum cum Colomano initum, dum in sensu illius servitia tantum militaria exiguntur et numerus loricorum specificè designatur, qui utique in primitivo pacto pro singulis nullibi sustinebatur fuisse definitus.

6. Decimarum episcopo Quinqueecclesiensi in comitatu Valko competentium vestigium nihil opitulatur causae auctoris: nam et Zagrabiensis episcopus actu plane in comitatu Zaladinesi decimas colligit, quin propterea comitatus hic ad Slavoniam spectet, et praeterea episcopum Quinqueecclesiensem recte ex incidenti decimarum in Slavonia perceptarum Zagrabiam pro iudiciis singulis annis venire debuisse supra ostensum est, per quod utique confirmatur potius, quam labefactatur nexus inter Inferiorem ac Superiorem Slavoniam.

7. De eo, quod prope castrum Valko hospites Teutonici, Saxones et Hungarici fuerint, sonans probat ad rem authoris nihil nisi fors sustinere velit ob id castrum Valko ad Saxoniam aut Teutonium spectasse ita sicut ad Hungariam.

8. Comitatus Varasdinensis et castrum Zagoria in Slavonia situari nihil officit: nam omnino situatur in Slavonia Superiori et nonnunquam ipsam quoque Croatiam, imo Dalmatiam, universali nomine Slavoniae fuisse compellatam supra evictum est.

9. De anno 1270. Mathaei, bani totius Slavoniae, scriptum ob id, quia uno loco tantum comitatum Zagrabiensis et Crisiensis mentionem facit, non excludit reliquos comitatus: nam paulo inferius mentionem facit nobilium in Zagoria et aliis comitatibus similibus. Agnoscit itaque praeter Zagrabiensem et Crisiensem etiam Zagorianum sive Varasdinensem et praeter hunc alios comitatus; ex hoc itaque author non pro se, sed contra se validius argumentari potuisset.

10. Diploma Caroli regis de 1325. in Vissegrad emanatum, superius epocha prima puncto quarto provocatum, totum, quod est ultra fluvium Dravum, iurisdictioni bani subiacere agnoscens et per modum exemptionis attributum, antehac palatino et iudicis curiae iudicatum revocans et retractans utique sententiae authoris non suffragatur, ast contra talem ex integro pugnat.

11. Vestigium perhibet nonnunquam Croatiam et ipsam Dalmatiam fuisse generico nomine Slavoniae insignitam, opinioni autem authoris in nihilo suffragatur.

12, 13, 14, 15. et 16. prorsus nihil ad subversantem isthic quaestionem conferunt.

17. Edictum Romani pontificis, Romae anno 1451. emanatum si quid de limitibus Slavoniae probare posset, potius contra, quam pro opinione authoris pugnaret: sonat enim de oppido Ujllak, nunc comitatui Syrmienti ingremiato, non in Hungaria, utique lato sensu per pontificem Romae scribentem sumpta, sed in partibus regni Hungariae; Slavoniam autem esse partem ad coronam Hungariae spectantem utique nemo in dubium vocat.

18. Comitatum Zagrabiensem fuisse in Slavonia (intelligitur) Superiori ostendit, quod ipsum non negatur.

19. Duos etiam nonnunquam praefuisse Slavoniae banos indubium reddit et sic etiam duplicem fuisse Slavoniam, sicut et nunc est, contra auctoris desideria evincit.

20. Ostendit per ipsos Slavoniae banos, dum de toto inclyto regno Hungariae in genere loquuntur, Slavoniam quoque intellexisse, evidenti argumento quod expressiones eiusmodi pro diversitate temporum et circumstantiarum diversimode adhibitae, nihil tamen territorio Slavoniae imminuendo valeant suffragari.

21. Eminens Osvaldi, episcopi Zagrabiensis, in regem et regnum ostensa fides circa limites tamen Slavoniae nihil prorsus meminit.

22. et 23. Pariter ad dirimendam limitum Slavoniae quaestionem sunt prorsus inapplicabilia.

24. Probat quod Mathias rex anno 1481. Zagrabiam pro impendenda iustitia personaliter venerit et eadem occasione Michaellem Orszag, palatinum, et comitem Stephanum Bathory, iudicium contra malefactores in comitatibus Crisiensi, Veröcze, Zagrabiensi et Varasdinensi nomine regio pronuntiaturos delegaverit, evidenti argumento hanc ipsis non fuisse ordinariam, sed pro illo casu delegatam auctoritatem et quidem ad comitatum Slavoniae Inferioris Verocensem ita sicut ad comitatus Superioris Slavoniae extensam, iterum indicio certo, utramque Slavoniam fuisse eodem iure gubernatam utpote quo et Croatiam.

25. Slavoniae regnum ab Vladislao rege anno 1496. insignia obtinens diserte intra fluvios Dravum et Savum comprehendi et antemurale regni Hungariae constituere diserte agnoscitur. Cur ergo auctor adhuc adhaeret id ultro citroque agnoscere sciens utique perbene quod insigne hoc ex mardure, stella Martis dicta et duobus fluviis, Savo et Dravo, consistens ab insigni Croatiae ex tesselis rubris et argenteis consistente distinctum occasione ipsius regum Hungariae coronationis praeferatur, sicque universali totius nationis Hungaricae consensu et ad notitiam totius Europae Slavonia pro distincto ab Hungaria regno suis iuribus sub capite comitis bani gaudente habeatur, et tamen eo non obstante nunc derepente pro ente non existente considerari tentetur.

26. Diploma Vladislai regis de anno 1498. in genuino sui intellectu sumptum opinionem auctoris ex toto evertit, etenim evenit ex tali:

a) ex verbis his: Quod quamvis superioribus diebus per universitatem regnicolarum nostrorum novissime in campo Rakos celebrata conclusum etc. fuerit ut capitulum ecclesiae Bosnensis testimonium suum ubique per totum regnum nostrum Hungariae ad quascunque executiones fiendas mittere possit, tamen, ut ex quaerellis fidelium nostrorum universitatis nobilium totius regni Slavoniae intelleximus cum articulo 12.1498. combinatis, quod Mathias rex, dum isthic de regno Hungariae loquebatur, etiam Slavoniam intellexerit velut aequae ad coronam regni Hungariae spectantem, nihil itaque mirum si expressiones eiusmodi hinc inde saepius occurrebant, quae tamen iuribus et integritati regni Slavoniae nihil praeiudicant.

b) Quod idem rex Vladislaus in verbis: ut ammodo praefatum capitulum Bosnense ad aliud regnum nostrum Slavoniae etc. nullum testimonium mittere etc. valeat, clare dixerit dupplicem fuisse Slavoniam: secus enim non potuisset dicere aliud regnum Slavoniae si tantum unum fuisset.

c) Uberius id illustratur si ad illa, quae superius epocha secunda, puncto 6. dicta sunt, regressus fiat: ibidem enim provocatur diploma eiusdem regis de anno 1495. in quo is diserte comitatum Crisiensis et Veröczensis in Slavonia situatorum mentionem facit; capitulum autem Bosnense aequae in comitatu Veröczensi situari cui non constat? Etsi etiam olim ille qui nunc est unus Veröczensis comitatus ex duobus, Veröczensi et Valkoviensi, constabat, tamen ipse naturalis situs ostendit illos sic fuisse non tam conterminos, quam intermixtos, ut ad duo distincta regna spectare nec potuisse: ex ipso naturali situ tunc etiam certum esset, si id aliunde in superioribus per omnes quatuor epochas ad evidentiam non fuisset probatum, quod cum sit, utique non potest sustineri quasi Vladislaus rex capitulum Bosnense a Slavonia separatum considerasset.

d) Si, prout author sustinet, capitula Zagrabiense, Chasmense et Varasdiense per illa tria capitula subintellexit Vladislaus, per id asserto ipsius, quasi capitulum Bosnense ad Slavoniam non spectasset, ponderis accedit nihil: nam contra Poseganum capitulum non fuit opus medelam quaerere statibus Slavoniae Superioris, capitulo enim Posegano non fuit per articulum 12.1498. concessum extra comitatum Poseganum pro testimonio ambulare, prout Bosnensi.

27. Si capitulum Bosnense indultu legis, citati utpote articuli 12.1498, non obstante inhibitione Vladislai regis, qui legem proprio arbitrio immutare non potuit, processit ubicunque eidem visum est, per id certe iuribus regni Slavoniae nihil derogavit.

28. Distributio ecclesiastica partium ad episcopatus spectantium diversis temporibus diversa in ordine ad territorii qualitatem probat tantum ac nihil.

29. Mandatum regis universitati nobilium de Valko in eo Budae anno 1514. datum ut ad temeritatem et insolentiam rusticorum in toto fere regno sub nomine Cruciate progredientium, quocunque illos palatinus duxerit, cum illo ire teneantur, non suffragatur opinioni scriptoris: nam utique per totum Hungariae regnum non poterat banus exmitti, sed exmissus est palatinus mandatumque tale certe non ad solum Valkoviensem, sed et alios Hungariae non minus ac Slavoniae comitatus dimissum est: quomodo enim vel concepitibile esset ut solius comitatus Valkoviensis nobiles pro omnibus totius regni rusticis coercendis sufficere potuissent.

30. Diploma Ludovici regis comitatum Crisiensem Slavoniae ingremiari dicit anno 1517. Omnino sic est: nam et nunc situatur in Slavonia Superiori. Sed idem diploma recenset ultro possessiones in aliis quibuscunque comitatibus regni Slavoniae sitas per Laurentium comitem de Wylak, ducem Bosnensem, possessas, has autem non fuisse in Superioris Slavoniae comitatibus, ast Syrmienti et Valkoviensi, ipsemet author non negabit cum vel nomen Wylak, hodiernum Illok in comitatu Syrmienti situm, et titulus ducis Bosnensis id satis evinceret si id secus etiam per authorem pluribus locis non esset recognitum.

31. Comitatus Zagrabiensem, Varasdinensem et Crisiensem in Superiori Slavonia situari nunquam negabatur et ideo perperam probandum suscipitur.

32. Quae ex donatione Ferdinandi regis anno 1537. stabuli regii magistro collata ad subiectionem regnorum adnexorum subinfert in rubrica author, non maerentur secus refutari, quam per inviationem eiusdem ad illas quae superius epocha prima, puncto 1. et ad paragraphum 39. dicta sunt.

33. et 34. Idem quod ad 32.

35. Quod in litteris nonnullis regis anno 1535. Posega et Veröcze non dicatur in Slavonia situari, cum tamen nec in Hungaria situari dicantur, per id

non probatur aliud nisi quod scriptori litterarum visum sit non nominare regnum cui ingremiantur loca praedesignata.

36, 37. et 38. probant ad rem authoris penitus nihil.

39. Decimas non percipi per episcopum Zagrabiensem in Veröcze statuit author, et tamen illas ad notorietatem publicam percipit etiam actu, non obstante relaxatione dominalis, non ecclesiasticae decimae per Iohanem Marczaly anno 1449. interventa.

40. Reflectendum ad illa quae superius ad paginam 58. dicta sunt et probata.

41. Idem quod ad 35.

42. Cum Mathias rex teste authore comitatum Veröczensem ad Slavoniam anno 1488. spectare agnoverit, quare ergo tam pertinaciter sustinuit tantum comitatus Zagrabiensem, Varasdinensem et Crisiensem Slavoniam efficere.

43. Idem quod ad 35.

44. Evincitur pro diversitate temporum iam unum, iam plures praefuisse Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banos, quod tamen ibi, ubi banus dicitur Dalmatiae, Croatiae et totius Slavoniae banus, per Slavoniam etiam Dalmatia et Croatia intellecta fuerit, non potest subsistere quia secus una eademque res bis poneretur: tali itaque loco per vocem totius intelligitur utraque Slavonia, prout in specie pagina 81. anno 1406. magnificis viris etc., ubi vero nulla Dalmatiae et Croatiae mentione facta tantum dicitur banus Slavoniae, ibi nonnunquam etiam Croatiam et Dalmatiam subintelligi potuisse non negatur, sed consequentia tamen, quam exinde author infert, nullatenus subsistit.

46. Idem quod ad 28.

47. Idem quod ad 40.

48. Eatenus illis, quae superius epocha secunda, puncto 1. dicta sunt, inhaeretur.

49. Ad quaestionem isthic subversantem nihil pertinet.

50. Argumentum ex decimis nec pro, nec contra valide allegatur cum decimas episcopus Zagrabiensis de praesenti plane in Szaladiensi comitatu percipiat, idque sit ecclesiastici instituti per quod quaestiones territoriales inter regna non dirimuntur.

51. Duos etiam antiquiore aevo fuisse Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banos non recipit quaestionem: evidenti argumento territorium adnexorum regnorum tam fuisse amplum ut saepius unus banus non suffecerit.

52. Mathias rex anno 1474. diserte recognovit castrum Veröcze in Slavonia situari.

53. Comitatum Syrmiensem ad sacram regni Hungariae coronam spectare dicit Mathias rex anno 1477.; dicunt et nunc partium adnexarum status et ordines. Quin tamen exinde ullus legitime concludere possit comitatum illum non fuisse in Slavonia aequae ad coronam regni Hungariae spectante?

54. Gubernator Hunyadi cum nunciis comitatuum Hungariae partiumque eidem adnexarum arcem Budensem e manibus bani Machoviensis anno 1447. recipit inque confecto desuper instrumento post recensionem omnium, quorum nuncii aderant, comitatum subiungit: Item de regno Slavoniae Georgius, filius Simonis, alter Georgius, filius Ivan, Iohanes, filius Viti, Petrus de Zenaharst et Georgius de Mayrborcz; quia autem superius seorsive recensentur: Ioannes Figh, Vitus et Osvaldus de eadem de Verocze, dein post Sebastianum de Koronczo etc. de Barany, Dominicum de Enyte de Iaurinensi attinguntur: Paulus de Chernek, Ladislaus de Hazan, Nicolaus Lonicza et Iohanes de Iakovlecz de Posega ac dein post plures in specie Georgium de Vajda de Simegiensi, Ladislaum de Gyarmath de Hontensi, magistrum Iacobum, decanum ecclesiae Budensis, item honorabilem dominum praepositum ecclesiae sancti Laurentii aliosque de Bodrogh, de Zarand, de Abauivar recensentur, Valentinus Bornemisza et Nicolaus litteratus de Valko memorantur. Exinde subinfert author comitatus Veröczensem, Poseganum et Valkoviensem velut inter Hungaricos recensitos ad Hungariam spectasse. Si interim vel ad id advertere voluisset quod in eodem documento, et quidem circa initium, Sigismundus groff Segniae, Vegliae et Modrussiae comes et Georgius de Corbavia aequae intermixtum cum Hungaricis comitatibus connotentur, quod personae ecclesiasticae intermixtum cum nunciis comitatuum recenseantur, licet comitem Segniae, Vegliae et Modrussiae, aut Georgium de Corbavia ex indubitata Dalmatia et respective Croatia propterea, quia cum Hungaricis mixtum attinguntur, inter Hungaricos nuncios referre absurdum foret, certe clarum eidem esse debuisset quod per illud documentum, cuius scopus non erat alter quam arcis Budensis receptio, nihil minus, quam territorii adnexorum regnorum defixio praeconcepta fuerit, ast tempore illo quo litterati tam

rari erant ut qualitas haec penes plures pro peculiari distinctione addita conspiciatur, arbitrarie nomina duntaxat praesentium conscripta fuerint; probabile praeterea est quod praeter nuncios nonnullorum comitatuum in specie Veroece, Posega et Valko, ex parte regnorum adnexorum distincti insuper nuncii missi fuerint: nam nec comitatus Szirmiensi nec comitatuum Zagrabiensis, Varasdinensis et Crisiensis nuncii ibidem seorsive recensentur. Non praeterea fuit illa etiam in numero observata norma: nam ex uno comitatu alicubi quinque et plures, alicubi tres occurrunt, ut sic ex omnibus his appareat arbitrium scribentis in tota illa connotatione praesentium viguisse, quod nullum prorsus pro dirimendis iuribus territorialibus argumentum suppeditat.

55. Vladislaus rex provocative ad consuetudinem antiquam iubet erga petitum universitatis nobilium regni Slavoniae ut causae illorum ad Curiam regiam in via appellationis transmissae extraserialiter assumantur. Antiquissima haec consuetudo per Vladislaum regem sic recognita vehiculum praebuit condendis subin pluribus regni legibus, signanter 27.1723. et 9.1807., omnes autem non tantum Superioris, sed etiam Inferioris Slavoniae comitatus in sensu legum harum iudicia recipere sicut certum est, ita et illud indubium per Vladislaum non tantum Superiorem, sed et Inferiorem Slavoniam fuisse intellectam.

56. et 57. Ad decisionem quaestionis territorialis conferunt nihil.

58. Congregationes regni Slavoniae iuxta constitutiones eiusdem regni Slavoniae de 1492. Corpori iuris insertas porro servatae erant anno 1505. per quod ius adnexorum regnorum generales congregationes servandi corroboratur potius, quam labefactatur.

59. Castella Superioris Slavoniae tria recensentur nullo exinde contra Inferiorem Slavoniam argumento.

61. Rex Ferdinandus anno 1561. proventus regio a subditis bonorum capituli Zagrabiensis in Zagrabiensi, Varasdinensi et Crisiensi comitatibus sitorum ad conservationem castris Zizek per capitulum converti iubet, et quia capitulum hoc in Inferiori Slavonia nulla bona possidet, utique horum comitatuum mentio fieri nec potuit.

62. Ex eo quod anno 1573. usque 1741. iterum tantum unus fuerit regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae banus, nullum potest duci argu-

mentum quasi a territorio eorundem regnorum quidquam fuisset avulsum aut avelli potuisset.

63. Nihil de limitibus Slavoniae.

64. Vladislaus rex anno 1494. iudici Curiae regiae mandat ut propter infinita flagitia et maleficia in Syrmienti et Valko comitatibus, in specie in eo comissa quod nonnulli homines utriusque sexus et etiā pueros et puellas furtim surriperere et ad Turcas pecunia vendere dicantur, partes illas regni inferiores a tam enormibus flagitiis expurgare teneatur. Hoc ecquidem pro speciali casu autoritate regia datum mandatum nihil demit auctoritati bani ordinariae, quam in praecitatis comitatibus exercitam superius in epocha secunda vidimus; signanter autem eiusdem epochae puncto 6. ostensum est eundem regem Vladislaum anno 1495. adeoque eodem fere tempore Ioanni Corvino, bano regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, eiusmodi scelerum extirpationem in comitatu Veröczensi praecepisse: evidenti documento aevo illo tot tantaque fuisse scelera ut omnibus extirpandis unus non suffecerit et ideo pluribus extirpatio eorundem mandari debuerit. Cum autem author Veröczensem sicut Syrmientem praetendat ad Hungariam spectare, confiteri potius debet neutrum spectasse ad Hungariam, sed utrumque ad Inferiorem Slavoniam; caeteroquin in rubrica addita vox Hungariae in ipso Vladislai mandato nullibi reperitur.

66. Leopoldus anno 1683, dum Inferior Slavonia adhuc Turcis suberat, laudat fidem et fidelitatem ordinum regni Croatiae; cum ergo author in rubrica dicat Slavoniam recepisse primitivum Croatiae nomen, debet agnoscere se intellexisse non Inferiorem, sed Superiorem Slavoniam, nisi secus velit argui illius per illum enunciatae absurditatis, quod regnum Slavoniae plane non existat.

67. Reflexe ad hoc diploma Leopoldi de anno 1697. superius ad paginam 127. ostensum est Inferiorem Slavoniam, uti a Turcis recepta est, statibus et ordinibus regnorum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae fuisse restitutam et subordinatam.

68. Comitibus bani Battyany de 1700. litterae assecuratoriae statibus et ordinibus regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae de iuribus eorum conservandis datae uberius ostendunt auctoritatem banalem.

69. Romanus pontifex laudat episcopum Zagrabiensem Georgium anno 1569. propter fidem catholicam in partibus ipsius gubernio subiacentibus illibate servata ultroque exstimulat ad semitam quam ingressus est prosequendam, quod relate ad intentionem auctoris probat nihil.

70. Iudicium certum palatinale de anno 1228. ex positivo et speciali iussu regis intra comitem Iob de Voik et Petrum Theten intuitu terrae inter fluvios Puker et Tapolsa in Hungaria sitos iacentis latum, ad isthic subversans meritum quaestionis nihil confert rubrica de fluvio Dravo et Savo sonante cum tenore diplomatis haud cohaerente; sic quoque:

71. Eiusdem iudicii confirmatio per Andream regem enunciata anno eodem 1228. opinioni auctoris haud suffragatur.

72. Quae episcopus Zagrabiensis Zelniczy anno 1599. de Zagrabia, in Slavonia situata et adhuc ante Geyzam ducem cum Hungaria coniuncta, scribit: postquam excursionses Hungarorum ultra limites hodiernae Hungariae mox initio occupationis interventas saepius repressas, etsi iam sanctus Ladislaus partes quoque has aliquo tempore tenuisset, per eum denuo ammissas et nonnisi per pacta conventa, sub Colomanno rege inita, stabiliter cum regno Hungariae unitas esse constat et superius visum est; illa isthic disquirere superfluum foret et historicis relinquenda censentur. Quae enim fundamentali conventionem actu etiam per saecula persistente fundata et innumeris subsequis regum diplomatibus ac regni legibus iure iurando regum firmatis sacrata sunt, ea qualicumque demum antiquitatis historica elucubratione evertere velle denotat tam regiae maiestati, quae est custos legum, quam auctoritati statuum et ordinum regni Hungariae partiumque adnexarum, qui leges cum regia maiestate condiderunt, denotat solenni regnorum adnexorum per piae memoriae reginam Mariam Theresiam, exempla gloriosorum antenatorum suorum regum, utpote Caroli et Leopoldi in conservandis adnexorum regnorum iuribus edita sequentem ad exigentiam etiam saepius citatarum regni legum, signanter 118.1715. et 50.1741. effectuatatae partium Inferioris Slavoniae reincorporationi et cum Superiori Slavonia ac Croatia unioni, denotat statibus et ordinibus regnorum adnexorum sub municipali sua et constitutionali cum regno Hungariae unione tutis, denotat capitū regnorum horum bano, qui vivum unionis regnorum horum symbolum constituit, derogare velle; quod ecquidem ut cum effectu quopiam posset unquam evenire, hoc iustitia regnantis domus, aequanimitas statuum et ordinum regni Hungariae, constans

in principem et regnum statuum et ordinum adnexorum regnorum fides et statutorum suorum municipalium tenacissima observantia praesidiumque in capite suo bano omni tempore habitum et habendum inperpetuum praecavebunt.

Publicatum per Iosephum Briglevich, inclytæ Tabulae regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae iudiciariae notarium, qua praesentis regnicolaris deputationis actuarium.

HDA, Sabor Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, 17/1847.